

Opočenský

PŘÍSPĚVKY *in*: Prvotiny pěkných umění (1816–17); sb. Věvec ze zpěvů vlastenských (1838, ed. F. Škroup). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Písně k svátku tolerančnímu pro křesťany evangelické helvetského vyznání (1831; 1832 rozšř. vyd. s tit. Písně nábožné k rozličným příležitostem pro křesťany evangelické helvetského vyznání). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Cithara sanctorum, to jest Harfa Svatých,... aneb Žalmy a písně duchovní staré i nové... (1820). ■

LITERATURA: F. Bednář *in* Památník českobratrské církve evangelické (1924, s. 355, 378, 414); J. B. Čapek *in* Československá literatura toleranční 1781–1861, 1 (1933, s. 343); F. Tichý: J. O. K stému výročí jeho úmrtí, LidN 4. 1. 1942; T. Č. Zelinka: J. O. K 180. výročí narozenin básníka duchovních písní, Kostnické jiskry 1961, č. 4.

lk

Jan Opolský

* 15. 7. 1875 *Nová Paka*

† 20. 5. 1942 *Praha*

Básník a prozaik; osobitý představitel českého symbolismu především svými lyrizovanými prózami.

Pocházel z rodiny advokátního úředníka. V rodišti vychodil obecnou a měšťanskou školu, potom se stal kopistou v dílně malíře V. Kretschmera; 1902 se oženil. Od 1914 byl zaměstnán jako úředník a později prokurista v textilní továrně, s níž přesídlil 1921 z Nové Paky do Prahy. 1935 byl penzionován. 1928 byl zvolen řádným členem ČAVU, působil v Umělecké besedě, Kruhu čes. spisovatelů (i jako funkcionář) a v redakční radě Lumíra (1928–31, 1932–37), spolupracoval s grafickým sdružením Hollar. Udržoval přátelské vztahy s krajanem J. K. Šlejhařem, později i s J. Karáskem a zejména se spisovateli z okruhu Lumíra (s V. Dykem, H. Jelínkem, F. Skácelíkem aj.). Byl pohřben v Nové Pace.

O. vstoupil do literatury vyzrálým debutem *Svět smutných*, navazujícím na odkaz dekadentní a symbolistní poezie Hlaváčkovy. Hudebním veršem s plastickou metaforou zde rozvíjel motivy citlivě odstíněných nálad, snovosti, ztráty milované bytosti, opuštěnosti a samoty, touhy po věčnosti a ideálu, zasazené do koloritu symbolických krajin duše a naplněné sugestivní baladičností. I pro následující sbírky (*Klekání, Jedy a léky*) byly příznačné tóny neurčité tragiky a pesimismu, spojené s barvitým

viděním, k nimž přistoupilo využívání historických a legendárních fabulí a postupně i výrazová extenzita a dekorativnost. O. lyriku stále častěji opanoval projev skepse, ironie a sarkasmu, jenž nacházel uplatnění i v kritických komentářích k dobovému společenskému a politickému životu (*Hrst ironie a satiry*). Nakonec jeho poezie ulpěla v poloze monotónního verbalismu a hymnického parnasismu, opakovaně vyjadřujíc odtržení od světa, vysílenost, stárnutí, zklamání iluze i nostalgické návraty do prostředí maloměsta a přírody rodného kraje (*Verše o životě a smrti, Hory a doly a lesy*). Básnickou obrodou znamenala předposlední sbírka *Čtení z hvězd a obelisků*, reflektující v novoromantickém duchu místo člověka v kosmickém řádu. Paralelně s poezií psal O. krátké lyrické prózy s minimalizovaným dějem, v kterých směřoval od sevřených expresionistických obrazů, zachycujících propracovaným jazykem fantaskní a bizarní situace, scény násilí a katastrof, přezrálou erotiku a tesknou bezútěšnost (*Kresby uhlem*), k traktování námětů z různých kultur a období, jednak pohádek a legend, jednak i osobitých vizí a evokací historie; často pro ně volil postavy výtvarných a řemeslných umělců, hudebníků a herců, jejichž duševní stavy, pocity a filozofii koncentroval na pozadí stylizované autonomní reality do poetické zkratky. Vzdálený a výlučný svět reprodukoval s bohatou imaginací, důrazem na detail a snahou objevit a postihnout tajemství vnitřní podstaty předmětů a věcí (*Muka a zdání, Visuté zahrady*). V tvorbě O. se díky jeho zvláštním dispozicím také výrazně uplatnil dobový trend přelomu století, směřující k synkrezi slovesného a výtvarného umění a projevující se též silicím zájmem o krásnou knihu a knižní grafiku; tomuto zaměření také odpovídaly bibliofilské edice většiny jeho prací. Byl také autorem několika esejů o českých a světových malířích a graficích (F. Kobliha, M. Švabinský, G. Courbet, A. Dürer aj.) a svými texty doprovázel výtvarné publikace, především soubory grafických listů.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Ego; J. O. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach ČAVU (1930); Almanach na rok MCM (1900); Cesta (1918); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); sb. Čtvrtky 3. Vzpomínky kroužku přátel prof. J. Voborníka (1935); sb. Hollar (1926–42, i přílohy; mj. 1931 E Belveder, i sep., 1935 E Životní úskalí A. Dürera, i sep., 1937 EE Dílo F. Koblihy, G. Courbet, oboje

i sep.); roč. Chudým dětem (s tit. Máchovy ohlasy, Brno 1936); sb. In memoriam Karel Hlaváček 1898 (Kladno 1928); sb. In memoriam Otokar Březina (1930); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929); Kalendarář čes. čtenáře (1942); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Kopřivy; Květy (1896); Letáky (1902); Lid. noviny (1921–22, 1932, 1942); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. noviny (1940); Lumír (1899–1942); Malý čtenář (1893); Moderní revue (1898–1925); Moderní život (1902); Moravskoslezská revue (1907–09); Most (1923); Národ (1917–18); Nár. obzor (1907–11); Naše kniha; Nebojsa (1919–20); Nový kult (1900–03); sb. Nůše pohádek 2 (1919); Obzory; Osvěta; Panoráma (1933); Pokroková revue (1910); Práce (1906); Pramen (1924–27); Právo lidu (1913, 1921–23); Rarach; Rozhledy (1896–1907); Rozpravy Aventina (1928–29); Rudé květy (1901–09); Samostatnost (1912, 1924–28, 1938); Sever a Východ (1925–30); Srdce (1901–04); Stopa (1910–11); Světlozor (1899); Šibeničky (1906, 1918–20); Topičův sborník (1917–18, 1925); sb. Tryzna za básníkem Karlem Hlaváčkem (1930); U (1937); Venkov (1917–19, 1931–40); Věstník ČAVU (1935); Volné směry (1897–1900); Země (1920–31); Zlatá Praha (1898–99, 1905, 1914–21); Zvon (1918, 1936, 1939); Ženský svět (1925–26). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Svět smutných (BB 1899); Klekání (BB 1900); Jedy a léky (BB 1901); Kresby uhlem (PP 1907); Pod tíhou života (BB 1909); Hrst ironie a satiry (BB 1911); Demaskování (PP 1916); Verše o životě a smrti (BB 1918); Nová země (P 1918); Muka a zdání (PP 1921); Galerie zvířat (BB 1921); Dědictví (BB 1923); Hvězda mořská (BB 1925); Z těžkého srdce (PP 1926); Ze tmy do tmy (PP 1926, t. r. in Malé prózy); Malé prózy (PP 1926); Upír a jiné prózy (PP 1926); Medailony (BB, PP 1927); Vitrina (PP 1927, 1935 in Visuté zahrady); Víry i tůně (PP 1928); Stradivari (P 1928); Miniatury (PP 1930); Hory a doly a lesy (BB 1931); O studní krásy (P 1932); Panu V. Kretschmerovi 1875–1935 (B 1935); Visuté zahrady (PP b. d., 1935); Kameje (BB 1935); Čtení z hvězd a obelisků (BB 1936); Pod patinou věků (PP 1937); mimoto texty k výtvarným publikacím: Meluzína (1929, k rytině K. Purkyně); F. Kobliha: Černé lesy (1930); Pražský hrad (1934, k leptům členů Hollara); Nové město pražské (1940, k leptům členů Hollara); – posmrtně: Hranolem křišťálu (PP 1944); Růžena Jesenská (E 1944). – *Výbor*: Představení v soumraku (1968, ed. I. Slavík). ■

LITERATURA: J. Čarek: J. O. (1949). ■ ● ref. Svět smutných: O. Šimek, Lit. listy 20, 1898/99, s. 321; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 8, 1898/99, s. 782; J. Karásek, MR 1899, sv. 10, s. 66; F. X. Šalda, Lumír 27, 1898/99, s. 299 → KP 4 (1951); S. (S. K. Neumann), Akademie 3, 1898/99, s. 333 ●; ● ref. Klekání: O. Theer, Rozhledy 10, 1900/01, s. 225; O. Šimek, Lumír 29, 1900/01, s. 412; J. Karásek, MR 1900/01, sv. 12, s. 241 ●; ● ref. Jedy a léky: J. Karásek, MR 1901/02, sv. 13, s. 388; V. Dyk, Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 99; F. X. Zdařil, Srdce 1, 1901/02, s. 218; an.

(J. Vodák), Čas 5. 1. 1902 ●; A. Novák: J. O., Srdce 1, 1902/03, s. 215 a 254; J. Karásek in Impresionisté a ironikové (1903); ● ref. Kresby uhlem: O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 451; an. (J. Vodák), Čas 19. 5. 1907 ●; ● ref. Pod tíhou života: F. X. Šalda, Novina 2, 1908/09, s. 601 → KP 7 (1953); an. (J. Vodák), Čas 7. 3. 1909 ●; ● ref. Hrst ironie a satiry: A. M. (Macek), PL 21. 5. 1911; J. Rowalski (A. Bačkovský), Samostatnost 1911, č. 69 ●; ● ref. Demaskování: K. Sezima, Lumír 1917, s. 217 → Podobizny a reliéfy (1919); jv. (J. Vodák), LidN 25. 4. 1917; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 92; E. Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 8 ●; ● ref. Verše o životě a smrti: K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 440; A. N. (Novák), Lumír 46, 1917/18, s. 281; Š. Jež, MR 1918, sv. 33, s. 141 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Galerie zvířat, Zvon 21, 1920/21, s. 602; ● ref. Muka a zdání: A. N. (Novák), LidN 19. 1. 1922; K. Sezima, Lumír 1922, s. 252 ●; ● ref. Dědictví: J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 150; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 45 ●; ● k padesátinám: F. Götz, NO 15. 7. 1925; E. K. (Konrád), Tribuna 15. 7. 1925; A. Novák, Lumír 1925, s. 213; V. D. (Dyk), Samostatnost 1925, č. 31 ●; ● ref. Z těžkého srdce: Š. Jež, Samostatnost 1926, č. 30; J. B. Čapek, NO 25. 8. 1926; J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 207; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 47 ●; ● ref. Malé prózy: K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 34; P. Fraenkl, Sever a Východ 1927, s. 107; A. M. Piša, Pramen 7, 1927/28, s. 61 ●; ● ref. Víry i tůně: Z. K. (Kalista), RA 4, 1928/29, s. 174; J. Knap, Venkov 28. 2. 1929 ●; V. D. (Dyk): ref. Stradivari, Lumír 1929, s. 136; ● ref. Miniatury: K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 524; G. (F. Götz), NO 26. 4. 1931 ●; A. N. (Novák): ref. Hory a doly a lesy, Lumír 57, 1930/31, s. 547; ● k šedesátinám: J. Karásek: První básně J. O., Lumír 61, 1934/35, s. 445; F. Skácelík: Enharmonie, tamtéž, s. 447; G. (F. Götz), NO 14. 7. 1935; A. Novák, LidN 14. 7. 1935; p. (A. M. Piša), PL 14. 7. 1935 → Třicátá léta (1971); M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1935, č. 29–30; F. Kropáč: Lyrika J. O., Lumír 62, 1935/36, s. 75; B. Slavík: Počátky básnické činnosti J. O., Lumír 62, 1935/36, s. 98 ●; ● ref. Visuté zahrady: Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 1935, č. 36; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 112 ●; ● ref. Čtení z hvězd a obelisků: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 109; K. P. (Polák), PL 28. 3. 1936 ●; ● ref. Pod patinou věků: drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 250; F. Křelina, Venkov 8. 9. 1939 ●; ● nekrology: J. Karásek, Nár. politika 21. 5. 1942; en, LidN 22. 5. 1942; Kov. (K. Koval), Venkov 22. 5. 1942; an., Nár. práce 24. 5. 1942; J. Krecar, A–Zet 26. 5. 1942 ●; kp. (K. Polák): Nad posledním rukopisem O., LidN 1. 7. 1942; F. Skácelík: Básník J. O. v zrcadle vzpomínek, Nár. politika 28. 11. 1942; ● ref. Hranolem křišťálu: B. Zafouk, Nár. politika 20. 5. 1944; kp. (K. Polák), Nár. práce 28. 6. 1944 ●; r.: Brusič slovesných drahokamů, LD 13. 7. 1945; I. Slavík in J. O.: Představení v soumraku (1968) → Viděno jinak (1995); O. Rydlo: Básník a rodný kraj, Pochodeň 11. 9. 1968; I. Slavík: Dva spřízněné hlasy (o J. O. a J. Durychovi), Listy

Oportet nos fratres

Starohradské kroniky 1986, s. 87; jm (J. Med) in Slovník básnických knih (1990, Klekání); L. Merhaut in Cesty stylizace (1994); J. Štovíček: J. O., Jičín a F. Šrámek (s citací z korespondence J. O. F. Šrámkoví), Listy Starohradské kroniky 1996, s. 105.

jz

Oportet nos fratres

11.–12. století

Latinská legenda o sv. Václavu.

Legenda O. n. f. (Sluší se, bratří) je kázání psané rýmovanou prózou a určené k přednesu před sborem mnichů. Její předlohou byla václavská legenda, kterou kolem 980 napsal z podnětu císaře Oty II. mantovský biskup Gumpold. J. Pekař se domníval, že autorem legendy byl neznámý italský mnich, který snad pobýval nějaký čas za Alpami, F. Vacek měl naopak za to, že byla určena pro některý český benediktinský klášter, V. Novotný zase soudil, že vznikla v některém klášteře jihoněmeckém nebo porýnském; k názoru, že byla napsána v Čechách, se nejnověji přiklonil J. Ludvíkovský, který našel pro své mínění argument v Pekařově zjištění, že text obsahuje stopy české recenze legendy Crescente fide. Pekař kladl legendu do konce 10. nebo začátku 11. století; Ludvíkovský posunul dobu jejího vzniku do druhé poloviny 11. nebo začátku 12. století, opíraje se o poznatek E. Kamínkové, že rýmovaná próza, již je legenda napsána, se ve středolatinšské literatuře rozvíjí teprve v této době. (Odpůrci pravosti Kristiánovy legendy pokládali legendu Oportet za její pramen; neudržetelnost této filiace ukázal jednak J. Ludvíkovský, jednak O. Králík.)

Neznámý autor odstranil z Gumpoldovy legendy věcné nesrovnalosti, místy ji rozvedl, ale na rozdíl od ní uzavřel své vyprávění Václavovou smrtí, vynechávaje přenesení světceva těla do chrámu sv. Víta a posmrtné zázraky, a vypsal vše prostším slohem, zbavuje text bombastické frázovitosti Gumpoldova slohu považovaného současníky za vrchol literárního umění, novodobými filology však označovaného za nesnesitelně vyumělkovaný. Vystavěl text – zdůrazňuje jeden z motivů Gumpoldovy legendy – na konfliktu světského a duchovního života, státního a církevního zá-

jmu, knížecího a asketického ideálu: Václav vyrůstá v konfliktech, do nichž se dostává se svým okolím i sám se sebou, v jinocha v muže a jeho smrt, k níž celé vyprávění směřuje, je odměnou za životní zápasy, vysvobozením duše z tělesného vězení, vítězstvím ideálu mučedníka nad ideálem vládce. Ztělesňuje ve Václavovi ideál světce zformovaný v mnišském prostředí, stvořil autor krásného člověka vynaznačujícího se jímavým lidstvím. Legenda, určená k předčítání ve výroční den Václavovy smrti 28. září, líčí sice jeho život a umučení, ale jejím vlastním obsahem není příběh, nýbrž rozjímání o jeho smyslu, takže vyprávění přechází stále znovu v meditativní prózu. K výchovnému záměru, vyslovenému v úvodu, se pojí, také výslovně, ještě jiný záměr, oslavný: památka světcevy smrti je v autorově pojetí zároveň výročím jeho druhého narození, v němž se mučednická smrt proměnila. Oslavný záměr – nerušíci prostou vřocnost díla – je podtržen formálními prostředky: rýmováním různé dlouhých kól a klauzulemi (tj. rytmickými vět-nými závěry).

EDICE: J. Pekař in Die Wenzels- und Ludmilallegenden und die Echtheit Christians (1906). – *Překlad do češtiny*: in Život a umučení sv. Václava (1929, přel. A. Stříž → in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech, 1969, ed. O. Králík). ■

LITERATURA: J. Pekař: Nejstarší kronika česká (1903; do knihy pojata přeprac. studie z ČČH 1902) + Nejstarší kronika česká. 8. Legenda O. n. f., ČČH 1904, s. 414; F. Vacek: Legenda Kristiánova, Hlídkka 1904, s. 169 a pokr.; J. Pekař in Die Wenzels- und Ludmilallegenden und die Echtheit Christians (1906); F. Vacek: Úvahy a posudky o literatuře svatováclavské, Sborník Historického kroužku 1926, s. 53, 1927, s. 89, 1928, s. 88, 1929, s. 6 a pokr.; V. Novotný in Český kníže Václav svatý (1929); V. Flajšhans: Jména osob a míst v legendách svatováclavských, Svatováclavský sborník 1 (1934); Z. Kalandra in České pohanství (1947); R. Urbánek in Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: O Kristiána 1 (ref. o Z. Kalandrovi), Naše věda 26, 1948/49, s. 209 + O Kristiána 2 (ref. o R. Urbánkovi), Naše věda 1950, s. 158 a pokr.; E. Kamínková: Rým a rytmus václavské legendy O. n. f., LF 1959, s. 68 a pokr.; O. Králík in Sázavské písemnictví 11. století (1961) + in ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969); J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno, 18–19, ř. E, 1973–74, s. 267; H. Jilek: Forschungsbericht des Wenzels- und Ludmilallegenden des 10. und 11. Jahrhunderts. Neuere Forschungsergebnis-

se, Zeitschrift für Ostforschung (Marburg) 1975, s. 79; O. Králík in Kosmova kronika a předchozí tradice (1976); J. Hošna in Kníže Václav v obraze legend, AUC Philologica, Monographia 85, 1981 (1986).

jl

Jan Opsimates

* 23. 12. 1568 *Morkovice* (M. – Slížany) u Kroměříže

Bratrský literát, publicistický propagátor kalvinismu.

Psal se též Opsimatha, Opsimathes, Opsymates, Opsymathes. – Vzdělán patrně bratrskými školami, působil většinu života jako vychovatel. Se svými svěřenci ze šlechtických rodin a z erbovního měšťanstva pobýval v nejdůležitějších kulturních centrech západní Evropy a studoval na tamních protestantských univerzitách a učilištích. Poznal tak postupně Marburg, Siegen, Herborn, Kolín n. R., Erfurt, Jenu, Lipsko, Wittenberg, Altdorf, Norimberk, Frankfurt n. M., Heidelberg, Hamburk, Lübeck, Brémy, ale i nizozemská střediska Groningen, Franeker, Leyden, Haag, Brusel, dále Oxford, Londýn, Paříž, Ženevu a švýcarská střediska. Za pobytů v cizině navázal četné styky s významnými teology. Léta 1608–09 a dobu kolem českého povstání strávil v Praze a podílel se na politickém dění. V červnu 1619 navštívil Altdorf, potom zprávy o něm mizí. Dožil pravděpodobně v exilu.

Jeho literární aktivita se vedle vlastních málo významných drobností soustředila k základnímu dílu J. Kalvína *Institutio christianae religionis* (Instituce křesťanského náboženství). Z rukopisného překladu tohoto spisu, pořízeného a dokončeného 1595 J. Strejcem, vydal ve vlastní redakci 1612–17 první tři knihy tak, že vypuštěním autorova jména i známého titulu a nahrazením Kalvínových předmluv i úvodu Strejcova vlastním vstupním textem zastřel autorství J. Kalvína, nepřijatelného jak českým katolíkům a utrakvistům, tak jednotě bratrské; jednotlivé knihy opatřil O. vlastním, dobově běžným vydavatelským rámcem. K chystanému vydání závěrečné čtvrté knihy jako celku už nedošlo. Vedle toho vydal O. ve třech drobnějších svazcích vybrané, podobně zredigované úryvky ze Strejcova překladu pod různými tituly, a to části z prvních tří knih i z nevydané knihy čtvrté.

Všechny tyto knihy byly určeny k propagaci Kalvínova učení mezi českými nekatolíky.

KNÍŽNĚ: Rod věčného nebeského a všemohoucího krále... (1612); Biblí svaté historie pěkný pořádek... (1615). ■ VYDAL: J. Kalvín (bez uvedení jména – stejně u všech dalších tisků): Sklad velikého zboží moudrosti nebeské, to jest zprávy a vysvětlení artikulů celého učení a náboženství křesťanského 1–3 (b. d., asi 1612–17, přel. J. Strejc) + Večeře Páně podle svatých písem prvotní církve a starých otců znamenitě vypsání a vysvětlení (1617, přel. J. Strejc) + Zrcadlo svatých všech králů a kněží... (1617, přel. J. Strejc) + Traktát o modlitbě... (b. d., přel. J. Strejc); J. Taffin: Ráj rozkošného naučení o jistých znamenitých pravých synů božích... (1613, přel. J. Kocín). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček: Rukověť 2 (1876); *Knihopis* 1406, 6633–36, 16 053. ■ LITERATURA: J. Jireček in *Rukověť* 2 (1876); J. G. Hrubant: Památník J. O. z let 1598–1620, ČMM 1916, s. 123; O. Odložilík: Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563–1620, ČMM 1935, s. 241; M. Bohatcová: Korektury k tvorbě J. O., LF 1957, s. 74 + Zbývající spisek Opsimatův, LF 1958, s. 125; O. Odložilík in *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka* (Filadelfie 1964); E. Urbánková: Několik poznámek k českému vydání Kalvínovy Instituce, sb. *Literární archiv* 1, 1966, s. 237; in *Rukověť humanistického básnictví* 4 (1973).

jk

Beneš Optát

† před 30. 3. 1559 *Mostkovice* u Prostějova

Autor gramatiky, náboženských a pedagogických spisů, překladatel.

Pocházel z Telče, asi 1520 se stal na základě biskupského (tj. katolického) svěcení utrakvistickým knězem, účastnil se náboženského života jako propagátor českého novoutrakvismu blízký luterství a příznivě nakloněný jednotě bratrské. Působil asi od 1522 do 1527 ve Vel. Meziříčí, 1524 se zúčastnil sjezdu utrakvistických duchovních v Praze, byl v úzkém přátelském styku s luterským teologem P. Speratem, který načas působil v Jihlavě; jeho prostřednictvím se obracel 1522 s teologickými otázkami na M. Luthera. Od 1528 žil v Jihlavě, asi od 1530 nejméně do 1535 byl v Náměšti n. Oslavou spolu s P. Gzelem vychovatelem a učitelem dětí Václava z Lomnice. 1551 působil v Prostějově nebo v okolí, stýkal se i s J. Blahoslavem. Naposledy byl farářem v Mostkovicích.

Optát

Od mládí měl O. přátelské styky s kněžími jiných církví a budil jejich úctu svými povahovými vlastnostmi. Jako hlasatel srozumitelného, praktického křesťanství projevil v rukopisně dochovaných, dlouho oblíbených kazatelských projevech a výkladech (*Postila, Výklad epíšto sv. Pavla*) vyhraněný náboženský názor, založený na niterné víře a přezírání vnějších kultických projevů; byl blízký táborskému pojetí a švýcarskému reformátoru U. Zwinglimu. Jeho pedagogické spisy vyrůstaly z vychovatelské praxe a ze zkušeností, jichž nabyl s P. Gzelem při překládání Nového zákona z latinského znění pořízeného Erasmem Rotterdamským. V *Gramatice české*, vydané za náměšťského pobytu, zpracoval spolu s P. Gzelem první část, *Ortografii*; autoři v ní podali prostým slohem, svědčícím o zaměření díla na širší okruh méně vzdělaného čtenářstva, výklad základních gramatických pojmů a ukazovali cestu z pravopisné nejednotnosti češtiny, nastalé zavedením švabachu při šíření knihtisku (náročnější, na vzdělanectvo zaměřená druhá část spisu, *Etymologia*, je dílem jihomoravského duchovního a hudebního teoretika V. Philomatesa). Tato gramatika, první český spis svého druhu, se stala J. Blahoslavovi východiskem při práci na jeho *Gramatice české*.

KNÍŽNĚ: Gramatika česká v dvojí stránce. Orthografia předkem..., Etymologia potom... (Náměšť n. Oslavou 1533, s P. Gzelem, autorem 2. části je V. Philomates); Isagogicon, jenž jest první uvedení každému počínajícímu se učiti... (Náměšť n. Oslavou 1535); Knížky početní na rozličné koupě... (Prostějov 1548). – *Překlad:* Nový testament, všecek již neposléze a pilně od Erazma Roterodámského přehlédnutý (Náměšť n. Oslavou 1533, s P. Gzelem). ■ **EDICE:** Gramatika česká in Jana Blahoslava *Gramatika česká* (Víděň 1857, ed. I. Hradil, J. Jireček); *Gramatika česká* (Frankfurt n. M. 1974, ed. G. Freidhof, fototypické vyd.); in *Gramatika česká Jana Blahoslava* (Brno 1991, ed. M. Čejka, D. Šlosar, J. Nechutová). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 6637–41, 17 099.

■ **LITERATURA:** B. Jedlička: Dvě poznámky k českým gramatikám B. O. a J. Blahoslava, *ČČM* 1872, s. 458; E. Miřiovský: Příspěvek k historii českých gramatik, *Program čes. realky v Prostějově* 1875; J. Jireček in *Rukověť* 2 (1876); J. V. Novák: O vývoji českého jazyka spisovného, *Zpráva o reálném a vyšším gymnáziu v Praze ve Spálené ulici* 1886; A. Truhlář: Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách, *Čes. muzeum filologické* 1899, s. 81, 292; J. Jakubec: Nejstarší české slabikáře, *Pedagogické rozhledy* 1899, s. 145; Z. Winter in *Život*

a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století (1901); F. Hrejsa: K českým dějinám náboženským za prvních let Ferdinanda I., *ČČH* 1915, s. 179 + B. O. (o rukopisných kázáních), *ČMM* 41–42, 1917–18, s. 284; O. Králík: Humanismus a počátky českého mluvnictví, sb. *Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi* (1948); V. Kyas: První česká mluvnice a její místo ve vývoji spisovné češtiny, *SaS* 13, 1951/52, s. 141; D. Šlosar: Poznámky k vývoji české interpunkce v 16. století, *LF* 1964, s. 126; A. Gregor: Vznik, koncepce a osudy Blahoslavovy *Gramatiky české*, *VVM* 1972, s. 54; G. Freidhof in B. O.: *Gramatika česká* (1974); J. Porák: Význam a úloha náměšťské mluvnice, E. Michálek: K terminologii první české mluvnice, R. Večerka: První česká gramatika v historických a srovnávacích souvislostech slovanských, A. Fiedlerová: Konkurence genitivu a denominativního vztahového adjektiva v náměšťské mluvnici, M. Homolková: Výklady o příslovcích a spojkách v náměšťské a Blahoslavově mluvnici, N. Bayerová: Gramatická pojmenování v náměšťské mluvnici, vše in *Starší české, slovenské a slovanské mluvnice*, *Práce z dějin slavistiky* 10, 1985; J. Vintr: Česká gramatická terminologie do r. 1620, *Wiener slawistisches Jahrbuch* 31, 1985, s. 151 + V. J. Rosa und die ältere tschechische Grammatographie, tamtéž 37, 1991, s. 93; V. Kyas in *Česká bible v dějinách národního písemnictví* (1997).

jk

Orbis

Působnost od 1921

Nakladatelská a tiskařská společnost zaměřená na propagaci československého státu v zahraničí a na vydávání původní odborné, zejména politické, historické, sociologické a národohospodářské literatury; tisková agentura, vydavatelství a distribuce periodik, knihkupectví, antikvariát.

O. vznikl na podnět min. zahraničních věcí, které bylo koncem 1920 vládou pověřeno jeho zřízením. Založen byl 27. 3. 1921 jako *Tiskařská, nakladatelská a novinářská společnost akciová Orbis* formálně soukromými osobami z kruhů politických, hospodářských a vědeckých, na jejichž jména byly připsány akcie v celkové hodnotě 15 milionů Kč. Prvním generálním ředitelem byl nakladatel B. Kočí, vliv ministra E. Beneše zajišťoval vedoucí tiskového odboru ministerstva zahraničních věcí J. Hájek. V první správní radě byli dále zástupci hlavních vládních politických stran (za agrárníky F. Klíndera, sociální demokraty J. Stivín,

nár. socialisty F. Veselý, lidovce M. J. Zavoral), finančních, hospodářských a vědeckých kruhů (E. Roos, F. X. Hodač, K. Trapl, E. Rádl) a min. zahraničních věcí (O. Butter a F. Vodsedašek). Po demisi B. Kočího 1922 z vedoucí funkce (členem správní rady zůstal do 1934) byl generálním ředitelem krátce E. Mimra, politicky však řídil O. do 1938 J. Hájek, organizačně až do 1939 generální tajemník O. ekonom J. Fukátko (1898–1956). Ředitelem nakl. byl nejprve J. Chalupa, od 1925 J. Berndt, od 1936 V. Pajdla. Od 1926 působil v nakl. básník F. Halas, který vedl redakci a jednal s autory. 1923–24 vybuodoval O. vlastní moderně vybavenou tiskárnu, která se rychle zařadila mezi nejvýznamnější pražské polygrafické závody a součástí podniku byla až do 1956. Od 1924 zakládal nádražní prodejny, zejména v západočeském pohraničí. 1925 otevřel vlastní knihkupectví (druhé bylo zřízeno v prosinci 1930), zaměřené v souladu s programem nakladatelství především na bohemistiku, slavistiku, dále na spisy politické, sociologické, ekonomické, právní. Knihkupectví mělo rovněž generální zastoupení pro publikace řady vědeckých ústavů a institucí (Filoz. fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, Orientální ústav, Slovanský ústav, Sociální ústav, Státní historický ústav, Státní ústav pro lid. píseň aj.), které O. také nabízel spolu s vlastní produkcí ve svých katalozích. Ve 30. letech je vedl bývalý brněnský nakladatel S. Kočí. Součástí podniku byla i zpravodajská agentura Centropress a distribuce dovážených zahraničních časopisů a novin. Počátkem 30. let měl O. na 400 zaměstnanců. Pracovní podmínky i sociální zajištění převyšovaly tehdejší standard, což umožňovalo vedení získávat vysoce kvalifikované odborníky od soukromých firem. Knihkupecké a nakl. organizace vnímaly působení O. v jeho finanční i organizační vazbě na státní orgány od počátku jako nekalou konkurenci a po celou první republiku se bezúspěšně pokoušely omezit jeho činnost. K O. patřila i rozhlasová společnost Radio de l'Europe Centrale (též Radio Centrale) se sídlem ve Švýcarsku, na jejímž provozu se podílely deníky Venkov, Lid. noviny a bělehradská Politika. Kromě vlastní produkce O. nakladatelsky zajišťoval i publikace min. zahraničních věcí a v různé míře spolupráce též knihnice a publikace některých vědeckých, odborných a popularizačních sdružení (ČAVU, Českosl. společnost pro studium

národnostních otázek, Českosl. nár. komitét pro vědeckou práci, Klub čes. turistů, Literárněhistorická společnost, Masarykova akademie práce, Masarykova sociologická společnost, Masarykův lidovýchovní ústav, Národopisná společnost československá, Památník osvobození aj.). Za druhé republiky byl převeden pod správu tiskového úřadu předsednictva vlády, za nacistické okupace byl v působnosti Říšského tiskového úřadu (generálním ředitelem O. byl F. Rudl) a zajišťoval vydávání propagandistických publikací protektorátních institucí (Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, Úřad lidové osvěty aj.). 1945 byl O. začleněn do kompetence min. informací (F. Halas se stal přednostou publikačního odboru min.) a později změněn na národní podnik. 1945–49 tvořila výrazný podíl produkce literatura pro děti a mládež v nově vytvořeném samostatném oddělení UM (Umění mládeži), které řídila L. Kolářová. V O. rovněž vycházely publikace Maticе české. Po přijetí nového nakl. zákona v březnu 1949 převzal O. některá likvidovaná nakladatelství a dočasně soustředil i další činnosti (celostátní síť antikvariátů a filatelistických prodejen, monopolní dovoz a vývoz publikací a periodik apod.). Kromě trvajících úkolů vydávat českou i cizojazyčnou státně-propagační literaturu byl postupně pověřen vydáváním pohlednic a uměleckých reprodukcí, vědecké a encyklopedické literatury, hudby a výtvarné literatury. Kromě toho nakladatelsky zajišťoval vydávání publikací těch ústředních institucí a ministerstev, které neměly vlastní nakladatelskou základnu. Počet pracovníků převyšoval počátkem 50. let 2000. Od 1953 s novým uspořádáním struktury direktivně řízeného nakl. podnikání působil jako vydavatelství odborných a zájmových časopisů a nakladatelství osvětové, právnícké, filmové, divadelní, vlastivědné a cestopisné literatury a obrazových publikací. 1978 byl změněn na Tiskovou agenturu Orbis a jeho nakl. program převzalo nově vytvořené nakl. Panoráma. Počátkem 90. let O. obnovil nakladatelskou činnost a pokusil se navázat i na některé předválečné knihnice. 1993 se stal příspěvkovou organizací při min. hospodářství ČR. Jeho divize Nakladatelský dům vydává česká i cizojazyčná propagační periodika i knižní produkci, zejména beletrii a populárně-naučnou literaturu. – Zpočátku byl O. umístěn v pronajatých

místnostech Morzinského paláce v Praze na Malé Straně, Nerudova 5 (čp. 256), od 1924 ve vlastní budově na Vinohradech, nejprve na dnešní Vinohradské třídě 46 (čp. 1896), po dobudování zadního traktu 1928 též ve Slezské ul. 13 (čp. 2127). První knihkupectví bylo umístěno v hlavní budově na Vinohradské tř., druhé v budově Poštovní spořitelny na Václavském nám. 48/52 (čp. 796 – Nové Město). Po 1948 vznikala detašovaná pracoviště O. na různých místech Prahy.

Hlavní náplní nakladatelské činnosti O. měla být cizojazyčná informační literatura o ČSR, avšak nebyla omezena jen na ni. V angličtině, francouzštině, němčině i v jiných jazycích vycházely kromě politických dokumentů a projevů a státněpropagačních publikací též překlady původní literatury politické a hospodářské, v menší míře i překlady původní české beletrie (K. Čapek, A. Jirásek, B. Němcová, V. Nezval, I. Olbracht). Pro zahraniční Čechy vydal O. několik ročenek. V intenzivní literární produkci pro český knižní trh se O. zaměřil především na původní i přeloženou literaturu ekonomickou, historickou, politickou, sociologickou, dále na jazykové učebnice, cestovní průvodce a obrazová díla. Literární věda spolu s estetikou a uměnovědou byla výrazným podílem zastoupena jen ve Sbírce rozprav o umění *Ars* (1924–40, 21 sv.; řada 2, 1940, jen 1 sv.; red. B. Markalous). Publikovali v ní Z. Nejedlý (Bedřich Smetana), K. Svoboda (Vývoj antické estetiky), J. Honzl (Vznik ruského moderního divadla), V. Černý (Esej o básnickém baroku), O. Zich (O typech básnických), F. H. Kafka (O umělecké tvořivosti), F. Kovárna (o výtvarnictví) aj.; v překladech pak V. Basch, H. Bremond, B. Croce, S. Freud, J. M. Guyau, Ch. Lalo, A. Loos, V. Majakovskij, I. Stravinskij, V. Šklovskij, A. Tairov. Z chystané 2. řady, v níž měly vycházet literárněhistorické studie v redakci A. Pražáka, K. Krejčího a F. Halase, vyšel jediný svazek (sb. O českou literární kritiku). Rovněž některé další společenskovedné knižnice přinášely ojedinělá literárněvědná díla, do literárního kontextu však výrazně vstupovaly též významnými původními či přeloženými díly filozofickými, sociologickými, psychologickými a politickými. Sbírká spisů politických, právních, národohospodářských a sociálních *Politická knihovna* (1. řada 1923–39, 39 sv.; 2. řada 1924–37, 23 sv., red. F. Vodseďálek; znovu jako *Politická knihovna*

Orbis 1948–51, 12 nečísl. sv.) přinesla studii K. Krejčího *Polská literatura ve věrech revoluce a původní i přeložené studie o evropských dějinách, politice i právu hlavně kolem světové války a vzniku ČSR*, mj. též komentovaný výtah knihy A. Hitlera *Můj boj* (ed. F. Bauer), po válce pak zejména díla P. Chelčického, J. A. Komenského a překlady anglických a francouzských utopistů. V knižnici *Časové otázky* (1924–39, 23 sv., red. O. Butter, od 1935 J. Fischer; nová řada 1945–48, 6 sv.) vyšly před válkou práce týkající se politického života v ČSR a jeho mezinárodních vztahů (E. Beneš, K. Krofta, J. Loewenstein, T. Pistorius) i obecnějších otázek poválečné Evropy, včetně problémů výchovy a etiky, mj. autoři: A. Einstein, S. Freud a B. Russel. *Publikace archivu Ministerstva zahraničních věcí* (1926–28, 5 sv.) obsahují soupis bohemik a slovenik v cizině, mj. J. Prokeše *Husitika* vatikánské knihovny v Římě. Díla T. G. Masaryka *Světová revoluce* a E. Beneše *Světová válka a naše revoluce* (vycházela v koprodukcí nakladatelství O. a Čin) o politických a historických okolnostech vzniku Československa byla dodatečně zařazena jako úvodní svazky knižnice *Stopami dějin* (1925–38: 1. řada 1925–29, 10 nečísl. sv., red. F. Vodseďálek; 2. řada 1931–38, 10 nečísl. sv., red. J. Fischer; nová řada 1946–48, 5 nečísl. sv.), v níž dále vyšly memoáry zaměřené hlavně k dějům 1. světové války A. A. Brusilova, J. Hajšmana, E. Filly a dodatečně sem zařazené práce J. Kvapila, J. Opočenského a F. Soukupa a dále práce I. Déreera, K. Krofty, v poválečné řadě pak další paměti E. Beneše, tentokrát z období Mnichova a 2. světové války. Knižnici *Sociologická knihovna* (menší řada 1925–37, 10 sv.; větší řada 1927–37, 5 sv.; red. I. A. Bláha, B. Foustka, J. Macek, E. Chalupný, J. Král, V. K. Škrach) vydávala nákladem O. Masarykova sociologická společnost. Kmenoví spolupracovníci Orbisu F. Vodseďálek a po něm (ve 30. letech) J. Fischer redigovali dvě knižnice literatury faktu. V převážně překladové knižnici životopisů významných představitelů vědy, politiky a umění (o sestřích Brontěových, R. Rollandovi aj.) *Knihy osudů a práce* (1928–48, 45 sv.) vyšlo několik děl P. de Kruifa a zejména vzpomínky R. Amundsena, generála J. Červinky, J. B. Foerstra, A. Schweitzera, V. Šklovského aj. V cestopisné knižnici *V Evropě a za oceánem* (1929–41, 15 sv.) publikovali mj. J. Baum, V. Fiala, A. J. Kožíšek, F. Paul, J.

R. Vávra, z cizích A. Schweitzer. Korespondenčním kursům z různých oborů činnosti, organizovaným Masarykovým lidovýchovným ústavem, byla věnována knižnice *Domácí učení* (1926–44, 810 čísel, red. K. Velemínský aj.). S Klubem českých turistů vydával O. úspěšnou knižnici *Sbírka průvodců Orbis* (1926–38, 18 sv., red. B. Lázňovský). Knižnice *Perspektivy* (1930–40, 10 sv., red. J. Fischer; znovu 1948, 2 nečísl. sv.) soustřeďovala knihy věnované problémům existence a rozvoje člověka. Vyšli zde mj. J. L. Fischer (Zrcadlo doby), H. Ellis (Pohlavní psychologie), J. Ortega y Gasset (Vzpouora davů), N. Machiavelli (Vladař), M. Simart (Moderní člověk a jeho svět). Popularizaci vědy byla věnována knižnice *Delta* (1936–41, 6 sv.; 1946, 2 nečísl. sv.). První beletristickou knižnicí nakladatelství byla *Veselá mysl* (1932–41, 39 převážně nečísl. sv., red. J. Mach). Uváděla anekdoty, historky a humoresky z různých prostředí, o jednotlivých národech a o populárních osobnostech. Jako sběratelé, pořadatelé i autoři s ní spolupracovali A. Fuchs (i pseud. Draf), F. Halas (spolu s J. Dvořákem pseud. F. J. Džbáněk, F. J. Pultík, T. Šerif a Jirí Škamna), J. Hajšman, I. Herben, P. Lovrič, J. Mach (i pseud. V. Klement), N. Melniková-Papoušková, V. Navrátil, F. Němec (Soudničky), K. Poláček (Židovské anekdoty), L. Schmidl, O. Wunsch aj. Z několika knižnic jazykových učebnic, vydávaných od druhé poloviny 30. let, vycházela nejdéle *Brána jazyků* (1936–49, 11 sv., red. H. Siebenschein). Politické zvraty nedovolily rozvinout pokus o knižnici kapesních encyklopedických příruček *Brána poznání* (1940–49, 4 převážně nečísl. sv.), zahájený slovníkem citátů, hesel, přísloví a historických výroků *Kdo to řekl?* (sest. B. Mathesius a J. Zaorálek) a uzavřený Divadelním slovníkem J. Teichmana. Válečná propagandistická knižnice *Na okraj nové doby* (1940–42, 50 sv.) uvedla zejména překlady nacistické publicistiky, kterou doplnili A. Kříž, K. Lažnovský, E. Moravec, L. Plechatý (pseud. L. Plachý), H. Richter a E. Vajtauer, knižnice *Duch a dílo* (1942–45, 7 nečísl. sv.) překlady německé literatury faktu. Knižnice *Mistři malířství* (1941–47, 22 sv., red. V. Nebeský, později A. Matějček) s podtitulem *Pohledy Čechů na světové umění* soustředila studie českých uměnovědců o osobnostech a školách klasického výtvarného umění: kromě redaktorů v ní vystoupili O. J. Blažíček, J. Cibulka, A. Friedl,

J. Loriš, V. Novotný, J. Pečírka, J. Pešina, V. Volavka. Působení okupační knižnice Kuratoria pro výchovu mládeže *Knihovna pro mládež* (1943–44, 42 sv.) s překlady německého dobrodružného čtiva (převážně se současnou válečnou tematikou) mělo být po válce kompenzováno tematicky shodnými knižnicemi původní tvorby *Bojovníci* (1945–47, 31 sv.), na niž se autorsky podíleli mj. F. Běhounek, B. Březovský, J. K. Čemus, K. Černý, H. Dvořáková, M. Hanuš, E. A. Hruška, J. Kadlec, J. Morávek, V. Pazourek, J. Petrbok, A. Procházka, Z. Rón, J. V. Rosůlek, R. Šimáček, J. Štenglová (pseud. Antoška), J. Valja, L. N. Zvěřina, a *Knihovnička odvahy* (1945–46, 6 sv.), kam přispěl H. J. Slípka aj. Pro nejmenší děti vycházela knižnice *Korálky* (1947–48, 8 sv.; mj. autoři B. Březovský, A. Kraus, J. Š. Kubín, F. Semeráková, O. Šafránek), na niž bezprostředně navázalo stejnojmenné periodikum (roč. 1, 1948/49, vyšlo 20 čísel, red. L. Kolářová a J. Hiršal). Několik literárněvědných titulů (I. Fik, M. Gorkij, K. Krejčí) mezi převažující politickou tematikou obsáhla knižnice *Slovanský svět* (1945–49, menší řada 18 nečísl. sv., větší řada 7 nečísl. sv.). Knižnice *Kdo je* (1946–49, 150 sv., red. J. Křofťová s red. kruhem) byla koncipována jako soubor stručných životopisů významných českých i světových osobností ze všech oborů lidské činnosti. Původní statí o literátech napsali B. Balajka (H. Sienkiewicz), E. Čapek (J. A. Komenský), K. Dobeš (Prokop Chocholoušek), B. Golombek (Rudolf Těsnohlídek), V. Havlíčková (Bechyňová) (Kiril Christov), I. Hollman (V. I. Němirovič-Dančenko), J. Hostovský (V. G. Bělinskij), V. Houška (L. N. Tolstoj), V. Cháb (K. Havlíček Borovský, Jan Herben), A. Chaloupka (Vítězslav Hálek), M. Jariš (N. G. Černyševskij), K. Jelínek (Anatole France), E. Krejčí (Miguel Cervantes, A. I. Gercen), B. Ludvík (Jaroslav Hašek), J. Marek (Josef Jungmann, A. S. Puškin), E. Maška (G. B. Shaw), V. Müller (V. K. Klicpera, Ladislav Stroupežnický, F. A. Šubert), L. Novák (Matěj Kopecký), V. Preclík (F. J. Rubeš), M. Šmrhová (George Sandová), B. Šretrová (Eliška Krásnohorská), J. Teichman (J. J. Kolár), H. Žantovská (Elisabeth Barrett Browningová). Ediční program O. po 1945 výrazně rozkolísaly stálé organizační i koncepční změny, což se projevilo i v porušení průběžného číslování svazků některých nových knižnic. Nakladatelství pokračovalo rovněž v některých starších knižnicích

cích, zpravidla novými řadami s nečíslovanými svazky. Poválečný společenský vývoj obráží knižnice brožur *Přednášky a diskuse* (1946–49, 26 sv., red. J. Žantovský; autoři A. Kolman, F. Kovárna, V. Kovářík, J. B. Kozák, O. Mrkvička, J. Pilař, L. Svoboda, L. Štoll, F. Trávníček aj.). *Kulturněpolitická knihovna* (1947–49, 7 sv., red. J. Žantovský) přinesla mj. sborník Sjezd národní kultury a materiály z prvního poúnorového sjezdu českosl. spisovatelů Od slov k činům (1949). Propagaci Sovětského svazu byly věnovány knižnice brožur *Tricet vítězných let SSSR* (1947–48, 15 nečisl. sv., red. B. Havránek a A. J. Šťastný) a *Malá knihovna sovětské vědy* (1948–52, 47 sv., red. P. Hrubý aj.). Převážně užitému umění byla věnována knižnice *Malé knížky o velkých věcech* (1948, 4 nečisl. sv.). 1948 byl O. pověřen vydáváním knižnice nejvýznamnějších děl české literatury *Národní knihovna* (v O. jen 1948–53, 37 sv.). Její původní program z podnětu min. informací a osvěty koncipovala a vydáváním řídila ediční rada vedená A. Pražákem (členové A. Grund, B. Havránek, J. Mukařovský a F. Vodička). Po personálních změnách v redakci a rezignaci A. Pražáka na jaře 1950 (knižnici řídil do sv. 17) byl ediční program pozměněn a 1953 převzalo vydávání nově založené Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Od 1946 O. nakladatelsky zajišťoval knižnice Maticе české *Naše minulost* (1946–49, 5 sv.), věnující se historii a výtvarnému umění (O. Blažiček), a *Památky staré literatury české* (1946–52, 17 sv., od 1953 v Nakladatelství ČSAV). Spolu s dalšími nakladatelstvími se O. podílel i na Sebraných spisech Z. Nejedlého (v O. 1948–54, 10 sv.). – Nejvýznamnějším periodikem O. byl deník Prager Presse (1921–38; red. A. Laurin, 1938 A. S. Mágr) s denní přílohou Fremdenführer, informující o denních společenských podnicích v Praze, a s nedělní obrázkovou a literární přílohou Die Welt am Sonntag, který zabezpečoval šíření oficiálních informací jak pro zahraničí, tak pro návštěvníky Československa a pro německojazyčné obyvatelstvo republiky. Příležitostně vycházela zvláštní čísla o některém odvětví československého života. Obdobné funkce měly týdeníky Gazette de Prague (1920–26), založený ještě před vznikem O., a navazující L'Europe Centrale (1926–38), dále The Central European Observer (1923–38) a měsíčník Centralnaja Jevropa (1927–38). Pro domácí potřebu vydá-

val O. měsíčník Zahraniční politika (1922–39), k němuž připojil knižnici *Knihovna Zahraniční politiky* (1926–37, 11 sv., red. A. Hajn). Rovněž při časopisu Radiojournal (1923–38) a poválečném časopisu Naš rozhlas (1945–53) vycházely (zprvu jako přetisky s použitím sazby časopisu) formálně jejich nákladem a v generální komisi O. knižnice *Knihovna Radiojournalu* (1929–35, 7 sv.; mj. vzpomínky sportovního reportéra J. Laufra s ilustracemi O. Sekory) a *Stopy* (1936–41, 10 sv.) s převahou dobrodružného čtiva (z českých autorů E. Fiker, J. Grmela, Z. V. Peukert pod pseud. Edgar Collins, J. Teichman aj.). Společenským vědám byl věnován dvouměsíčník Prager Rundschau (roč. 1–8, 1931–39, red. K. Krofta, odp. red. A. Hartl, spolunakladatelem roč. 1–2 byl W. Rothschild, Berlín). Statěmi k literární problematice přispěli J. B. Čapek, O. Fischer, P. Fraenkl, P. M. Haškovec, A. Mráz, J. Mukařovský, A. Novák, M. Rutte, J. Urzidil, J. Vašica, F. Wollman, recenzemi a poznámkami též P. Eisner, A. Hartl, F. Kleinschnitzová, M. Novotný, R. Pannwitz, A. M. Píša, M. Pišút, J. Šnobr, O. Vočadlo. Nakladatelský časopis Orbis vycházel 1927–28 (5 čísel) a 1930 (jen č. 1), odp. red. byl F. Halas. Kromě propagačních statí a úryvků z vydávaných publikací otiskl anketu B. Markalouse o publikační činnosti české vědy (přispěli mj. M. Weingart a F. Wollman). Počátkem války vycházel týdeník Okno do světa (1940–41, 72 čísel, red. F. Němec), zaměřený především na populární zeměpisné reportáže. – Kvalitní tisk publikací O. zajišťovala převážně vlastní tiskárna, na grafické úpravě a obálkách se podíleli zejména R. Hála (bibliofilské tisky) a O. Poskočil, po válce J. Ficenc, B. Hanš, J. Istler, Z. Rossmann, B. Trita a L. Weisbergerová. Dále spolupracovali výtvarníci F. Bidlo, J. Čapek, J. Lada, V. Mašek, F. Muzika, A. Pelc, O. Sekora, F. Tichý aj. Úpravu dětských knih po válce řídil K. Pekárek, na ilustracích se podíleli dále K. Lhoták, J. Paukert, P. Sovák, M. Šašek, F. Škoda aj.

KNIŽNICE (zahájené do března 1949). *Beletrie a práce o literatuře a umění: Ars* (1924–40); *Knihy osudů a práce* (1928–48); *Knihovna Radiojournalu* (1929–35); *V Evropě a za oceánem* (1929–41); *Perspektivy* (1930–40, 1948); *Veselá mysl* (1932–41); *Stopy* (1936–41); *Brána poznání* (1940–49); *Mistři malířství* (1941–47); *Duch a dílo* (1942–45); *Knihovna pro mládež* (1943–44); *Knihovnička odvahy* (1945–46); *Bojovníci* (1945–47); *Slovanský svět*

(1945–49); Kdo je (1946–49); Naše minulost (1946–49); Přednášky a diskuse (1946–49); Památky staré literatury české (1946–52); Korálky (1947–48); Třicet vítězných let SSSR (1947–48); Kulturněpolitická knihovna (1947–49); Malé knížky o velkých věcech (1948); Národní knihovna (1948–53). – *Ostatní*: Politická knihovna (1923–39, 1948–51); Politische Bücherei (1924–36); Časové otázky (1924–39, 1945–48); Knihovna Radioamatéra (1925–36); Sociologická knihovna (1925–37); Stopami dějin (1925–38, 1946–48); Publikace archivu Ministerstva zahraničních věcí (1926–28); Letáky Radioamatéra (1926–29); Knihovna Zahraniční politiky (1926–37); Sběrka průvodců Orbis (1926–38); Domácí učení (1926–44); Czechoslovak Sources and Documents (1926–48, též řady francouzská Sources et documents Tchécoslovaques, 1926–47; německá Tschechoslowakische Quellen und Dokumente, 1926–38; ruská Česchoslovakijje istočniki i dokumenty, 1946–47); Quellen und Dokumente zur tschechoslowakischen Zeitgeschichte (1928–30); Politické dokumenty (1930–31); Práci k úspěchu (1930–39); Sběrka spisů právnických a národohospodářských (1930–39); Sources et documents internationaux (1931, též německá řada Internationale Quellen und Dokumente, 1931); Organizace a řízení (1931–33); Národnostní otázky (1933–38); *Economica* (1935–41, 1947–48); *Delta* (1936–41, 1946); Brána jazyků (1936–49); *Janua linguarum* (1937–38); Prameny k dějinám osvobození (řada 2, 1938, jen 1 sv.); Velká brána jazyků (1939–41); Nová cesta k jazykům (1939–42); Na okraj nové doby (1940–42); *Projevy* (1941); Nová Evropa (1941–42); Knížnice Úřadu (později Ministerstva) lidové osvěty (1942–43); Českosl. prameny a doklady (1945–48); Knížnice odborného vzdělání (1945–48); Podněty (1946–47); Příroda a věda (1946–49); Knihovna informací (1947); Daňové přehledy Orbisu (1947–48); Dvouletka v plánu a v čínech (1947–48); Československé právo (1947–49); Malá knihovna sovětské vědy (1948–52). ■ **SOUBORNÉ VYDÁNÍ**: Z. Nejedlý. ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE** (do března 1949): Ú. Sinclair: Dům divů (1922); Nové evropské umění a básnictví (1923); Slovanský přehled 1914–1924 (1925); R. Saudek: Vědecká grafologie (1925) + Zločin v písmě (1933); Sborník prací věnovaných prof. dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám (1927); sb. Naše maminky (1933); sb. Děti dětem (1934); Atlas Republiky československé (1935); N. Melniková-Papoušková: Praha před sto lety (1935); sb. Otto Pick zum 50. Geburtstag (1937); P. Valéry: Mladá Parka (1937); F. Kovárna: Zemi milované. Mánesův odkaz národu (1939); V. Novotný: Postavy českých dějin v umění výtvarném (1939); M. Očadlík: Smetanovská diskografie (1939); J. Horák: Český Honza (1940); A. Jenšovská: Josef Mánes a jeho sourozenci (1940); J. John: Příběhy dona Quijota (1941); V. Krychtálek: Bolševici, Beneš a my (1941); O. Kuba: Vývoj německého myšlení (1941, pseud. J. Zlom); V. Průšková: Lidé a věci

v Japonsku (1941); A. Vyskočil: Příběhy Robinsona Crusoe (1941); *Zeitungen und Zeitschriften im Protektorat Böhmen und Mähren* (1941); A. J. Kožíšek: Moře bídy (1942); W. Jacobi: Golem... metla Čechů (1942) + Země zaslíbená (1943); E. Linklater: Juan v Americe (1943); J. Krecar, R. Horalová: Pohádky z oblačných brodů (1944); J. Scheinost, A. J. Kožíšek, K. Werner: Banská Bystrica (1944); J. Kunc: Slovník soudobých českých spisovatelů 1, 2 (1945, 1946); sb. Naše Kladsko (1946); F. Běhounek: V horách Větrné řeky (1947); B. Březovský: Tajemný hrad Svojanov aneb Paměti Františka Povidálka (1947); J. Král: Masaryk, filozof humanity a demokracie (1947); F. Roubík: Přehled českých dějin (1947); O. Šafránek: Než vypluje loď... (1947); F. Šimek: Slovníček staré češtiny (1947); Adresář československého tisku 1 (1948); R. Faulkner: Explorer III (1948); F. Nechvátal: Honza tulipán (1948); sb. O Zdeňku Nejedlém (1948); L. Štoll: Skutečnosti tváří v tvář (1948); J. Teichman: Z českých luhů do světa (1948); J. Hirišal: Snídaně v lese (1949); J. Štefánek: Moskva v českém písemnictví od nejstarších dob do 2. světové války (1949). ■ **PERIODIKA** (zahájena do března 1949): *Gazette de Prague* (1920–26); *Prager Presse* (s příl. *Fremdenführer* a *Die Welt am Sonntag*, 1921–38); *Zahraniční politika* (1922–39); *The Central European Observer* (1923–38); *Radiojournal* (1923–38), pokr. *Náš rozhlas* (1939–41); *Radioamatér* (1925–48), pokr. *Elektronik radioamatér* (1949–51); *L'Europe Centrale* (1926–38); *Orbis* (1927–30); *Centralnaja Jevropa* (1927–38); *Veřejná správa* (1931–38); *Prager Rundschau* (1931–39); *Týden rozhlasu* (1934–45), pokr. *Náš rozhlas* (1945–53), pokr. *Československý rozhlas* (1953–72); *Okno do světa* (1940–41); *Světobzor* (1940 od č. 24–1943); *Němčina* (1940–42), pokr. *Němčina rozhlasem* (1943–45); *Časopis Národního muzea* (1946–47); *Korálky* (1948–49). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih, které vydalo a má na skladě nakladatelství O. (b. d., 1933, 1934, s doplňky 1935, 1936); *Dobré knihy* (1938, 1939, 1940, 1947, 1948); Seznam knih nakladatelství O. (b. d., 1948). ■ **LITERATURA**: O. – tiskařská, nakladatelská a novinářská společnost akciová. Vznik a vývoj (1926); Deset let tiskařské, nakladatelské a novinářské společnosti akciové O. (1931); První rok svobodné práce (leták, b. d., 1946); I. Litošová: Význam nakladatelství O. pro českou knižní kulturu v období 1. republiky (rigorózní práce Filoz. fak. UK, 1974); 55 let nakladatelství O. 1921–1976 (1976). ■ **Mimostavovské podnikání v oboru knihkupeckém a nakladatelském v Československé republice** (ref. J. Kubíčka a diskuse), sb. První týden české knihy a sjezd Svazu knihkupeců a nakladatelů RČS v Praze (1927, s. 144); J. L. Fischer: *Portréty českých nakladatelství 2*, Index 1930, s. 13; dr. F. K. (Kocourek): *Hovory s nakladateli 6* (s J. Fukátkem), *Přítomnost* 1932, s. 536; m (Praha): *Veselá letní četba* (o edici *Veselá mysl*), *LidN* 1. 7. 1939; an.: *Na okraj nové doby*, sb. *Tři roky v Říši* (1942, s. 31); f: ref.

Orfeus

Knihovna pro mládež, LidN 16. 4. 1943; Š. Engel: Abrahamoviny nakladatelství O., n. p., Čtenář 1971, č. 4, příl. s. 3; J. Hiršal in Vínek vzpomínek (1991, s. 207, 219).

oh, az

O. K. Oresitrofos

* 16. 5. 1848 *Vysoké nad Jizerou*

† 18. 4. 1924 *Praha*

Autor epické básně a veršovaných tragédií; filozof, psycholog, pedagog a filolog.

Vl. jm. Oldřich Kramář. Podepisoval se též O. Kramář (Oresitrofos), v německy psaných odborných textech J. Udalrich Kramář a J. C. Udalrich Kramář. – Byl synem lékárníka, učitele a autora učebnic chemické technologie. Studoval reálku v Liberci a německou reálku v Praze (mat. 1864), poté Akademické gymnázium v Praze (jako soukromý žák se zaměřením na klasické jazyky, mat. 1866), dále filozofii, matematiku, přírodní vědy a filologii na pražské filoz. fakultě. 1869 byl promován doktorem filozofie a po státní zkoušce z klasické filologie a filozofické propedeutiky učil na střední škole v Přerově, od 1879 na Akademickém gymnáziu v Praze a od 1883 na gymnáziu v Jičíně. 1895 odešel ze zdravotních důvodů do výslužby a vrátil se do Prahy, kde se 1911 stal čestným členem Jednoty filozofické. – Otec středoškolského profesora a psychologa Oldřicha K. (1877–1914) a středoškolského profesora, historika a etymologa Karla K. (1881–1949), autora svérázných knih o pravlasti a celosvětových vlivech Slovanů.

Do literatury vstoupil O. v krátkém časovém úseku rozsáhlou epickou básní a dvěma veršovanými tragédiemi (ze zamýšlené trilogie) vydanými vlastním nákladem. Pod vlivem antického dramatu a klasicismu v nich rétorickým veršem parafrázoval biblická podobství, tematizoval konflikty duchovních sil, principů vytvářejících i rozkládajících řád světa a nadhazoval klasické téma viny a trestu. Naivismus stylizovaný jako tvůrčí upřímnost přitom spojoval s filozofickou didaxí, schematicnost abstraktních idejí se pokoušel oživit personifikacemi přírodních živlů. Známe je především jako filozof, jenž vyšel z herbartismu a stal se tvůrcem osobitého filozofického

systému směřujícího k panteismu. Zabýval se též problémy psychologickými (nevědomí, vztah citu a obrazotvornosti), lingvistickými (polemika O. Hujera zdůrazňující názorovou zastaralost) i etymologickými; jako pedagog prosazoval reformu středního a vysokého školství, narazil však na všeobecný odpor. Jeho názory na výuku klasické filologie pak vyvolaly přímou polemiku J. Krále.

ŠIFRA: Dr. Old. Kr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pokrokového studentstva (1902–04); Čes. mysl (1900–04, 1911; 1900 Základy metafyziky, 1901 O citech a obrazotvornosti a vzájemném jich poměru, 1902–03 Roztřídění citů a obrazotvornosti, 1904 O původu časomíry, 1911 Psychologická kritika v mluvozpytu); Domáci hospodyně (1884–87); Kolekta (1876); Politik (1899–1901); Program reál. gymnázia v Přerově (1874); Roční zpráva Akademického gymnázia v Praze (1879–82; 1879 Některé základní názory ku všeobecné teorii mluvy, 1882 O spánku a snu); Studentské směry (1901); Studentský sborník (1901–02); Věstník čes. profesorů (1900); Vyr. zpráva gymnázia vyššího v Jičíně za šk. roky 1888/89–1890/91 (studie O nevědomých představách, i sep.). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ztracený syn (B 1877); Satan (D 1878); Kain (D 1878). – *Ostatní práce*: Das Problem der Materie (1871); Die Hypothese der Seele, ihre Begründung und metaphysische Bedeutung 1, 2 (Lipsko 1898); Úvahy o střední škole (1902, překlad z Politik 1899–1900 Betrachtungen über den Unterricht an den Mittelschulen); O výchově a učitelstvu (1904). ■

LITERATURA: ● ref. Ztracený syn: B. Čermák, Čes. včela 1876, s. 175; P. L., Kolekta 1876, s. 525; -dr., Lumír 1877, s. 96; O. Hostinský, Osvěta 1877, s. 632 ●; H-b-a. (H. Babička): ref. Ztracený syn a Satan, Kolekta 1879, s. 143; ● polemika k Betrachtungen über den Unterricht an den Mittelschulen: an. a J. K. (oboje J. Král), LF 1899, s. 392, 478 a 1900, s. 396, 506; V. Flajšhans, Věstník čes. profesorů 1900, s. 362 ●; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911); O. Hujer: Věda a báchora (polemika s prací Psychologická kritika v mluvozpytu z Čes. myslí 1911), Čes. kultura 2, 1913/14, s. 83 a 100; ● nekrology: E. Čapek, Čes. slovo 24. 4. 1924; Kí. (F. Krejčí), Čes. mysl 1924, s. 188 + Almanach Čes. akademie 1925, s. 130 ●; E. Pejchovský: Vzpomínka na filozofa dr. O. K., LidN 27. 4. 1944.

lm

Orfeus

1920–1921

Revue mladé umělecké generace na začátku 20. let.

Podtitul: Umělecký měsíčník. – *Redaktoři:* L. Vladyka a K. Teige (1. č.), L. Vladyka s red. kruhem (2. a 3. č.). – *Vydavatel:* Umělecký klub, Praha. – *Periodicita:* měsíčník; vyšla pouze 3 čísla: 1. č. červenec (ve skutečnosti září) 1920, 2. č. leden 1921, 3. č. březen 1921.

O. byl jedním z prvních pokusů nové poválečné umělecké generace o vlastní časopisecký orgán. Změny v redakci i v okruhu příspěvatelů odrážely skupinové rozpory a názorová střetnutí začínajících umělců. Po odchodu K. Teiga z redakce určovala podobu druhého a třetího čísla skupina, v níž byli M. Jirko, Z. Kalista, J. Knap, A. M. Píša, J. Wolker aj.; její nesourodost se rovněž velmi brzy projevila. O. byl vydáván literárním a výtvarným odborem Uměleckého klubu, který financoval hudební skladatel, dirigent a podnikatel V. V. Šak (po 3. č. majitel vydávání zastavil).

Poezii zde publikovali J. Frič, J. Hora, M. Jirko, S. Kadlec, Z. Kalista, F. Němec, A. M. Píša, J. Seifert, J. Wolker, J. Zrzavý. *Prózu* tiskli K. Čapek, J. Durych, A. Hoffmeister, J. Knap, V. Vančura. *Kritické stati a recenze* (věnované literatuře, hudbě, divadlu a výtvarnému umění) otiskovali A. Hoffmeister, J. Hora (šifra J. H.), M. Jirko (šifra -o.), J. Knap (i šifra K.), V. Nebeský, A. M. Píša, V. Polívka, Z. Rykr, L. Süß, V. Vančura (i šifra VI. V.), K. Vaněk, L. Vladyka (i šifra L. V.) aj. V O. byly reprodukovány *výtvarné práce* J. Čapka, B. Feuersteina, J. Havlíčka, R. Kremličky, B. Kubišty, Z. Rykra, L. Süsse, V. Špály, K. Teiga, A. Wachsmanna (některé jako původní grafické přílohy).

LITERATURA: Z. Kalista in Kamarád Wolker (1933); in J. Wolker: Dopisy (1984; zejm. koresp. se Z. Kalistou).

zt

Oriente iam sole

Po 1250

Latinská legenda o sv. Václavu.

Rozsáhlá legenda O. i. s. (Když vycházelo už slunce), napsaná stylisticky propracovanou prózou, kterou neznámý autor protkal hojnými citáty z bible, je spolu s legendou Ut annuncietur (Aby zvěstováno bylo), s níž souvisí vývoj jejího textu, nejvýznamnějším literárním

projevem rozkvětu václavského kultu ve 13. století. Její předlohou byla Kristiánova legenda. Vznikla po smrti dánského krále Erika (1250), neboť vypravuje, jak tomuto panovníkovi ve snu přikázal Kristus, aby vystavěl ke cti sv. Václava chrám, jak se král stal horlivým šířitelem křesťanské víry a jak byl posléze podobně jako český světec zavražděn vlastním bratrem; horní hranice vzniku legendy je dána méně bezpečně rukopisem olomoucké kapitulní knihovny č. 230 z konce 13. století, v němž se již čte přepracované znění její starší verze. Jak ukázal už J. Pekař, dochovala se stejně jako Ut annuncietur ve dvou recenzích (Oriente I a II a Ut annuncietur I a II). J. Ludvíkovský došel po Pekařovi a V. Chaloupeckém k závěru, že nejstarší v chronologické řadě těchto textů je Ut annuncietur I, jež vznikla mezi 1170 a koncem 13. století, po ní následuje Oriente I, asi ne o mnoho později, ještě před koncem 13. století, Ut annuncietur II, obsahující mj. přímé ohlasy Oriente I, a konečně Oriente II, která je kontaminací Oriente I a Ut annuncietur I, ale čerpá také z jiných pramenů, mezi nimi z kroniky Františka Pražského, z níž přejímá poslední dva zázraky k letům 1338 a 1347 (Z. Uhlíř klade tuto recenzi za rok 1370). – Oriente hrála významnou úlohu ve sporu o tzv. Kristiána. Odpůrci pravosti Kristiánovy legendy – R. Urbánek, Z. Kalandra, nověji Z. Fiala – hledali v Oriente oporu pro názor, že toto dílo je falzum ze 14. století; pokoušeli se dokázat, že Kristiánova legenda nebyla předlohou Oriente, nýbrž je na Oriente naopak závislá.

Neznámý autor založil legendu na tragickém zápasu mladého knížete s pohanstvím. Krajní části vyprávění o Václavově životě a umučení (kap. 1–3, 8–11) jsou složitě vystavěné celky: první z nich vyrůstá z obrazu slunce křesťanské víry vycházejícího nad pohanskou zemí, na začátku druhého autor tento obraz evokuje znovu, ale vztahuje jej již přímo na hrdinu díla; střední část tohoto vyprávění (kap. 4–7), vyprávění o přenesení Václavova těla z Boleslavi do chrámu sv. Víta v Praze (kap. 12–13), vyprávění o Václavových posmrtných zázracích (kap. 14–19) a vyprávění o Václavově druhu Podivenovi (kap. 20) tvoří naproti tomu sled jednotlivých výjevů. Ústřední motiv zápasu křesťanství s pohanstvím autor rozvedl v ostré protiklady, jež prorůstají, nadány vlastní slovesnou energií, významovou i tvarovou, celkem díla i jednotlivými epizodami a určují

Orpheus

Václavovu povahu, jeho skutky i jeho osud: vycházející slunce křesťanství osvětluje drsnou, nevzdělanou, pustou zemí; Václav, jehož duši ozařuje božská moudrost, musí už jako chlapec čelit matce, která, zosobněné pohanství, je krutější než dravá šelma; k jiným laskavý, je sám k sobě přísný, a ač kníže, vede asketický život; pokořuje pohanské kmeny a dostává se mu poct na císařském dvoře, přitom však touží obléci mnišský šat; je obklopen pohansky divokým národem, ale vládne mu s mírností máje za to, že lidský duch se dá spíše po dobrém vést než násilím vléci; vyniká dobrotou, a stává se obětí pohanského spiknutí, v jehož čele je jeho krutý bratr a do něhož je zasvěcena jeho matka. V hagiografické tradici zde Václav vystupuje poprvé nejen jako světec oslavený zázraky, ale též jako ochránce národa. Je jím netoliko v pozemském životě, z jehož vězení touží být vysvozen, nýbrž i – ve vyšším, zduchovnělém, vystupňovaném smyslu – po své smrti, již se podle legendistových slov stal z věvody králem, protože ověněn slávou mučednictví usedl na nebeském trůně, z něhož, spravedlivý mrtvý, trestá bezbožné živé.

EDICE: J. Pekař in *Die Wenzels- und Ludmillegenden und die Echtheit Christians* (1906; Oriente I). – *Překlad do češtiny*: in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Ludvíkovský) → (ukázka in) *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu* (1957; s úpravami překladatele). ■

BIBLIOGRAFIE: Z. Uhlíř in *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku* (1996, s. 175, č. 59–62). ■ LITERATURA: J. Pekař: *Nejstarší kronika česká*, ČČH 1902, s. 456 + in *Nejstarší kronika česká* (1903; do knihy pojata přeprac. studie z ČČH 1902) + in *Die Wenzels- und Ludmillegenden und die Echtheit Christians* (1906); F. Vacek: *Úvahy a posudky o literatuře svatováclavské* 8, *Sborník Historického kroužku* 30, 1929, s. 22 a pokr.; V. Novotný in *Český kníže Václav svatý* (1929); V. Flajšhans: *Jména osob a míst v legendách svatováclavských*, *Svatováclavský sborník* 1 (1934); V. Chaloupecký in *Prameny 10. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile*, *Svatováclavský sborník* 2, sv. 2 (1939) + in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký); Z. Kalandra in *České pohanství* (1947); R. Urbánek in *Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmílských i václavských a její autor* 1, 2 (1947, 1948); J. Ludvíkovský: *O Kristiána 1*, *Naše věda* 26, 1948/49, s. 209 (ref. o Z. Kalandrovi) + *O Kristiána 2*, *Naše věda* 1950, s. 158 a pokr. (ref. o R. Urbánkovi) + *Václavská legenda 13. století* *Ut annuncietur*, její poměr k legendě Oriente a otázka

autorství, LF 1955, s. 196 (doplňk k tomu, bez nadpisu, LF 1957, s. 149); Z. Fiala: *O pramenech t. ř. Dalimila k jeho historii sv. Václava*, ČČH 1971, s. 871; J. Ludvíkovský: *Latinské legendy českého středověku*, SPFF Brno, ř. E 18–19, 1973–74, s. 267; Z. Fiala in *Hlavní pramen legendy Kristiánovy* (1974); D. Třeštík: *Kristián a václavské legendy 13. století*, AUC Praha, *Philosophica et historica* 2, 1981 (1983), s. 45; Z. Uhlíř: *Legenda O. i. s. v hagiografické tradici 13.–15. století*, tamtéž, s. 143; J. Hořna in *Kníže Václav v obrazu legend*, AUC Praha, *Philologica* 85, 1981 (1986); Z. Uhlíř: *Svatováclavská hagiografie a homiletika v Čechách 14. a 15. století*, *Strahovská knihovna* 20–21, 1985–86 (1990) + in *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném a pozdním středověku* (1996).

jl

Jan Orpheus

* kolem 1515 *Žatec*

† 1. 10. 1542 *Praha*

Humanistický básník, člen literární družiny Jana Hodějovského.

Psal se též Orphaeus. – Pocházel z nezámožné měšťanské rodiny, jeho mladší bratr byl humanista Vít Traianus. Základní vzdělání získal v rodném městě. Ve studiích pokračoval na pražské univerzitě, kde byl žákem M. Collina; 1534 se stal bakalářem, 1541 mistrem. Vyučoval na škole u Sv. Jindřicha. 1541 byl vychovatelem syna Jana Popela z Lobkovic Mikuláše, pravděpodobně 1542 se stal profesorem na univerzitě a t. r. získal erb a přídomek z Chotěřiny. Zemřel na mor a byl pohřben v Betlémské kapli.

O. byl jedním z nejnadanějších básníků družiny Jana Hodějovského. Náměty jeho básní, vyznačujících se názorností a uměřeným výrazem, jsou drobné události ze soukromého života, úvahy o básnictví a ohlasy dobového dění. Převážná část O. tvorby vyšla ve *Farragine* (čtyřdílném souboru, který z produkce své družiny uspořádal Jan Hodějovský); část jí byla obsažena v rukopisném sborníku *Hodějovského*, zničeném při požáru *Staroměstské radnice* 1945.

EDICE: in *Farrago* 1–4 (1561–62, ed. J. Hodějovský); in *Renesanční poezie* (1975, ed. H. Businská, ukázky s překladem do češtiny). ■

BIBLIOGRAFIE: in *Rukověť humanistického básnictví* 4 (1973). ■ LITERATURA: J. Hejnic in

Dva humanisté v roce 1547 (1957); in Rukověť humanistického básnictví 4 (1973).

hš

Jiří Orten

* 30. 8. 1919 *Kutná Hora*

† 1. 9. 1941 *Praha*

Básník intimní milostné lyriky, reflexivní poezie existenciálních témat, aktuálního tragického národního osudu a hledání jistot ve vztahu k domovu. Autor snových próz, knižních dramát a literárně zaměřených deníků.

Vl. jm. Jiří Ohrenstein. – Pocházel z česky orientované rodiny drobného židovského obchodníka. Jeho umělecké sklony podněcovala patrně matka, jistý vliv měl i strýc, básník J. Rosenzweig-Moir. V době gymnazijních studií v Kutné Hoře (1929–36) i později se O. účastnil letních táborů Jednoty nemajetných a pokrokových studentů, pořádaných Studentským časopisem nebo Mladou kulturou (setkání s J. Krejčím, I. Sekaninou, V. Vančurou, s vrstevníky I. Blatným, B. Březovským, J. Pilařem ad.). Od podzimu 1936 žil v Praze, po neúspěchu při prvních zkouškách na konzervatoř nejdříve rok studoval na jazykové škole a zároveň pracoval jako archivář u firmy Crediton v Karlíně, od 1937 studoval na dramatickém oddělení pražské konzervatoře, a to po vzoru staršího bratra, divadelníka Oty Ornesta (* 1913); také mladší bratr Zdeněk Ornest (1929–1990) a synovec Jiří Ornest (* 1946) se stali herci. Brzy po příchodu do Prahy se začal podílet na kulturním dění: 1936–37 spolupracoval s redakcí Haló novin v Rubrice mladých, posléze jako literární a divadelní recenzent zejména s časopisy Panorama, Čteme a Rozhledy. Hlavně se však věnoval divadlu v generačních podnicích: v Divadelním kolektivu mladých Na Zbořenci (P. Tigrid, Z. Janů, V. Schönová ad.) vystupoval jako herec a recitátor (mj. večer poezie věnované září 1938 s přednáškou V. Černého) i jako autor dramatisací děl F. Jammese, G. Apollinaira a A. Gida, později působil v Divadélku pro 99. V divadelním prostředí se též seznámil s herečkou V. Fingerovou (jejich několikaletý trstiní vztah dokumentují mj. O. deníky a vzájemná korespondence). Časem před divadlem dosta-

la přednost literaturu. O. navázal kontakty s F. Halasem, V. Holanem, J. Horou, V. Závadou, přátelil se s K. Bednářem, I. Blatným, B. Březovským, Z. Urbánkem, stýkal se i s dalšími generačními druhy z kruhu kolem Jarního almanachu básnického 1940 a Bednářova Slova k mladým (K. Bochořák, H. Bonn, J. Pilař) i kolem Skupiny 42 (J. Chaloupecký); k obojím snahám choval výhrady. V létě 1938 strávil měsíc v Paříži. Ve šk. r. 1939/40 byl z rasových důvodů vyloučen z konzervatoře i z veřejného uměleckého života, přesto se však zcela nezdekl působení ani hereckého (v D 99 byla pod vedením G. Schorsche uvedena jevištní úprava Horova Jana houslisty s O. partem znějícím ze zákulisí), ani literárního (časopisecké i knižní publikace pod pseudonymy za patronace F. Halase a s pomocí přátel); stupňující se okupační perzekuce mu však obojí znemožnila. Na jaře 1939 nevyužil možnosti emigrace, a dokud to bylo možné, střídal příležitostně zaměstnání (např. 1940 díky H. Bonnovi v Židovské náboženské obci v Praze, kde externě spolupracoval s redakcí Židovských listů, poté sezónní zemědělské práce na venkově), místa pobytu (Praha, Kutná Hora, Kralupy, Kunštát, Ostrava aj.) i pseudonymy (Karel Jílek, Jiří Jakub). Zemřel sražen německým sanitním autem; pohřben byl na Novém židovském hřbitově v Praze.

Již 1928–29 O. psal deníkové zápisky a básnické pokusy (svépomocí vyrobenou knížečku Mládí, věnovanou matce, podepsal Jiří Zručský). Od poloviny 30. let začal publikovat básně a krátké prózy časopisecky. Současně s prvními studentskými básněmi pod silným vlivem F. Jammese vznikaly prozaické práce *Eta, Eta, žlutí ptáci, Malá víra, Pro děti, Podivná smrt Filipa Frieda – Román v devíti převlecích*. Později psal jen kratší prozaické texty, některé jako součást svých deníků. Jeho prózy, sourodé motivicky (úporné pátrání po útočišti až k touze nebýt zrozen, hledání bezpečí, jistoty uprostřed upřímných lidských vztahů a pohádkově prostých věcí, vyvolané pocity ohrožení a tragickým tušením katastrof), různorodé rozsahem, jsou neobvyklými konstrukcemi ze záznamů snů, polobdění a představ, převážně s autobiografickými rysy, se symbolickým syžetem, uvolněnou epickou strukturou, zřetelnou sebeprojekcí a etickým apelem. V podobném duchu se O. pokusil také o dramatickou tvorbu: výsledkem jsou obtížně inscenovatelná

lyricko-filozofická moralizující podobenství (drama o čtyřech dějstvích a Exodu *Blahoslavení tiši* na námět prózy Florián a mlčení z knihy spoluautora hry Z. Urbánka *Úžeh tmou* a dále pohádka o čtyřech jednáčích *Smutná princezna*). Prózy, dramata ani nečetné překlady poezie nebyly za jeho života knižně vydány. – Dominantou O. literární tvorby je poezie. Ovlivňoval ji tlak doby za časů české národní krize a určovaly ji autorovy osobní rysy: hypersenzitivnost, zvýšené sebeprožívání, vášně pro absolutno a krajní meze, nutkání potvrdit se a zdůvodnit tvorbou. Témata O. poezie se sice opakovala, básnický výraz se však vyvíjel s pozoruhodnou rychlostí a intenzitou i přes trvalé ovlivnění četbou (zejména R. Weinerja, R. M. Rilka, M. de Unamuna, S. Kierkegaarda, B. Pasternaka, L. Bloye, F. M. Dostojevského, W. Shakespeara aj.). Osobitěji se začal projevovat po vydání prvotiny *Čítanka jaro*. V období okupace ještě vyšly již cenzurované sbírky *Cesta k mrazu* a *Ohnice* a litanická báseň *Jermiášův pláč*. Sbírkou *Elegie* a *Scestí* O. sice dokončil a připravil k tisku, rasová perzekuce a smrt však vydání zabránily. Pro O. juvenilní poezii jsou charakteristické verše tryskající z přemíry smyslového a citového utkvívání a inspirované dojmy, náladami i prostými podněty (přichylnost k věcem, naivní podoby lásky, resp. milostných preludů, čisté dětství, všeobjímající empatie, pokorné odevzdání se apod.), s jednoduchou obrazností i veršovou fakturou, čirou, jakoby intuitivní melodií a s neurčitým sdělením zaměřeným naivistickými představami; básněni tohoto typu u něho s časem ubývalo, leč docela nezmizelo nikdy. Již v knize *Cesta k mrazu*, a zejména pak ve sbírkách *Ohnice* a *Scestí* přibýlo dramatictějších básní založených na analýze tragických střetů se světem, které se promítaly do témat již složitěji strukturovaných (láska a zrada, samota; válka, porobená země a naděje; vina a Bůh; ideál nenarození a nemožnost návratu do dětství; marnost, úzkost, smrt a víra v moc slova, poezie). Tuto tematiku podněcovala naléhavá potřeba sdělit osobní situaci a dospět k poznání okolního světa i sebe samého. Tomu odpovídala i proměna tvaru, rušení klidné melodické linie ostrými předěly, exklamacemi, gradací, dialogizací až s obžalobnou či sebe-trýznivě důslednou útočností i využívání oxymórické obraznosti a expresivního slovníku. Vyústění a završení O. úsilí dobrat se podstaty

sebe sama, poezie a snad i světa, syntézu formálních i myšlenkových pochodů a současně epilog díla představují *Elegie*, cyklus devíti rozsáhlejších básnických skladeb zralého výrazu, v nichž se tematickým i formálním principem stal paradox. Verše oscilující mezi konkrétní předmětností a lyrickou reflexí jsou osnovány na jinotajné retrospektivě s epickým půdorysem; proti iluzím o lásce i proti skepsi vůči možnostem individuální vůle stojí vědomí sounáležitosti se zemí a národem, přesvědčení o platnosti nadosobních nepomíjejících transcendentních hodnot i vůle přijmout svůj osud, ač nevolný, a pokusit se přesáhnout ho svým dílem. Vývoj ve ztvárnění O. příznačných témat lze sledovat také ve svébytném literárním díle, v denících (1938–41; *Modrá, Žitáná* a *Červená kniha*). Představují sugestivní svědectví o době i vnitřním dění básníkově. Vedle deníkových zápisů, obvykle lyricky reflexivní povahy, obsahují i záznamy snů, básně publikované i nepublikované, kratší prózy, výpisky z četby, opisy korespondence, seznamy četby apod. Výrazná sebestřednost tu není překážkou výpovědi týkající se obecných souvislostí; posléze jde už nejen o O. vlastní integritu, ale o samu existenci v chaotickém světě, nejen o strastná řešení privátních krizí, ale o odhodlané přijetí vlastního údělu. Duchovním směřováním, autenticitou, emocionalitou i vytržebností básnického tvaru, ukazujícího k novým výrazovým možnostem, O. zásadně ovlivnil vývoj české poezie. Vliv i možnosti nejednoznačného výkladu dokládají rovněž poválečné různorodé ohlasy a interpretace, v nichž se O. stal předmětem ideologických sporů, detektivních pátrání i legendou.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jiří Jakub, Karel Jilek; -en., J. J., J. O. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1940–41); Čes. slovo; Čtete (1938–39); Eva; Haló noviny; Hej rup (1936–37); Jarní almanach básnický 1940 (1940); Kalendář českožidovský; Kritický měsíčník (1938–41); Lid. noviny (1939–40); List mladých; Lumír (1940); Mladá kultura (1936); Nár. osvobození (1936–38); Nár. práce (1939–40); Naše zprávy (1939–40); Noc (privátní časopis skupiny kolem K. Bednáře, 1938); Panoráma (1938–40); Právo lidu (1937–38); Program D 39, D 40; Rozhledy (1937–38); Studentský časopis (1936–38); Židovské listy – Jüdisches Nachrichtenblatt (1940–41); – posmrtně: sb. Za J. O. (1945, ed. K. Bednář; Pátá elegie); Kritický měsíčník (1945–47); Dvěma nepřítomným (tisk k večeru poezie J. O. a H. Bonna, 1948); kat. J. O. (1969, ed. R. Hamanová; P Magnet-

ka pro póly země z 1938); Kmen (1986). ■ KNIŽNĚ. *Beltrie*: Čítanka jaro (BB 1939, pseud. Karel Jílek); Cesta k mrazu (BB 1940, pseud. Karel Jílek; 1. úplné vyd. in Dílo J. O., 1947); Jeremiášův pláč (B 1941, novoroční tisk, pseud. Jiří Jakub); Ohnice (BB 1941, pseud. Jiří Jakub, cenzurováno; 1. úplné vyd. 1964); – posmrtně: Elegie (BB 1946); Scestí (1947, in Dílo J. O., ed. V. Černý); Eta, Eta, žlutí ptáci (P 1966, ed. M. Křížková, K. Svátek; Prózy, sv. 1); Pro děti. Knížka naslouchajícím (PP 1967, ed. M. Křížková, K. Svátek; Prózy, sv. 2); Převleky. Podivná smrt Filipa Frieda (P 1968, ed. M. Křížková, K. Svátek; Prózy, sv. 3); Citový průvodce po Kutné Hoře ve verších a fotografiích (BB 1991, novoroční tisk, ed. J. Franěk; pův. básnický cyklus Mé město z 1940 k fotografiím O. Reinera, pseud. J. Hron); Modrá kniha (deník z 1938–39; 1992, ed. M. R. Křížková); Žíhaná kniha (deník z 1939–40; 1993, ed. M. R. Křížková); Červená kniha (deník z 1940–41; 1994, ed. M. R. Křížková). – *Výbory*: Deníky J. O. (z Modré, Žíhané a Červené knihy, 1958, ed. J. Grossman); Čemu se básně říká (BB, PP, korespondence, deníkové zápisy, 1967, ed. M. Křížková, J. Kocián); Hrob nezavřel se (BB 1969, ed. J. Štroblová, dopln. vyd. 1994); Verše (BB 1970, ed. M. Křížková); Sám u stmívání (korespondence s matkou, BB, PP, deníkové zápisy, 1982, ed. Z. Ornest); Tisíc nahých trápení (BB, PP, deníkové zápisy, dokumenty, 1985, ed. J. Adam); Veliké stmívání (BB 1987, ed. J. Holý); Červený obraz (BB 1991, ed. M. Langerová); Čechy za oknem smutných duší (BB, deníkové zápisy, 1993, ed. M. Borešová, O. Ornest). – *Souborná vydání*: Dílo J. O. (V. Petr, 1947, ed. V. Černý; obs. autorem připravená necenzurovaná vyd. všech sbírek, včetně 1. vyd. knihy Scestí, básně porůznu otištěné a výbor z básní netištěných); Prózy J. O. (Severočeské nakl. Liberec, 1966–68, 3 sv., ed. M. Křížková, K. Svátek); Spisy J. O. (Čes. spisovatel, od 1992, ed. M. R. Křížková; obs. deníky, knihy veršů, prózy). ■ SCĚNICKY. *Dramatizace a úpravy her*: F. Jammes: Anýzové jablko (1937); G. Apollinaire: Prsy Tírésiovy (1937); A. Gide: Betsabé (1938). ■ KORESPONDENCE: an.: Dopisy životu (neuvezeným adresátům z 1929–40, úryvky), Mladá fronta 8. 7. 1945; in sb. Nevyuťován zůstává život (s G. Schorschem z 1938–40; 1948, ed. J. Kopecký); in J. O.: Čemu se básně říká (V. Fingerová z 1937–41; 1967, ed. M. Křížková); J. O.: Sám u stmívání (s matkou z 1936–41; 1982, ed. O. Ornest pod jm. Z. Ornest); in J. John: Polohy srdce (J. Johnovi z 1941; 1982, ed. M. Krulichová, M. Vinařová); H. Entner: První stopy J. O. (J. Veselý z 1937), Kmen 1986, č. 3; M. Špirit: Neobyčejný Jindřich (J. Chalupeckému z 1940), Revolver Revue 1995, č. 29; J. O.: Hořký kruh (s V. Fingerovou z 1937–41; 1996, ed. J. Višková, J. Jiskrová). – Citace částí korespondence s K. Bednářem, I. Blatným, F. Halasem, V. Holanem, J. Nohou, F. Schulmannem (pseud. Jiří Daniel) aj. obsahují i deníky. ■

LITERATURA: sb. Za J. O. (1945, ed. K. Bednář); J. Kocián: J. O. (1966); kat. J. O. Výstava

k 50. výročí narození (PNP 1969, ed. R. Hamanová). ■ gra.- (B. Gratum): ref. insc. F. Jammes, Ranní noviny 27. 10. 1937; ns.: ref. insc. A. Gide, NO 12. 6. 1938; V. Černý: Ještě o básnících ve dnech krize..., KM 1939, s. 1; ● ref. Čítanka jaro: amp. (A. M. Piša), Nár. práce 11. 11. 1939 → K vývoji české lyriky (1982); B. Slavík, LidN 27. 11. 1939; V. Černý, KM 1939, s. 458; J. Červinka, Řád 1940, s. 209; P. Bojar, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 315 ●; V. Černý: Slovo úvodní, Jarní almanach básnický 1940; ● ref. Jarní almanach básnický 1940: P. Bojar, Studentský časopis 19, 1939/40, s. 282; P. Polan, KM 1940, s. 243; B. Václavek, LidN 6. 5. 1940 ●; ● ref. Cesta k mrazu: Rfš., Zvon 40, 1939/40, s. 699; -va-, Vlajka 14. a 21. 7. 1940; J. Pilař, Venkov 4. 9. 1940; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 8. 9. 1940 → K vývoji české lyriky (1982); V. Černý, KM 1940, s. 324 → Tvorba a osobnost (1994); vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 281; J. B. Čapek, Naše doba 48, 1940/41, s. 51; M. Dvořák, Akord 8, 1940/41, s. 169; jšr. (J. Šnobar), Čes. osvěta 37, 1940/41, s. 173 ●; J. B. Č. (Čapek): ref. Jeremiášův pláč, Naše doba 48, 1940/41, s. 504; ● ref. Ohnice: chal. (J. Chalupecký), Volné směry 36, 1940/41, s. 254 → Obhajoba umění (1991); P. Bojar, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 294; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 48, 1940/41, s. 437; V. Č. (Černý), KM 1941, s. 240 → Tvorba a osobnost (1994); J. Heyduk, LidN 25. 2. 1941; J. Pilař, Venkov 4. 5. 1941; J. Strnad, Nár. práce 20. 7. 1941 ●; J. Červinka in O nejmłodší generaci básnické (1941); an.: Pěvci národa na rozcestí, Ārijský boj 1941, č. 30, s. 5; an.: Žid vede mladé básníky, tamtéž, č. 33, s. 5; H. Ječný: Generace sama pro sebe, Vlajka 30. 8. 1941; V. Černý: Torzo... (nekrolog), KM 1941, s. 293 + Básnický profil J. O., KM 1945, s. 196 → obojí Tvorba a osobnost (1994); J. Grossman: Nad dílem J. O., Mladá fronta 8. 7. 1945; ● opožděný nekrolog: K. Bednář, NO 11. 7. 1945; J. Janů, Svob. noviny 31. 8. 1945; B. Březovský, NO 1. 9. 1945; Z. Urbánek, tamtéž; J. P. (Pilař), Zeměd. noviny 2. 9. 1945 ●; lk (L. Kundera): Ve stínu J. O., Rovnost 19. 12. 1945; J. Hrabák: Poezie J. O., List Sdružení mor. spisovatelů 1, 1945/46, s. 277; ● ref. Elegie: F. Kafka, Svob. slovo 5. 7. 1946; G (F. Götz), NO 16. 7. 1946; A. M. Piša, Práce 28. 9. 1946 → K vývoji české lyriky (1982); B. P. (Pavlok), Akord 13, 1946/47, s. 313 ●; ● k 5. výr. smrti: K. Bednář, NO 1. 9. 1946; J. Grossman, Mladá fronta 1. 9. 1946; Mik. (O. Mikulášek), Rovnost 1. 9. 1946; J. Linhart, PL 1. 9. 1946 ●; B. Březovský: Poslední rozhovor s J. O., Kytice 1946, s. 427; P. Eisner: J. O., Věstník Židovské náboženské obce 1946, s. 84; Urb. (Z. Urbánek): Poněvadž se množí omyly... (jak O. zahynul), NO 3. 9. 1946; D. Šajtar: Alkoholismus, in Zložená gesta (1946, s. 67); V. Č. (Černý) in Dílo J. O. (1947) → Tvorba a osobnost (1994); ● ref. Dílo J. O.: G (F. Götz), NO 30. 11. 1947; J. Grossman, Lid. kultura 1947, č. 6; M. Sedloň, tamtéž, č. 51–52; J. Linhart, PL 20. 1. 1948; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1948, s. 280; J. P. (Pistorius), KM 1948, s. 82 ●; B. Březovský: Dva přátelé (J. O. a H. Bonn), Almanach Kme-

Orten

ne 1948, s. 62; Z. Urbánek: Jeden z klíčů k O. básnickému světu, Kytice 1948, s. 93; B. Polan: K výročí J. O., LidN 30. 8. 1949; V. Dostál: J. O. a jeho dědictví, Var 3, 1950/51, s. 80; V. Peška: J. O., Skutečnost (Ženeva, Anglie, Mnichov) 1952, č. 2; I. Žáček: Poezie J. O., Křesťanská revue 1954, s. 243; J. Mourková: Bloudění české poezie?, Květen 2, 1956/57, s. 70; J. Hořec: Setkání s J. O., tamtéž, s. 92; B. Březovský: Tento básník vyvolán bude jménem, LitN 1956, č. 36; J. Trefulka: Svědectví J. O., HD 1957, s. 160; J. Grossman: Deníky, in Deníky J. O. (1958) → Analýzy (1991); O. Ornest: O bratrovi, in Deníky J. O. (1958); Z. Urbánek: Podoba J. O., in Deníky J. O. (1958) → Zvláštní případy (1993); ● ref. Deníky J. O.: J. Vostrý, Květen 3, 1957/58, s. 570; M. Červenka, LitN 1958, č. 10; J. Mourková, Kulturní život 1958, č. 28; jbd (J. Binder), LD 9. 3. 1958; I. Skála, RP 22. 3. 1958 → Kontinuita (1980); S. Svoboda, Mladá fronta 27. 4. 1958 ●; F. Halas: J. O. (asi z 1947), in Magická moc poezie (1958) → Imagena (1971); J. Benáček: Sedmá elegie J. O., Archa (Mnichov) 1958, s. 218; M. Vacík: Neuzavřené dílo, RP 1. 9. 1959; J. Kocián: J. O. jako problém filozofický, ČLit 1963, s. 507; B. Doležal: Svět O. poezie, Tvář 1964, č. 8; J. Šotola: Píši vám, Karino..., HD 1964, č. 4; J. Hořec: Neznámý O.?, Českosl. voják 1964, č. 18; B. Březovský in J. O.: Ohnice (1964) (k tomu: bd., tj. B. Doležal: O. zpívá tence, Tvář 1964, č. 9–10; J. Štroblová: Ó Bože, Bože..., Plamen 1965, č. 2); K. Bednář: O odkaz J. O., Plamen 1965, č. 3; V. Černý: Za J. O. (text z 1948), HD 1966, č. 9 → První a Druhý sešit o existencialismu (1992); B. Frýdl: J. O. po 25 letech, Plamen 1966, č. 9; P. Eisner: J. O., bořitel ghetta, tamtéž, č. 10; Z. Urbánek in J. O.: Eta, Eta, žlutí ptáci (1966); ● ref. Eta, Eta...: V. Černý, HD 1966, č. 5 → Tvorba a osobnost (1994); O. Sus, Dialog 1967, č. 4; Z. Kožmín, LitN 1967, č. 18; J. Kocián, Impuls 1967, s. 512; J. Mourková, Plamen 1967, č. 8 ●; V. Karfík, Z. Heřman, V. Steklač, D. Moldanová (Sedmá konfrontace), Sešity pro mladou literaturu 1967, č. 9; M. Křížková: Ortenova Cesta k mrazu, tamtéž; A. Brousek a O. Ornest in J. O.: Čemu se báseň říká (1967); V. Černý: Dvakrát znova J. O., HD 1968, č. 4 → Tvorba a osobnost (1994); J. Kocián: Všeobecná platnost estetické hodnoty v díle J. O., ČLit 1968, s. 700; ● ref. Pro děti: J. Štroblová, Lit. listy 1968, č. 23; O. Sus, Dialog 1968, č. 5 ●; J. Štroblová in J. O.: Hrob nezavřel se (1969); M. R. Křížková: Básník smrti a lásky, Židovská ročenka 5733, 1972–73, s. 93; M. Ivanov: Kryptogram básnickovy smrti, in Historie skoro detektivní (2. vyd. 1973) (k tomu: Z. Grmolec, ČLit 1976, s. 172); V. Fischl: O J. O., Nár. politika (Mnichov) 1980, č. 2; O. Ornest: J. O. – básník a člověk, Židovská ročenka 5741, 1980–81, s. 83; (vbc) (V. Vrabec): Básník úzkosti a naděje, Svob. slovo 29. 8. 1981; V. Závada: Klíč k poezii J. O., Z. Ornest: Životopisná a ediční poznámka, oboje in J. O.: Sám u stmívání (1982); M. Blahynka: O. korespondence s matkou, ČLit 1983, s. 468; J. Adam in J. O.: Ohnice (1984) + in J. O.: Tisíc nahých trápení (1985) + Něha

a hněv J. O., Kmen 1985, č. 7; J. Holý in J. O.: Veliké stmívání (1987); L. Chytilová: „Kdyby mne nechali žít“, Židovská ročenka 5749, 1988–89, s. 89; M. Pohorský in J. O.: Elegie (1988); J. Med in J. O.: Elegie (1988) → Slovník básnických knih (1990); V. Peška (V. Mikeš): Jeden z deníků střední Evropy (pův. pod pseud. V. Zedník s tit. Text, který čte sám sebe, in inedit. sb. k 80. narozeninám V. Černého), Svědectví 1989, č. 86, s. 424 a poté Kritický sborník 1991, č. 2; J. Svoboda: Zastavení u J. O., Lit. měsíčník 1989, č. 7; (vbc) (V. Vrabec): Ortenovské meditace, Svob. slovo 30. 8. 1989; Z. Kožmín: Čas a prostor v O. poezii, Akord 15, 1989/90, č. 4 → Studie a kritiky (1995); J. Štroblová: Duši rozmetat nelze, Listy 1990, č. 6; jm (J. Med) in Slovník básnických knih (1990, Ohnice); Z. Urbánek: Dva (J. O. a I. Blatný), Fragment K 1991, č. 8 → Zvláštní případy (1993); J. Žantovský: Zavražděný básník J. O., Roš chodeš 1991, č. 9; H. Žantovská: Dokola samá tma, tamtéž; J. Schwarzc-Červinka: Snad smím..., LitN 1991, č. 39; J. Bednář: Na všechny na Vás myslívám (k dopisům K. Bochořáka J. O.), Akord 17, 1991/92, č. 10; S. Richterová: Etika a estetika literárního deníku, Kritický sborník 1992, č. 2; O. Ornest in J. O.: Modrá kniha (1992); J. Holý: ref. Spisy, LidN 17. 9. 1992, příl. Národní 9; O. Ornest in J. O.: Čechy za oknem smutných duší (1993); I. Diviš: Ortenovy Elegie, in Slovem do prostoru (Bratislava 1993); Z. Urbánek: Okouzlující i deptající skladba, LitN 1994, č. 42 (k tomu: O. Ornest: Okouzlující i deptající skladba, LitN 1994, č. 46 a Z. Urbánek: Zasláno, LitN 1994, č. 48); O. Ornest: Nebudu dobrá píšťalka!, M. R. Křížková: Nad knihami J. O. (pův. samizdat. edice Kvart, 1978, s. tit. J. O., básník smrti a lásky, přeprac.), oboje in J. O.: Červená kniha (1994); J. Višková: Vysvětlivky a komentáře, in J. O.: Hořký kruh (1996); J. Trávníček: Divadlo bolesti (J. O.: Elegie), in Poezie poslední možnosti (1996); J. Štroblová: Osobnost J. O., Host 1996, s. 129; M. Bauer: Interpretace O. poezie českou literární kritikou, Tvar 1997, č. 6, příl.; M. R. Křížková in J. P.: Prózy 1 (1997).

jip

Antonín Osička

* 11. 5. 1888 *Bílovice* (Velké B. u Břeclavi)
† 19. 6. 1949 *Praha*

Autor próz, fejetonů a reportáží z každodenního života a především českých anglistických učebnic a slovníků.

Zprvu se podepisoval i Antonín J. Osička. – Středoškolská studia absolvoval na gymnáziu ve Strážnici. Po maturitě (1907) studoval sedm semestrů na pražské filoz. fakultě češtinu (v se-

mináři F. Pastrnka odevzdal práci o bílovickém nářečí) a němčinu (u A. Krause); 1912 složil zkoušku z češtiny, 1913 klauzurní zkoušku z němčiny, ale ještě v letním semestru 1913 od státní zkoušky z němčiny ze zdravotních důvodů odstoupil. 1913–19 žil v USA a jako dělník si vydělával na vysokoškolská studia, která absolvoval 1916–18 na Northwestern University v Evanstonu u Chicaga, kde získal doktorát (nostrifikace v ČSR 1920); po studiích učil na chicagské Harrison High School. Po návratu do Prahy byl v listopadu 1919 jmenován lektorem angličtiny (s hodinovým platem) pro posluchače všech fakult UK a vzápětí ho požádal V. Mathesius, aby řídil praktické kurzy při anglickém semináři; současně byl lektorem angličtiny i na Vysoké škole ekonomické a na Čes. vysokém učení technickém. Teprve 1928 se stal smluvním lektorem. V létě 1928 absolvoval letní dvouměsíční kurs v Cambridge o viktoriánském období (Anglii znovu navštívil o prázdninách 1946). Po násilném uzavření českých vysokých škol za 2. světové války byl profesorem na Československé obchodní akademii v Resslově ul., ale po válce se opět vrátil k vysokoškolské lektorské činnosti. Jeho dlouholeté existenční provizorium se zlepšilo až od září 1948, kdy bylo jeho celoživotní lektorství změněno ve státnězaměstnanecký poměr (s titulem „vědecký úředník“), když valnou část svého zájmu před válkou i po ní věnoval úsilí o sociální zajištění vysokoškolských lektorů. Nespokojen a ubíjen poměry po únoru 1948 vzal si dobrovolně život.

O literární činnost byla z větší části zaměřena na práci učebnicovou a slovníkovou, z menší části na beletrii. V románu českého „studenta v pracovní blůze“ *V zemi dolaru* zachytil prostředí českých vystěhovalců do USA s četnými prvky autobiografickými; obdobně laděná je novela pro mládež *Do Ameriky na zkušenou* (ilustrovaná synem Ctiborem). Rovněž v „obrázcích a dojmech“ *Ze země mrakodrapů* O. vycházel z důvěrné znalosti amerických reálií, často s osobitě laskavou ironií. V nenáročném sbírce básní z let 1941–44 *Stepi promluvíly* (obměňující formu sonetu) vyjádřil bolest nad uzavřením českých vysokých škol, vyražděním Lidic, vězněním a popravami českých lidí, ale i radost nad vítěznými bitvami postupujících spojeneckých vojsk a víru v osvobození domova. Kromě toho publikoval občas ve 20. letech v časopisech fejetony a reportáže

z každodenního amerického života. Z četných a několikrát rozšířených a reeditovaných (i posmrtně) O. prací anglistických je vedle oblíbených učebnic (*Angličtina v 1000 slovech* aj.) nejvýznamnější mnohokrát vydaná *Mluvnice jazyka anglického* a do reprezentativní slovníkové řady nakladatele A. Neuberta Unikum zařazený *Velký česko-anglický slovník* a *Velký anglicko-český slovník*, zpracovaný společně s I. Poldaufem. Zcela ojedinělé jsou O. překlady spolkových materiálů o zásadách a cílech pro 66. distrikt Rotary international, působící od 1927 v ČSR.

PŘÍSPĚVKY in: Čas (1921); Gentleman (1927); Lid. noviny (1920, 1925); Nová svoboda (1926–27); Právo lidu (1926, 1929). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* V zemi dolaru (R b. d., 1926); Ze země mrakodrapů (FF 1928, s FF L. Osíčkové); Do Ameriky na zkušenou (P pro ml., 1930); Stepí promluvíly (BB 1945). – *Překlady* (pro Rotary klub): Plán pro cíle a účely (b. d., 1933); Služba v klubu (b. d., 1933); Služba v povolání (b. d., 1933); Služba veřejnosti (b. d., 1933); Služba mezinárodní (b. d., 1933). – *Slovníky a učebnice:* Učebnice anglické řeči a výslovnosti (1921); Anglicky v 1000 slovech 1 (1927); Mluvnice jazyka anglického pro školy, kroužky a jednotlivce (1928, přeprac. a rozšíř. vyd. 1932); English in 50 lessons (1929, revid. T. O. Hirst; čes. 1931 s tit. Anglicky v 50 lekcích); Kolibří slovníček anglicko-český a česko-anglický (1930); Anglicky pro pokročilé = Anglicky v 1000 slovech 2 (1933; oba díly přeprac. a rozšíř. vyd. 1946); Velký česko-anglický slovník Unikum s mluvnici, výslovností, vazbami a frazeologií (1941, s I. Poldaufem); Velký anglicko-český slovník Unikum (1948, s I. Poldaufem; 2. vyd. 1956 s tit. Anglicko-český slovník s výslovností, přízvukem, mluvnici, vazbami a frazeologií; 4. vyd. 1970 s tit. Anglicko-český slovník, s dodatky). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Popular business reader (1935); J. Šindelář: Anglický host v hotelu a v restauraci (1947, upravil angl.); V. Hnátek: Zábavná anglická frazeologie (1948, 3. opr. a rozšíř. vyd., zrevidoval). ■

LITERATURA: ● ref. V zemi dolaru: Š. Jež, Samostatnost 10. 12. 1926; -a. (J. Hora), RP 25. 12. 1926; J. M. (Macek), Naše doba 34, 1926/27, s. 314; J. Hrůša, Tribuna 23. 1. 1927; V. Brtník, Venkov 10. 2. 1927; J. Staněk, LidN 3. 5. 1927 ●; Š. Jež: ref. Do Ameriky na zkušenou, Samostatnost 17. 10. 1930; ● ref. Stepí promluvíly: B. Polan, KM 1945, s. 245; Z. K. (Kondr), NO 1. 12. 1945 ●; ● nekrology: V. Fried, ČMF 33, 1949/50, s. 140; O. Vočadlo, Naše věda 1950, s. 189 ●; M. Štemberková: Autor učebnic, nad nimiž se záci nemračí, Nové knihy 1988, č. 20.

em

Jan Osten

* 23. 3. 1871 *Zdislavice* u Vlašimi† 19. 4. 1921 *Praha*

Prozaik, autor několika románů, četných povídek a črt, vypravěč sentimentálních příběhů ze života úředníků, studentů a drobných lidí.

Vl. jm. Ohrenstein. – Po škole v rodišti a ve Vlašimi studoval na reálce v Praze-Karlíně. Po maturitě (1888) se stal učitelem, ale po dvou letech učitelské povolání opustil a od 1890 studoval na Čes. vysokém učení technickém v Praze technickou chemii. Pak působil jako úředník na ředitelství pošt a telegrafů v Praze, v polovině 90. let pracoval v technickém oddělení pošty v Bregenzi u Bodamského jezera, odkud po dva a půl roce přešel do Čes. Budějovic, pak se vrátil do Prahy a byl zde úředníkem technického oddělení poštovního ředitelství. Za svého pobytu v Bregenzi hojně cestoval (Německo, Švýcarsko, Itálie), i později často navštěvoval Mnichov.

O. literární činnost byla zaměřena k širokým čtenářským vrstvám. V prvních spíše črtách než povídkách jim přibližoval městské úřednické prostředí (*Kancelářské obrázky*). Vzdal se v nich psychologických, sociálních i typologických analýz postav, příznačných pro soudobou literaturu, a v portrétech úředníků i v popisu prostředí zůstal u realistické, soucitem a humorem provázené drobnokresby. Ta určovala ráz následujících knih shromažďujících většinou drobnou časopiseckou produkci; v nich O. podával jednak dojmavá vyprávění o citovém světě úředníků, zejména o jejich milostných příhodách na prázdninových pobytech a na cestách do Alp a k moři, jednak úsměvné obrázky z pražských hospod, vináren a ze života studentů. Pokusy o větší práce postrádaly pevnou románovou formu a rozpádaly se do několikrát vyprávění jen velice volně skloubeného skrovným dějem (*Veliké cíle*, *Tři lásky*, *Pozdě, ale přece*). Aktovka *Hromobití* je dramatická obdoba jeho obrázků z kanceláře. Vedle knižních překladů anglické (J. H. Mackay), německé (M. Brod, M. Schmidt) a norské (K. Hamsun) prózy v Lumíru 1899 a 1902 otiskl i překlady veršů H. Heina; jen scénicky se uplatnil překlad hry M. Broda.

PSEUDONYMY: Jan Blanický, Orestes. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1893–1916); sb. *České besedy liberecké* (1905); *Divadelní list Máje* (1905);

Hlas národa (1901–03); *Horkého týdeník* (1909); *Humoristický kalendář*; *Lumír* (1894–1907); *Máj* (1903); *Narodnie noviny* (Turč. Sv. Martin 1900); *Nár. listy* (od 1891); *Nár. obzor* (1908); *Nár. politika*; *Niva* (Brno 1893–96); *Osvěta* (1909, 1917); *Pražská lid. revue* (1905–16); *Slovenské noviny* (Budapešť 1891–97); *Smích republiky*; *Švanda dudák* (1893–1900); *Tábor* (1896–97); *Topičův sborník* (1916–18); *Velký slovanský kalendář na rok 1914, 1915*; *Venkov* (1916–18); *Vesna* (1894–95); *Volné směry*; *Vzlet* (1918); *Vzpomínky členů Máje* (1904); *Zlatá Praha* (1890–1916; 1902 R. Veliké cíle). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Drobné črty* (1894); *Kancelářské obrázky* (PP b. d., 1896); *Páni a sprostáci* (PP 1896); *Na venku* (PP b. d., 1898); *Raněná srdce* (PP b. d., 1902); *Duše i srdce* (P 1903); *Cestou života* (PP 1904); *Veliké cíle* (R b. d., 1904); *Květy bez plodů* (PP 1906); *Paní Klára* (PP 1910); *Hromobití* (D 1911, prem. 1912); *Den ze dne* (PP b. d., 1911); *Lidé řádní a ledajací* (PP 1913); *Láska a flirt* (PP 1918); *Záchrny srdcí* (PP 1918); *Tři lásky* (R 1919); *Lev a myška* (PP 1919); *Návštěva a jiné povídky* (1919); *Páni a panáci* (PP 1919); – posmrtně: *Pozdě, ale přece 1, 2* (R 1921, 1922). – *Překlady*: M. Schmidt: *Haničička, chodské děvče* (1896) + *Páměťkův plášť* (1897); J. H. Mackay: *Lidé v manželství* (1898); K. Hamsun: *Povídky* (1906); M. Brod: *Česká služka* (1911). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: M. Brod: *Půl srdce* (1923). ■

LITERATURA: ● ref. *Drobné črty*: jp., *Lit. listy* 16, 1894/95, s. 268; P. Vychodil, *Hlídkka lit.* 1895, s. 300 ●; ● ref. *Kancelářské obrázky*: Rč., *Rozhledy* 6, 1896/97, s. 848; M., *Lit. listy* 18, 1896/97, s. 273; F. V. V. (Vykoukal), *Světozor* 31, 1896/97, s. 563; J. Šč. (B. Prusík), *Lumír* 1897, s. 372; an. (A. Procházka), *MR* 1897, sv. 6, s. 125 ●; ● ref. *Na venku*: J. Karásek, *Lit. listy* 20, 1898/99, s. 36; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1899, s. 77 ●; ● ref. *Raněná srdce*: A. Novák, *Lumír* 30, 1901/02, s. 299; J. Havlasa, *Obzor lit. a umělecký* 4, 1901/02, s. 257; O. Theer, *ČČM* 1902, s. 486; K. Z. Klíma, *LidN* 3. 9. 1902 ●; F. D. Zenkl: *Spisovatelé kraje táborského* (b. d., 1902); ● ref. *Veliké cíle*: an., *Lumír* 32, 1903/04, s. 382; –ánský, *Zvon* 4, 1903/04, s. 631; OF + Hc2 (O. Fischer, J. Laichter), *Naše doba* 12, 1904/05, s. 227 ●; ● ref. *Duše i srdce*: V. O., *Přehled* 2, 1903/04, s. 581; V. Č. (Červinka), *Zlatá Praha* 21, 1903/04, s. 334 ●; ● ref. *Květy bez plodů*: an. (F. V. Krejčí), *PL* 24. 12. 1905; e., *Lumír* 34, 1905/06, s. 292; Ds (J. D. Konrád), *Máj* 4, 1905/06, s. 384; F., *Zlatá Praha* 23, 1905/06, s. 154 ●; -v- (A. Novák): ref. překl. Hamsun, *Přehled* 4, 1905/06, s. 836; ● ref. *Paní Klára*: Ds. (J. D. Konrád), *Máj* 8, 1909/10, s. 276; R (V. Červinka), *Zlatá Praha* 27, 1909/10, s. 203; an. (J. Vrchlický), *Zvon* 10, 1909/10, s. 334; il (A. Novák), *LidN* 28. 1. 1910 ●; ● ref. *Den ze dne*: -ejč. (J. Krejčí), *Naše doba* 1910, s. 789; D. s. (J. D. Konrád), *Máj* 9, 1910/11, s. 544; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 28, 1910/11, s. 448; F. Sekanina, *Zvon* 11, 1910/11, s. 702; il (A. Novák), *LidN* 28. 5. 1911; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1911, s. 707; J. Rowalski (A. Bačkovský), *Samostatnost*

22. 7. 1911; O. Šimek, *Novina* 5, 1911/12, s. 27 ●; ● ref. Lidé řádní a ledající: Ant. Veselý, *Čes. revue* 6, 1912/13, s. 637; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 30, 1912/13, s. 479 ●; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Lev a myška, *Zvon* 19, 1918/19, s. 686; – : ref. Návštěva..., *Osvěta* 1919, s. 253; P. F. (Fingal): ref. Záchvěvy srdcí a Láška a flirt, *Vzlet* 1919, s. 207; Rad.: ref. Páni a panáci, *Osvěta* 1919, s. 637; ● k padesátinám: -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 21, 1920/21, s. 379; J. B. (Borecký), *Topičův sborník* 8, 1920/21, s. 283; -l, *Osvěta* 1921, s. 254 ●; ● nekrology: -r., *Topičův sborník* 8, 1920/21, s. 370; an., *Naše kniha* 1921, s. 39; an., *LidN* 20. 4. 1921 odp. vyd.; F. Khol, *LidN* 22. 4. 1921 ●; J. Hašek: Nejtlustší český spisovatel J. O., *RP* 10. 10. 1937 → *Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona* (1963, s. 150); J. Pouzar in *Podblanickou minulostí* (1996, s. 112).

dh

Čechoslav Ostravický

* 12. 6. 1869 *Frýdek* (Frýdek-Místek)

† 5. 5. 1912 *Cleveland* (USA)

Slezský básník-samouk, epigon lumírovců, ovlivněný však i vystoupením P. Bezruče; čechoamerický novinář.

Vl. jm. Antonín Hittler (podepisoval se Hüttler, v Americe též Huettler); pseudonym si zvolil podle řeky Ostravice, na níž leží jeho rodiště, křestní jméno pak bylo výrazem jeho národního uvědomění, v duchu jednoty Slezska s Čechami a též původu matky z Čech; jelikož své práce podepisoval většinou jen Č. Ostravický, bývala zkratka rozepisována mylně jako Čeněk. – Narodil se jako třetí syn truhláře; záhy osiřel (matku ztratil při narození, otce v osmi letech) a byl vychováván u otcovy sestry. Po ukončení německé pětileté obecné školy se vyučil kovářem (1883–86) a poté strávil asi tři roky na vandru; prošel Čechami, Rakouskem a částí Německa, delší dobu pracoval ve slovinském Mariboru. Když se vrátil, v Příboře se 1892 vyučil ještě zámečnictví; styk se studenty učitelského ústavu ho přivedl k zájmu o literaturu a 1891 k prvním básnickým pokusům. Několik měsíců pracoval ve Vídni; 1893 vstoupil na českou průmyslovou školu v Brně, kde absolvoval 1. roč. mistrovské školy strojnické, ale pak pro nedostatek finančních prostředků studia zanechal. Koncem 1894 se stal aspirantem, později podúředníkem (výpravčím, správcem stanice) u státních drah většinou na Pod-

řípsku. Sloužil v Jenišovicích (dnes stanice Vraňany), *Čes. Brodě* (1895–96), *Zvoleněvsi* (od 1896, kdy se také oženil), v *Dolních Beřkovicích* (1898–99) a v *Neuměřicích* (1899–1905). V místech působení se účastnil společenského a kulturního života; debutoval v brněnské *Nivě* a také se seznámil s J. Vrchlickým, který ho podporoval v tvůrčí práci a uvedl do pražských literárních časopisů. Na přelomu století se O. sblížil s řadou představitelů slezského kulturního života (F. Sláma, A. Otahal, F. Sokol-Tůma aj.) i se slezskými studenty v Praze (zvl. A. Kubis) a začal přispívat do slezského tisku. Pod vlivem vystoupení P. Bezruče a masarykovského realismu se záhy (1903–04) rozešel s vlasteneckou buržoazií ve Slezsku a sblížil se se sociální demokracií (zvl. spoluprací s ostravským *Duchem času*); 1905 byl přeložen do Prahy, kde vstoupil do spisovatelského spolku *Máj* a 1906 se podílel na založení i činnosti spolku *Slezan* (pozdější *Nár. jednoty slezské*). Osobní krizi, vyvolanou blížie nevyjasněnými příčinami, se pokusil v červnu 1907 vyřešit náhlým odjezdem do Ameriky, kam jej později následovala i rodina. Stal se v Clevelandu redaktorem katolického deníku *Američan*, pro názorové neshody s vydavatelem však 1908 odešel a pokusil se v Baltimore zřídit dílnu na výrobu a postříbřování zrcadel. Od 1909 byl prvním redaktorem socialistických *Amerických dělnických listů* a účastnil se také politické práce. Z činnosti jej 1911 vyřadila náhle propuknuvší tuberkulóza hrtanu, jíž záhy podlehl.

Po neosobitěm souboru dovedně zveršovaných slezských lidových pověstí a báchorek, šťastnějších v humorných motivech (knížka vznikla z podnětu F. Slámy a plnila funkci lidové četby), vydal O. zeň své pětileté tvorby ve sbírce *Šerem k ránu*. Obsáhla intimní verše, reflexe o životních nadějích, bolestech a zklamáních, v nichž se lumírovská poetika střídala s melodickou formou hálkovskou, a též burcuující básně o situaci slezského domova, v nichž rétoričnost ve stylu S. Čecha vystřídala myšlenková i tvárná inspirace P. Bezručem (včetně volné verše). Autorovo nejvýznamnější dílo, lyrický epos *Píseň o Ondrášovi*, soustředěný na city a pocity romanticky pojatého, místy až byronovsky rozervaného hrdiny, bylo nadto ovlivněno i dvěma konkrétními skladbami, *Smrtí Jánošíkovou* od J. Botta a *Bezručovým Ondrášem* (tehdy ještě netištěným – O. jej znal

Ostravicky

z opisu A. Kubise). Se vzníceným patosem oslavil tu básník beskydskou krajinu a titulní postavu podal jako idealizovaný symbol úsilí o svobodu, sociální spravedlnost a humanitu. V další tvorbě, z níž vyšel knižně jen zlomek (*Zpěvy podbeskydské*), se projevila inklinace k bezručovským epickým písním se sociální tematikou, novum představovaly básně ve slezském dialektu. V časopisech a novinách zůstaly rozptýleny satiry, z nichž jsou nejzdařilejší epigramy na kulturní poměry ve Slezsku, a četné prózy s tematikou slezskou, dělnickou, železničářskou, renegátskou, historickou i autobiografickou; kromě nenáročných črt a humoresek psal O. také úvahy vlastenecko-politické a později protiklerikální a protiměšťácké. V amerických listech publikoval i vzdělávací články a překlady povídek z angličtiny. – V pozůstalosti zůstalo množství básní i několik dramatických pokusů, zvláště hra *Bludné cesty* z 1900, o jejíž vydání a uvedení na jeviště marně usiloval. O život inspiroval M. Rusinského k románu *Bludička slávy* (1940).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. F. Lerhut, A. T. Lerhut, Clevelandský, Čechoslav, Lumír; Ar., -ar- (Slezský věstník, Americké dělnické listy), Ost., -r (americké časopisy), -X. ■ PŘÍSPĚVKY in: Americké dělnické listy (Cleveland 1909–11); Američan (Cleveland 1907–08); Besedy Času (1906); Časopis českého úřednictva železničního (1906); Čtenář (Příbor 1907); Duch času (Mor. Ostrava, Vítkovice 1903–06); Hlas lidu (New York); Humorist. listy (Cedar Rapids, od 1908); Kalendář slezský pro Slezsko, Moravu a Čechy na léta 1901–03 (Olomouc); Lubina (Příbor 1906–07); Lumír (1896–99); Máj (1905–07); Nár. obzor (1908); Nár. politika; Niva (Brno 1895–97); Noviny těšínské (Těšín 1899–1902); sb. O národních kmenech moravských (Brno 1903, stať O Laších); Obrana lidu (Rychnov n. Kn. 1899); Opavský týdeník (1901–02); Ostravan (1902); Ostravský deník (1902–05); Pamětní list k 10letému jubileu tělocvičné jednoty Sokol v Orlové (1905); Pozor (Olomouc 1902–06); Rozhledy (1903–04); Slavnostní list k sletu moravkoslezské obce sokolské a výletu české obce sokolské na Ostravsko ve dnech 7. a 8. září 1902 (Mor. Ostrava); Slezský věstník (Raduň u Opavy 1905); Spravedlnost (Chicago 1908); Svět ozor (1898–1906); Švanda dudák (1900); Zlatá Praha (1899–1905); Zvon (1902–06); Železniční listy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Některé pověsti slezské veršem (BB 1900); Šerem k ránu (BB 1901); Píseň o Ondrášovi (B 1902); – posmrtné. *Zpěvy podbeskydské* (výbor z pozůstalosti, 1937, ed. M. Rusinský). – *Překlady* (pod jm. A. Hüttler): V. L. Berger: Co chtějí socialisté? (Cleveland 1909); E. David: Referent. Návod, jak osvojiti si znalosti a schopnos-

ti pro úkol socialistického agitátora a referenta (Cleveland 1910). ■ KORESPONDENCE: an. (F. Roháček): Naše zprávy (F. Roháčkovi z 1895), Niva 6, 1895/96, s. 95 → D. Šajtar: Pět studií ve znamení Petra Bezruče (1958, s. 80); D. Šajtar: Dva dopisy Č. O. z Ameriky (F. Hüttlerovi z 1908 a L. a J. Vinšovým z 1909), SISb 1950, s. 368 + Dopis Č. O. F. Slámovi (z 1900), tamtéž, s. 516 + Dopisy Č. O. J. Vrchlickému (z 1895–1903), SISb 1951, s. 87 + Rodinné listy Č. O. z Čech a z Ameriky (F. Hüttlerovi z 1894–1902, F. Hüttlerovi ml. z 1895, L. a J. Vinšovým z 1907–11), tamtéž, s. 214 + Č. O. S. Čechovi a A. Kubisovi (S. Čechovi z 1899, A. Kubisovi z 1901–02), SISb 1952, s. 144 + Z listáře Č. O. (listy a koncepty dopisů A. Kubisovi z 1901, redakci Srdce z 1901–02, A. Otahalovi z 1902, J. Smýkalovi z 1902, Výboru Matice opavské z 1902, V. Praskovi z 1902–03, J. Rysovi z 1903), SISb 1953, s. 65. ■ REDIGOVAL *periodikum*: Americké dělnické listy (Cleveland, leden 1909 – červen 1911, pod jm. A. Huettler). ■

LITERATURA: H. Fryčaj: ref. Některé pověsti slezské veršem, Noviny těšínské 15. 9. 1900; A. Kubis: Č. O., Noviny těšínské 14. 4. 1900 + in Č. O.: Šerem k ránu (1901) + Č. O., Kalendář slezský pro Slezsko, Moravu a Čechy na r. 1902 (1901, s. 104); ● ref. Šerem k ránu: L. (K. Leger, dub.), Zvon 1, 1900/01, s. 274; an. (J. Vodák), Čas 19. 3. 1901 ●; ● ref. Píseň o Ondrášovi: F. Sokol-Tůma, Ostravan 18. 5. 1902; o 2. vyd. 1906 (obálkovém): D., Pozor 11. 5. 1906; an. (J. Vodák), Čas 30. 9. 1906; Sk. (F. Skácelík), Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 39; -a-, Máj 5, 1906/07, s. 486 ●; ● nekrology: an., PL 30. 5. 1912, příl.; M. S. T. (F. Sokol-Tůma, dub.), MSIR 8, 1911/12, s. 461; -n-, Zvon 12, 1911/12, s. 608 ●; V. Martínek: Č. O., MSIR 9, 1912/13, s. 17 + Slezsko a Ostravsko v literatuře, sb. O Slezsku a Ostravsku (1912, s. 58) + Slezsko v literatuře krásné, Věstník Matice opavské 1917, s. 145 + Č. O., Moravkoslezský sborník 2, 1919/20 → Živné zdroje (1972); E. Mlček: Č. O., PL 6. 5. 1922, příl. Soboty; J. L. Mikoláš: Z korespondence Čeňka O. (dopisy J. Vrchlického z 1895–1900, A. Otahala z 1900–01), Věstník Matice opavské 1924, s. 76; an.: Pozůstalost Č. O., Černá země 1, 1924/25, č. 7; J. L. Mikoláš: Život a literární pozůstalost Č. O., Naše kniha 1925, s. 49; V. Martínek: Literární život slezský, Vlastivědný sborník slezský, část 2 (1926, s. 63); A. Schmied (J. L. Mikoláš, dub.): Život a literární pozůstalost Č. O., Frýdecko-místecký kraj 1927, č. 21; J. L. Mikoláš: Americká pozůstalost Č. O., Černá země 5, 1928/29, s. 137 + Z americké literární činnosti Č. O., Naše kniha 1929, s. 206 + Z korespondence Č. O., básníka slezského (dopisy od B. Čížkové z 1899, B. Peška asi z 1901, B. Vaška z 1902, V. Dorazila z 1904, F. Kypra z 1907, E. S. Vráze po 1909, L. Cimlera z 1911, F. Kysely z 1912), Věstník Matice opavské 1932, s. 106; M. Rusinský: Slezský písemnictvím, Iskra 1932, č. 3; an.: Památce slezského básníka Č. O., Moravkoslezský deník 12. 5. 1932; J. V. Šmejkal: O., zapomenutý básník Slezska, Polední list 15. 5. 1934; J. L. Mikoláš: Život a dílo slezského

básníka Č. O., Sborník výstavy Bezručova kraje ve Frýdku (Frýdek 1935, s. 117) + Dva dopisy poslance J. Prokeše básníku Č. O., Černá země 13, 1936/37, s. 137; F. Schuster: K 25. výročí úmrtí slezského básníka Č. O., Podřípský kraj 3, 1936/37, s. 117 + Č. O., Frýdecko-místecký kraj 1937, č. 9 + Č. O. v řípském kraji v Čechách, in Č. O.: Zpěvy podbeskydské (Frýdek 1937); M. Rusinský: Č. O. – epigramatik, Černá země 13, 1936/37, s. 135 + in Č. O.: Zpěvy podbeskydské (1937); J. L. Mikoláš in Č. O.: Zpěvy podbeskydské (1937); Z. Vavřík: Slezská jubilea, Rozhledy 1937, s. 137; Ó. Ľ. (Lýsohorský): Otiskujeme tyto láskové verše... (o láskovým nářečím napsané básni Č. O. Slezská), U 1937, s. 383; ● ref. Zpěvy podbeskydské: P. (K. Polák), PL 19. 6. 1937; A. N. (Novák), LidN 5. 8. 1937 ●; M. Rusinský in Bard první z Beskyd (1947, s. 14, 42); D. Šajtar: Č. O. – básník z rodu Bezručova, SISb 1953, s. 189 → (přepřac. s tit. Básník Č. O.) Pět studií ve znamení Petra Bezruče (1958); in Vrchlický v dopisech (1955, ed. A. Pražák, 2 dopisy J. Vrchlického z 1895–98); jp.: Zapomínaný básník, Svob. slovo 12. 5. 1962; V. Škuta: Padesát let od úmrtí básníka Č. O., Těšínsko 1963, č. 5 + Č. O., Těšínsko 1969, č. 2; M. Rusinský: Č. O., Ostravský kulturní zpravodaj 1974, č. 6; V. Ficek in Biografický slovník širšího Ostravska, seš. 3 (1979); W: Vzpomínky na básníka, Těšínsko 1979, č. 1; V. Š. (Škuta): k jubileu, Těšínsko 1980, č. 1.

pp

Ostrovská píseň

Po 1264

Píseň k svátku Božího těla; jeden z nejstarších dokladů básnické tvorby v národním jazyce.

Tzv. O. p. se dochovala v iluminovaném latinském kodexu z knihovny benediktinského kláštera na Ostrově u Davle, zničeného husity. Podle A. Patery do něho byla zapsána asi 1260–90. Zjištění J. Vintra, že byla složena k svátku Božího těla, posunuje její vznik za rok 1264, kdy byl tento svátek zaveden papežem Urbanem IV. Toto datování potvrzuje i hláskoslovný rozbor. Text s incipitem „Slovo do světa stvoření“ je sice na rozdíl od latinských zpěvů, jež kodex obsahuje, zapsán bez not, ale střídavý rým a pravidelné střídání různoslabičných veršů – typické znaky staročeského zpěvního básnictví – dovolují předpokládat, že byl určen ke zpěvu.

Autor písně, parafrázující Athanasiovo symbolum, adventní hymnus Verbum supernum prodiens (Božské slovo vycházející), jeho stej-

nojmennou úpravu z oficia svátku Božího těla od Tomáše Akvinského a mariánskou sekvenčí Verbum bonum et suave (Slovo dobré a líbezná) z konce 11. století, shrnuje ve zkratce, vymezené čtyřmi čtyřveršovými slokami, Kristovo vykupitelské dílo. O spasiteli, seslaném vykoupit lidstvo z Evina hříchu, mluví jako o vtěleném Slově, jež bylo do stvoření světa skryto v božství. Fakta a děje, jež připomíná – pra-existenci Slova, úkol odčinit Evin hřích, zvěstování Panně Marii, narození spasitele, jeho zrazení, ukřižování a zmrtvýchvstání –, k sobě řadí jako uzavřené články a na malé ploše tím dosahuje monumentalizujícího účinku. Dva a dva verše sloky, neměnně vyznačené syntaktickým paralelismem hlavní věty a vedlejší věty vztažné, stojí proti sobě v antitezích. Převaha jmen ve slovní zásobě, pasivní tvary sloves a téměř úplný nedostatek básnických figur podtrhují jejich strohost, sevřenost, hierarchickou slavnostnost.

EDICE: in ČČM 1878, s. 289 a pokr. (ed. A. Patera); V. Flajšhans in Nejstarší památky jazyka i písemnictví českého 1 (1903); in Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1920, s. 406 (ed. F. Spina); R. Jakobson in Nejstarší české písně duchovní (1929); in ČNM 1940, s. 196 (ed. F. Tichý); in Nejstarší česká duchovní lyrika (1949, ed. A. Škarka); in Denkmäler der altschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár). ■

LITERATURA: A. Patera: Píseň staročeská ze 13. století..., ČČM 1878, s. 289 a pokr.; Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904) → Dějiny husitského zpěvu 1 (1954); A. Patera, A. Podlaha in Soupis rukopisů metropolitní kapitoly pražské 1, č. 86 (1910); F. Spina: Über das altschechische Ostrower Lied: Slovo do světa stvoření, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1920, s. 406; R. Jakobson in Nejstarší české písně duchovní (1929) + Odpověď dr. Františku Tichému, Slavica 1931, s. 396; B. Havránek in Vývoj spisovného jazyka českého, Českosl. vlastivěda, ř. 2 – Spisovný jazyk český a slovenský (1936); F. Tichý: Píseň tzv. Ostrovská, ČNM 1940, s. 196; P. Trost: K nejstarší české duchovní poezii, SaS 11, 1948/49, s. 162 → Studie o jazycích a literatuře (1995); A. Škarka in Nejstarší česká duchovní lyrika (1949) → in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); D. Tschizewskij in Kleinere Schriften 2. Bohemica (Mnichov 1972); P. Trost: Zur ältesten tschechischen geistlichen Lyrik, Wiener slawistischer Almanach 1979, s. 286 + Drei Anmerkungen zur altschechischen Literatur (revize autorova staršího výkladu), Wiener slawistisches Jahrbuch 32, 1986, s. 75 → oboje Studie o jazycích

Osvěta

a literatuře (1995); J. Lehár in Česká středověká lyrika (1990); J. Vintr: Styl dvou vrcholných děl nejstarší české duchovní lyriky – Ostrovské písně a Kunhutiny modlitby, ČLit 1991, s. 313; E. Pražák in Stati o české středověké literatuře (1996).

jl

Osvěta (1)

1862–1863

Časopis určený mládeži, zejména středoškolské, s cílem všestranně rozšiřovat její vzdělanost.

Podtitul: Obrázkový časopis pro duševní vzdělání (od č. 19). – *Redaktor:* F. Schulz (č. 1–20); F. O. Mikeš (č. 21–36). – *Vydavatel:* J. Grégr a F. Šimáček (č. 1–11), E. Grégr (č. 12–36), Praha. – *Periodicita:* 3x měsíčně od října 1862 do září 1863, 36 čísel. Dalšího vydávání se nakladatel vzdal, protože časopis byl obsahově úzce vymezen a redakce často pokutována za překročení původního programu. Nahradila jej šíře pojatá, populárně-naučná Beseda.

Posláním O. bylo „v mladším pokolení národa“ šířit „myšlenky o hodnotě lidské, o právech a účelu člověka, o povinnostech v obci a národě“, aby nenalézala prostor „nevážnost k duševním snahám, hostejnost k zápasům myšlenkovým“. Probuzení touhy po aktivitě ve vědě, umění, průmyslu a obchodu mělo povzbudit ochablé vlastenecké cítění mládeže, napomoci jí v úsilí o národní emancipaci. Textovou složku v druhém pololetí doplňovala část obrázková.

Snaha o všestranné vzdělávání mládeže určila převažující populárně-naučný ráz časopisu, jeho orientaci na historii, zeměpis, národopis, jazykovědu i přírodní vědy, dále na životopisy významných osobností historie, literatury, vědy a světa vynálezů i na cestopisné stati. *Historické příspěvky* se orientovaly zejména na dějiny české (F. Schulz), slovanské (J. Kolář, E. Tonner) a antické (J. Brandl, F. Jeřábek). I *články o literatuře* měly historizující ráz, ať už šlo o monografické portréty (o K. J. Erbenovi psal J. Rank, o anglickém historikovi a básníkovi T. B. Macaulayovi E. B. Kaizl), problémová pojednání (K. Adámek: Goethe o literatuře české, šifra -bk. o Gramatice J. Blahoslava) nebo souhrnné přehledy (anonym o severoamerické literatuře). Beletrie přítomná zůstala stranou. Jediná průběžná rubrika s titu-

lem *Strážce jazyka* se zabývala nápravou nedostatků při běžném užívání češtiny.

ahm

Osvěta (2)

1871–1921

První česká reprezentativní revue zahrnující domácí literární tvorbu, soustavnou literární, divadelní, výtvarnou i hudební kritiku, stati literárněhistorické, uměnovědné, historické, politické i přírodovědné. Zprvu celonárodního dosahu, postupně se stále silněji orientovala na konzervativně a nacionálně zaměřenou čtenářskou obec.

Titul: 1871–1908 (roč. 1–38) O.; 1909–15 (roč. 39–45) Vlčkova O.; 1916–21 (roč. 46–51) O. – *Podtitul:* 1871–1921 (roč. 1–51) Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. – *Redaktor:* 1871–1908, do č. 9 (roč. 1–38) V. Vlček; 1908, č. 10–12 (roč. 38) K. Kadlec; 1909–15 (roč. 39–45) F. A. Šubert; 1916–21 (roč. 46–51) A. Srb. – *Vydavatel:* 1871–1908 (roč. 1–38) V. Vlček; 1909 (roč. 39) jménem vydavatel. družstva J. Otto, majitelka A. Vlčková; 1910–15 (roč. 40–45) majitel, vydavatel a nakladatel jménem družstva J. Otto; 1916–19 (roč. 46–49) majitel a vydavatel nakl. J. Otto; 1920–21 (roč. 50–51) majitel a vydavatel nakl. J. Otto, společnost s r. o.; vesměs Praha. – *Periodicita:* měsíčník; 1871 (roč. 1) od 22. 3. (jako dubnové číslo) 9 čísel; 1872–1909 (roč. 2–39) 12 čísel; 1910–18 (roč. 40–48) 11 čísel; 1919–21 (roč. 49–51) 10 čísel ročně, vždy ve 2 dílech, ale s jednotným stránkováním celého ročníku. – *Přílohy:* 1881 (roč. 11) F. Bačkovský: Ukazovatel ku prvním desíti ročníkům O. (1871–1880); 1885 (roč. 15) F. Bačkovský: Ukazovatel k ročníkům 11–15 O. (1881–1885); 1890 (roč. 20) an.: Ukazovatel k ročníkům 16–20 O. (1886–1890); 1895 (roč. 25) M. Navrátil: Ukazovatel k ročníkům 21–25 O. (1891–1895); 1900 (roč. 30) M. Navrátil: Ukazovatel k ročníkům 26–30 O. (1896–1900); 1905 (roč. 35) an.: Ukazovatel k ročníkům 31–35 O.; 1914–15 (roč. 44–45) V. Vávra: Korespondence a zápisky B. Němcové; 1914–15 (roč. 44–45) Obrazy (podobizny uměleckých osobností a reprodukce obrazů J. K. Ajvazovského, M. Alše, V. Brožíka, J. V. Hellicha, B. Knüpfera, K. Liebschera, A. Mánesa, J. Mařáka, J. Minaříka, J. Obrovského, V. V. Rainera aj.).

Když se 1871 V. Vlček, zprvu profesor v Čes. Budějovicích a pak člen redakce Nár. listů, rozhodl založit vlastní vědeckou a uměleckou revue a nést všechny náklady s tím spojené, spolehl na české vzdělanecké publikum, které

zaznamenalo v průběhu 60. let prudký růst, a mohlo proto podle jeho mínění vytvořit novému časopisu dostačující čtenářské zázemí. Proto od počátku usiloval o to, aby revue měla celonárodní dosah a přitom uspokojovala nejširší zájmy čtenářů, aby se stala moderním časopisem, který by do hloubky, zpravidla na několikrát pokračování, nicméně popularizujícím způsobem přinášel nejnovější poznatky ze všech oborů lidského konání a přitom dbal o prioritní postavení národní kultury a vědy. Podařilo se mu získat široký okruh spolupracovníků, jak o tom svědčí výčet zakladatelů a podporovatelů O. na obálce 1. čísla, čítající přes 100 osobností českého veřejného života bez rozdílu generací a názorové orientace, od bývalých revolučních demokratů až po konzervativce. Následující číslo tento seznam ještě rozmnožilo o dalších 30 jmen. Literární svět tu zastupovali májovci J. Barák, V. Hálek, A. Heyduk, J. Neruda a K. Světlá (se svým mužem P. Mužákem bezvýhradně podporovala Vlčkovy snahy a dodala také vstupní text celé revue, povídku Hubička), ruchovci S. Čech, L. Quis, J. V. Sládek, další spisovatelé starší (F. Doucha, V. B. Nebeský, K. Sabina, J. E. Vocel) i mladší (J. Arbes, E. Bozděch, S. Podlipská), nejbližší Vlčkovi spolupracovníci E. Krásnohorská, F. Schulz a F. Zákřejs. Vedle spisovatelů se mezi spolupracovníky zařadili uměnovědci J. Durdík, O. Hostinský, M. Tyrš, historici F. Dvorský, J. Goll, A. V. Šembera, filologové M. Hattala a F. Šohaj, lékař E. Albert, přírodovědci J. Krejčí, F. J. Studnička, novináři a politici E. Grégr, K. Sladkovský, E. Špindler, V. Vávra a mnoho dalších. Široké spolupráci nebránil ani redaktorův konzervativismus, který se ostatně pozitivně projevil neochotou k jakýmkoli změnám, takže vnější úprava, vnitřní rozvržení a tematický rozsah, rovnoměrný podíl beletristických, kritických a odborných příspěvků i členění rubrik zůstávalo po celou dobu Vlčkova redigování listu neměnné. Teprve za redakce F. A. Šuberta od 1909 dostal časopis novou obálku a v příloze nově přinášel reprodukce českých a ojedinelé i cizích malířů a fotografie uměleckých osobností. Krátce po založení se nejprve v O. utvářela první stálá rubrika *Rozhledy literární* (od 1878, roč. 8 se změněným titulem *Nové písemnictví*, krátce i *České písemnictví*), obsahující tehdy ojedinelá souhrnná pojednání o výhradně českých literárních novinkách, k níž se postupně, avšak

s ne zcela pravidelnou periodicitou, připojily obdobné *Rozhledy v umění výtvarném*, *Divadelní rozhledy* i *Rozhledy na poli technickém* (L. Hajniš, méně F. Vejdovský) a nejspoději oddíl *Česká zpěvohra*. Příležitostně se v rámci těchto rozhledů vyskytovaly i shrnující informace o domácích cestopisných, historických i právnických pracích. Od 1882 (roč. 12) se ustavily nejprve nepravidelně a pak soustavně *Rozhledy v dějinách současných*, popřípadě *Rozhledy po dějinách nejnovějších* naplňované J. J. Toužimským, V. Svobodou, A. Srbem, od 1895 (roč. 25) *Zprávy hospodářské a sociální* E. B. Šimka a pak V. Fáčka a od 1899 (roč. 29) též nepravidelná rubrika *Ze světa slovanského* (K. Jireček, K. Kálal – i šifra K. K., B. Prusík – i šifra B. P., J. J. Toužimský – šifra J. J. T., pseud. J. Volf). Stabilní složku časopisu pak tvořily nekrology z oblasti domácí kultury, vědy i politiky s názvem *Úmrtí*, později hlavně *Nové rovy*.

Ač Vlček úzkostranně dbal, aby se O. neocitla v drobných sporech a polemikách, vždycky se mu to nepodařilo. Zatímco politický postoj O. směřoval spíše k překlenování rozepří dvou hlavních politických stran a k národnímu smíru a navenek mífil hlavně na německý liberalismus (vyostřený proti klerikalismu spatěmu s vládními kruhy monarchie, ale současně také neuznávající práva jejích slovanských národů), lpění literární kritiky na tzv. ideálním realismu, vyžadujícím přetvoření skutečnosti a její povznesení k ideálnímu obrazu v duchu tužeb a potřeb národního života, plodilo už v 80. letech první projevy nesouhlasu a v 90. letech pak přivedlo prudké konflikty s mladou generací. Na začátku byl ovšem nástup O., zvláště v odborné části, imponantní. Výsadní postavení v ní měly *statí o české literatuře*. Psal je F. Schulz (Příroda v českém básnictví, Česká balada a romance, J. Jungmann, Český čtenář a český časopis), V. Vlček (J. Jungmann, V. Hálek), E. Krásnohorská (J. K. Tyl), V. Zelený (K. Havlíček Borovský), F. Zákřejs (J. Jungmann a další obrozenští autoři), K. Tieftrunk (hlavně starší literatura), A. Rybička, K. Šmídek (oba o obrozených autorech), F. J. Zoubek (komeniologické studie). O básnických překladech do češtiny od obrození a o slovanské symbolice v poezii pojednával P. Sobotka, do oblasti estetiky se vydal V. Vlček (O krasocitu) a za humorem na základě Havlíčka a Nerudy O. Hostinský. Z *cizích literatur* se polskou (J. Słowacki) a ruskou (I. S. Turgeněv) zabýval A. Stašek,

polskou též O. Mokry, ruskou ještě J. V. Frič a ruským divadlem P. Durdík. Anglické literatuře se věnoval J. V. Sládek (A. Tennyson) a pro informování o francouzské literatuře získal Vlček slavistu L. Légera. Statí o českém divadle publikoval V. Vlček a E. Miřiovský, o francouzském dramatu se kriticky vyslovil F. Zákřejs. *Výtvarnému umění* věnovali studie E. Herold (A. Mánes) a K. Adámek (J. Kupecský). *Z uměleckých kritik* se nejdříve uplatnila literární, zprvu pojednávala o jednotlivých knihách, záhy se však soustředila na souhrnné referáty F. Schulze, V. Vlčka a F. Zákřeje a ojedinele i O. Hostinského, o divadle psali G. Pflieger Moravský a po jeho smrti F. Zákřejs, o operě F. Pivoda, V. J. Novotný, výtvarné posudky obstarával M. Tyrš. Z ostatních oborů měla v O. největší zastoupení *historie*, především studie zabývající se českými dějinami (J. Čelakovský, F. Dvorský, J. Emler, J. Goll, J. Hrubý, J. Kalousek, A. Mezník, F. Schulz, F. A. Slavík), ale také francouzskými (V. Gabler, L. Léger, K. Tůma), ruskými a slovanskými (J. V. Frič, J. Perwolf, E. G. Valečka) i americkými (J. V. Sládek). *Filozofii* reprezentoval J. Durdík, autor pojednání o Darwinově učení a také referující o své návštěvě u učence v Anglii. O darwinismu psal také L. Čelakovský, o pozitivismu J. Mikš, o medicíně E. Albert a pak i J. Thomayer. *Politika* byla zastoupena jak obecnými úvahami (K. Sabina o vývoji myšlenky svobody), tak konkrétními analýzami soudobých poměrů (K. Mattuš, K. Tůma, V. Vlček), národohospodářstvím se zabýval zejména A. Bráf. Do cestopisného rázu článků o dění v cizině zpravidla pronikaly odbornější analýzy historických i politických poměrů v dané zemi. Věnovaly se slovanskému světu (S. B. Heller, J. Holeček, K. Jireček) i ostatní Evropě (K. Adámek, K. Jireček, E. Špindler, J. Wunsch), Africe a Asii (J. Vlach), severní (J. V. Sládek) i jižní Americe (J. Štolba). V beletristické části se na *poezii* od začátku projevila národně služební orientace O. množstvím příležitostných veršů k různým událostem a jubileím a bylo na ní znát, že tvoří jen doplňující část širěji koncipovaného celku. Proto okruh přispěvatelů nebyl rozsáhlý, spíše soustředěný kolem několika stálých spolupracovníků: V. Hálka, A. Heyduka, E. Krásnohorské, A. Staška (též báseň Královrah) a J. Vrchlického; jednotlivými básněmi se k nim připojili O. Červinka, F. Doucha, A. Dvořáková-Mráčková, J. Goll, J. Hrubý, J. V.

Jahn, S. Kapper (srbská legenda), E. Miřiovský, B. Mühlsteinová, O. Pflieger Moravský, A. V. Šmilovský, E. Špindler. Na krajní míru byly omezeny ukázky z cizí poezie: Mickiewiczova Pana Tadeáše představila E. Krásnohorská, N. A. Někrasova H. J. Mejsnar a Tegnérovu ságu o Frithiofovi F. Doucha. *Próze* vévodili čtyři autoři: V. Hálek (Pod dutým stromem, Na vejminku, Pod pustým kopcem, hra Jiří z Poděbrad), K. Světlá (Hubička, Upomínky ad.), A. V. Šmilovský (Rozptýlené kapitoly, Parnasie, Za ranních červánků, Starohorský filozof) a V. Vlček (romány Věmec vavřínový, Zlato v ohni), k nimž se na sklonku 70. let ještě přidali A. Jirásek povídkami a V. Beneš Třebízský románem Bludné duše. Jednorázově se na beletrii v O. *cestopisnými črtami* podíleli ještě J. Neruda a J. V. Sládek, *románem* Přečody S. Podlipská a *menšími pracemi* S. Čech, F. Dvorský, F. Schulz, F. Zákřejs. – Už na konci 70. let ročníky 9–10 naznačily, že pokud jde o vztah k literární tvorbě, revue se stává retardační větví české kulturní obce. Podnět k prvním konfliktům bezděčně poskytl O. Hostinský v kritice Vrchlického Epických básní (1878, roč. 7), kde jen mimochodem poznamenal, že v nich chybí slovanské látky, což pak kriticky rozvedla E. Krásnohorská v recenzi almanachu Máj (1878, roč. 8); navíc v ní vytkla jeho přispěvatelům, že v tom následují Vrchlického a že právě to je moment, který nám básníka odcizuje. Nato pokračovala statí o V. Hálkovi (O Hálkovi slovo včas, 1879, roč. 9), v níž bránila básníka proti odsudku ve varšavské Revue slave podepsanému malířem S. Pinkasem (všeobecně se však předpokládalo, že byl inspirován Vrchlickým), což vedlo k polemice mezi Lumírem a O. (F. Schulz) a také k tomu, že Vrchlický po několik let přestal do O. přispívat, a to přesto, že kritiky jeho díla se – až na občasně invektivy F. Zákřeje proti cizáctví – nesly zvláště z pera J. Nerudy v kladném duchu. Neruda také spor uklidnil, když v úvaze o osudech kritiky v českých časopisech (1881, roč. 11) usoudil, že oba směry, národní i světový, jsou si rovny a oba mají mít své místo v české literatuře. Nepochopení nových literárních proudů v O. se dále výrazně projevilo ve statí F. Schulze o É. Zolovi (Zolovy senzační romány, 1880, roč. 10), v níž autor energicky vyžadoval, aby se znemožnil spisovatelův vliv na českou literaturu, protože jeho díla jsou v rozporu s krásou i citem a plná sprostoty, hnusu a bestial-

nosti. Zdrženlivě, nicméně rovněž kriticky se po čase k Zolovým pracím vyslovil i J. Durdík (O naturalismu v básnictví, 1891, roč. 21), J. Mikš (pseud. Vojtěch Kalina, 1895, roč. 25) a pak i E. Krásnohorská v Zolově nekrologu (1902, roč. 32). Předzvěstí urputných vystoupení O. na obranu pravosti RKZ se stala rekapitulace dosavadních sporů, tentokrát ještě jen o RZ, s ostnem vůči pochybám A. V. Šembery, od F. Bartoše (1879, roč. 9). Po Gebauerově vystoupení se pak proti odpůrcům pravosti na stránkách O. angažovali A. Bělohoubek, M. Hattala, J. Jireček, J. Kalousek, F. Prusík a F. Zákrejs, zprávu o postupu muzejní komise pak podal V. V. Tomek (vše 1886–89, roč. 16–19). Nejbouřlivější průběh měl na stránkách O. spor mezi mladou literární generací a představiteli starší literatury i nacionálně orientované politiky, jenž vedl ke vzniku České moderny. O. v něm připadla do značné míry iniciativní role. Již 1891 (roč. 21) tu F. Zákrejs otiskl stať Volné směry, jakýsi generální atak na nové proudy spjaté se skeptickým životním pocitem konce století, a ještě útočněji ve svém odporu pokračoval 1894 (roč. 24) v článcích Volné rozhlady a Nová světla, kdy v rámci zdrcující kritiky veršů J. Karáska (Bezcestí) se pokusil zesměšnit literární i lidský typ českého dekadenta; ironizoval přítom i sloh F. X. Šaldy. Po Macharově kritickém článku o V. Hálkovi v Naší době se k odpůrcům mladé literatury opět přidala E. Krásnohorská jednak přímými polemikami s J. S. Macharem, jednak pokusem spolu s výpady vůči nové generaci pozitivně vymezit starší literaturu v obsáhlé studii České básnictví posledních dvou desetiletí (1895–96, roč. 25–26). Současně v kritickém přehledu nových veršovaných prací vysoce ocenila J. Vrchlického, který se již dříve se svými verši do O. (1896, roč. 16) vrátil. Vrchlický to pak Krásnohorské oplatil oslavnou studií (1907, roč. 37). Postupem času literatura ve sporu ustoupila do pozadí a zápas vlekoucí se prakticky až do nového století (E. Krásnohorská: Slovo o mladé literární generaci, 1902, roč. 32) se přenesl na pole politiky proti Masarykově Naší době, Herbenovu Času a J. S. Macharovi. Vedle V. Vlčka (J. S. Machar et Cie, 1899, roč. 29) se uplatil zejména F. Zákrejs (šifra E. J. S.), který ještě 1905 (roč. 35) vystoupil s protimasarykovským článkem Konec českého realismu. Současně se polemiky O. s Macharem a Masarykem propojily s obnovenými snahami o ob-

hájení pravosti RKZ (V. Flajšhans, F. Zákrejs, 1896, roč. 26). – Postupná ztráta celonárodního ohlasu se za Vlčkova redigování nijak výrazně neprojevila ani na vnější podobě, ani na vnitřním rozčlenění listu; jedinou změnou byla jen přirozená obměna části spolupracovníků, podobně orientovaných jako jeho zakladatelé. V oblasti *české literární historie* k dosavadním oporám E. Krásnohorské, A. Rybičkovi, V. Vlčkovi a F. Zákrejsovi přistoupili s husovskou tematikou V. Flajšhans, se statěmi o autorech 19. století zvláště F. Bílý, F. V. Vykoukal a J. Voborník, jediným příspěvkem o J. Kollárovi Jan Jakubec a o Z. Wintrovi Č. Zíbrt. V *souhrnných kritických analýzách* současné poezie se postupně vystřídali F. Schulz, F. Zákrejs (neodpouštějící si zpravidla výpad proti generaci 90. let, zatímco J. Vrchlický byl už pro něho opět velikým básníkem, ale i vůči němu si kritik posteskl, že Bar Kochba mohl být představen jako národovec) a F. Bílý, současnou prouzu posuzovali F. Schulz, F. Bílý, F. V. Vykoukal, L. Čech a ojedinele i J. Voborník, o *literárně-historických pracích* psali O. Josek (i pseud. Jaroslav Božek) a B. V. Spiess. Větší prostor než dosud získala *pojednání o evropských literaturách*. F. Zákrejs pokračoval v portrétech evropských, zejména francouzských dramatiků, o současné francouzské literatuře podal zprávu i J. Vrchlický, novější proudy ve francouzské (E. Renan, H. Taine, É. Zola) i německé (F. Nietzsche) kultuře představoval J. Mikš (pseud. Vojtěch Kalina), který pod svým jménem soustavně informoval o dění v ruské literatuře. Tou se zabýval méně i J. Hrubý, anglické se věnoval V. E. Mourek, polské F. Kvapil, E. Jelínek, jednotlivě i P. Maternová, španělskou literaturou se častěji obíral A. Pikhart, jedinou studii o italském písemnictví otiskl V. Krტიčka. O novinkách ve slovanských literaturách občas psali J. J. Toužimský (i šifra J. J. T.) a K. Jireček. Autory literárních nekrologů zpravidla byli F. Čenský, Jar. Vrba, J. L. Turnovský a F. V. Vykoukal. K stálým referentům *o současné čínohře* F. Zákrejsovi (i šifra E. J. S.) a V. Vlčkovi (i šifra R. O.) se v novém století přidali V. Červinka, F. K. Hejda a zejména J. Ladecký, studii o českých dramaticích i hercích pak F. A. Šubert a J. L. Turnovský, o českých divadelních společnostech a ochotnickém divadle V. Štech. Studie i kritiky *o výtvarném umění* po smrti M. Tyrše psala nejprve jeho žena R. Tyršová, někdy i K. Chytil,

poté léta pravidelně F. X. Harlas. Konečně *českou zpěvohru* nejprve sledovali E. Chvála a V. V. Zelený a pak dlouhá léta K. Knittl, též autor četných studií; v novém století ho v obojím následoval Z. Nejedlý. V referátech o přírodních vědách L. Hajniše vystřídal B. Bauše. Vedle literární historie si i nadále centrální postavení v O. udržoval novější *dějepis* volně přecházející v *politiku*. Českými dějinami, popřípadě vývojem celého mocnářství se z tohoto hlediska zabývali O. Josek (pseud. Jaroslav Božek), J. N. Harrach, J. A. Helfert, A. Rezek, B. Rieger, F. A. Slavík, H. Toman, J. J. Toužimský, J. Trkal a zejména A. Srb. Osudům Slezska věnovali pozornost V. Prasek, pak I. Hořica a F. V. Vykoukal, ze 16. století čerpal látku ke svým kulturněhistorickým studiím Z. Winter, k selským válkám a dějinám Habsburků se obracel J. Svátek, hlavně k národopisu F. Bartoš a k archeologii J. V. Prášek a F. Velišský. Ve studiích o Francouzské revoluci pokračoval V. Gabler a nově se k němu přidal J. Kryštůfek. Dějinami jižních Slovanů se zabíral J. Hudec, ději na britských ostrovech K. Tůma, životem ve starém Římě L. Brtnický. Osudy Slovenska soustavně sledoval K. Kálal, dějiny slovanského práva K. Kadlec a školství J. Šafránek. Oproti literární historii, historii a politologii *přírodní vědy* ustupovaly do pozadí, lékařské vědy zastupoval především psychiatr K. Kuffner. Naopak značný podíl v časopise připadl různým typům *cestopisu*. Vedle zkušených cestovatelů, jejichž cílem bylo podat především poučení (E. Fait, O. Feistmantel, E. Holub, J. Kořenský, J. Wunsch), se uplatňovali i autoři beletristických črt (P. Albieri, J. S. Guth-Jarkovský, L. Kuba, J. Štolba) i specialisté na určitou oblast jako J. Holeček (Bosna, Černá Hora), K. Jireček (Bulharsko), V. E. Mourek (Anglie, Skotsko), speciálně o klášteřu v Athoně psal S. Breüer (pod řeholním jménem Sava Chilandarec). Z beletrie byla ještě dále posílena doprovodná funkce *veršů* stereotypním opakováním příspěvků několika kmenových autorů, jako byli I. Geisslová, A. Heyduk, do své smrti Jos. Jakubec, J. Kalus, E. Krásnohorská, A. E. Mužík, přičemž některé z nich, jako J. Beránek (pseud. Jan Polom), F. Kyselý, F. Leubner, J. Vřesnický, nezanechali v české poezii výraznější stopu. S menší pravidelností se v O. vyskytovali ještě K. Červinka, O. Červinka, F. Chalupa, R. Jesenská, B. Klimšová, F. Kvapil, K. Leger, E. Mířiovský, V. Pakosta, F. S. Procházka, K. V. Prokop,

K. V. Rais, A. Škampa a F. Tomek, ojediněle pak ještě L. Arleth, E. Čenkov, X. Dvořák, M. Fučík, K. Jonáš, B. Kaminský, A. Klose, A. Koukl, V. Krofta, J. Kuchař, S. Mráz, J. Náměstek, J. Neruda, R. Pokorný, V. J. Pokorný, L. Quis, F. J. Rypáček (pseud. Jaroslav Tichý), J. V. Sládek, A. Sova, M. A. Šimáček, F. Táborský aj., ze Slováků pak S. Hurban Vajanský a L. Podjavorinská. Ještě řídicěji než dříve se v O. objevovaly *překlady*: J. Holeček představil finskou lyriku a F. Trops v ukázkách Lermontovovy poemy. Podstatně lépe na tom byla původní *próza* zásluhou autorů, kteří časopisu poskytli na pokračování své obsáhlejší práce, zvláště J. Holečka (7. díl *Našich*), A. Jiráskova (V cizích službách, *Maryla*, první 2 díly F. L. Věka), K. Klostermanna (*Ze světa lesních samot*, *Za štěstím*), G. Preissové (*Gazdina roba*), K. V. Raise (*Pantáta Bezoušek*, *Západ*). V Vlček tu publikoval svůj román *Samohrad*. Povídkami a drobnějšími prózami pak ještě přispěli J. Arbes, F. J. Čečetka, R. Čechová, J. Dunovský, J. V. z Finberka, I. Geisslová, J. Havlasa, F. Herites, M. Jahn, K. Leger, V. Mrštík, J. Náměstek, J. Pelcl, F. Procházka, F. Schulz, K. Světlá, Z. Winter a J. Zeyer, posmrtně tu byl zastoupen i V. Beneš Třebízský. – Do 1909 (roč. 39) vstoupila O. s novým redaktorem (F. A. Šubert) i názvem pietně se hlásícím k jejímu zemělemu zakladateli (Vlčekova Osvěta). Otvíralo ho prohlášení 68 spolupracovníků vyslovující odhodlání neuchýlit se z dosavadní cesty, uchovat O. nadále nezávislost na stranách i na politických zřetelích. Signatáři též vyzvali čtenáře k věrnosti časopisu a k pomoci při jeho šíření. Nový redaktor pokračoval v osvětovém zaměření listu, na jehož tematickém rozvrhu mnoho nezměnila ani nová vnější úprava, uskutečněná v posledních dvou letech před Šubertovou smrtí. Zato v základní orientaci se Šubert pokusil posunout tradicionalistický a nacionalistický ráz revue směrem k menší zaujatosti a větší objektivitě. Ačkoli zejména ve společenských vědách nedošlo k radikální proměně spolupracovníků (o politickém dění nadále psal K. Mattuš, též Š. Radič aj., o národohospodářství A. Bráf, o právní historii K. Kadlec, o historii O. Josek pod pseud. Jaroslav Božek, J. Kryštůfek, A. Srb, Z. Winter a o poměrech na Slovensku K. Kálal), objevily se v rámci přehledu o českých politických stranách i stati o sociální demokracii (F. A. Šubert, L. Winter) a dokonce i o Masarykově pokro-

kové straně (C. Dušek), úvahy o socialismu (Z. Hobza), o vztahu mravnosti a sociálnosti, svobody a rovnosti a liberálním socialismu (K. H. Hilar na základě cizích pramenů), pojednání o příčinách světové války a analýzy jejího průběhu (F. A. Šubert, A. Srb). O českých menšinách referoval F. A. Šubert, aktuální česko-polské vztahy ve Slezsku sledoval J. Kudela, osudy Lužických Srbů J. Páta. Svou tematikou je rovněž zajímavý ojedinělý příspěvek E. Beneše Národohospodářský význam výroby alkoholu (1915). K výraznější obměně autorů došlo v článcích z literární historie a u rozhledů po literatuře, divadle, výtvarnictví i hudbě. Pokud jde o *bohemistické studie*, pouze V. Flajšhans pokračoval v husitské tematice a O. Josek (pseud. Jaroslav Božek) se zabýval I. J. Hanušem. Nově se představili zejména V. Dresler (J. V. Sládek, A. Stašek, Z. Winter, polská literatura), F. Strejček (J. Neruda, S. Čech, lumírovci a jejich boje), F. A. Šubert (A. Jirásek, L. Stroupežnický aj.), J. Šach (J. K. Tyl, J. Zeyer), L. N. Zvěřina (P. Bezruč, A. Sova, v recenzi též J. S. Machar), Jos. Karásek (především studie o J. Vrchlickém jako básniku, dramatik, kritiku a prozaiku i překladateli), pozůstalosti spisovatelů zkoumal J. Vejvara (J. Jungmann, V. Hanka, manželé Čelakovští, J. Neruda, G. Pflieger Moravský). Z *cizích literatur* o ruské pokračoval ve studiích J. Mikš a nově psal A. Spisar, o polské nově V. Kredba, italské A. Bačkovský (pseud. Jean Rowalski), anglické K. Mušek, bulharské J. Páta. *Souhrnné recenze* o české poezii nadále podávala E. Krásnohorská a nově V. K. Blahník a L. N. Zvěřina, o próze stále F. V. Vykoukal, o divadle K. Čvančara a V. K. Blahník, o zpěvoohře K. Hoffmeister a pak soustavně V. Frida a O. Zich, výtvarné rozhledy nadále obstarával F. X. Harlas, autor několika dalších studií, méně M. Čtrnáctý. Nekrology povětšinou jsou z pera F. V. Vykoukala. Výrazně se proměnilo autorské zastoupení beletrie. Mezi básníky z dřívějších autorů si pravidelnou spolupráci udržel jen A. E. Mužík, z nových soustavněji *verše* tiskli L. N. Zvěřina a J. Žemla, v omezené míře z tradičních přispěvatelů A. Heyduk, R. Jesenská, A. Klášterský, E. Krásnohorská, J. V. Sládek, A. Šnajdauf, nově se objevili R. Broj (pseud. R. B. Orchis), A. Czech z Czechenherzu, V. Hánek, M. Jahn, V. Martínek, K. Nový, F. Taufer, Z. Tlamich a řada dalších autorů, kteří se projeví jen jednorázově. Z nich se

stali v literatuře známější K. Babánek, M. B. Böhnel, J. Borecký, K. Dewettter (pseud. K. de Wetter), O. Hanuš, J. Náměstek, G. R. Opočenský, J. Opolský, J. Pelíšek, K. Toman (podp. K. V. Toman), Q. M. Vyskočil a A. Wenig, ze Slovenska J. L. Holuby. *Překlady* se opět vyskytovaly jen ojediněle: albánskou poezii uváděl J. Vinař a polské romantiky A. Mickiewiczze a J. Slowackého F. Tropp. V *próze* se vedle dosavadních autorů (J. V. z Finberka, R. Jesenská, K. Klostermann, K. Leger, G. Preissová) kmenovými spolupracovníky stali hlavně A. Lauermannová (pseud. Felix Téver), A. Tesková (pseud. Václav Jiskra) a V. Walter (pseud. Emil Tréval, též s ukázkami z dramát), ve válečných letech je rozmnožila i A. M. Tilschová; k nejcennějším příspěvkům té doby patří novela A. Sovy Pankráč Budecius, kantor. Jednotlivě se ještě v O. vyskytovaly práce M. B. Böhnela, R. Broje (pseud. R. B. Orchis), F. J. Ččetky, R. Čechové, K. Červinky, K. Dewettera (pseud. K. de Wetter), F. Flose, M. Gebauerové, M. Jahna, J. Marii, K. Rožka, L. Suchého, J. K. Šlejhara a Q. M. Vyskočila, v *překlady* V. Stephanové pak také R. Thákura. Ze svých vzpomínek ukázky tiskli G. Preissová, K. V. Rais a F. A. Šubert. – Nové vedení po Šubertově smrti (1915) především vypustilo z titulu revue Vlčkovo jméno a vrátilo se k původnímu názvu (1916, roč. 46). Ve vstupním prohlášení, tentokrát podepsaném jen redaktorem A. Srbem a jménem vydavatelského kruhu J. Ottou, zdůraznilo vůli soustředit kolem časopisu v těžkých válečných časech v zájmu všenárodního prospěchu „nejpřednější pracovníky na českém osvětovém poli“ a udržet nezávislost revue. A. Srb pak v obsáhlém nekrologu (na rozdíl od Dykova Lumíra) nastínil životopis mrtvého císaře a stručněji i jeho následníka Karla. Vznik samostatného státu O. zaznamenala otištěním prohlášení Národního výboru a poté několika studii analyzujícími hospodářskou, finanční i populační politiku nového státu. Samo válečné dění ani krátká poválečná existence časopisu neovlivnily podstatněji vůdčí postavení politiky, historie a literární historie v něm. Vedle politologických statí F. Fiedlera, E. Lederera (též o českožidovství) a V. Červinky (o poměrech v Rusku, zejména po válce) a historických studií hlavně A. Srba, ale též K. Krofity, J. Teigehe aj., se výrazněji uplatnila hlavně filozofie (F. Drtina, F. Oberpfalcer, E. Svoboda) a medicína (L. Haškovec, K. Chodounský, D. Paný-

rek), méně už přírodní vědy, většinou obhospodařované B. Baušem (též studie Film). I mezi literárněhistorickými příspěvky se objevila nová jména: české literatuře se věnovali J. Frič (A. Jirásek, A. Mrštík, K. Klostermann), P. M. Haškovec (J. Zeyer), M. Hýsek (B. Janda), Jos. Karásek (K. J. Erben), V. Novák (A. Heyduk), J. Pešek (obrození), F. Sekanina (A. Jirásek), K. Svoboda (obrození). Komeniologickými studii přispěl J. V. Novák. O Shakespearovi psal V. Mathesius, o Ibsenovi G. Pallas, o Mickiewiczovi J. Karník (podp. J. Svítíl), o I. Vazovovi J. Páta, o řecké básnířce Sapfo F. Stiebitz, o L. Štúrovi K. Kálal. Jako rozkolísané se jeví rubriky souhrnně referující o beletristických a uměleckých novinkách. Takřka zmizela výtvarná kritika, literaturu měl stále ještě na starosti F. V. Vykoukal a od 1919 (roč. 49) pak o ni pečovala tříst více než deseti šifer. *Divadlu* se dále krátce věnoval K. Čvančara, doplňovaný tu a tam K. Engelmüllerem a především O. Fischerem, autorem souborných Divadelních studií. Od 1918 (roč. 48) tuto funkci převzal J. Borecký, který také začal pečovat o osiřelý hudební a operní referát. Nejméně výraznou složkou se v tomto údobí stala *beletrie*, protože k tradičním dlouhodobým přispěvatelům (A. E. Mužík a ještě stále i A. Heyduk a E. Krásnohorská) přibývali jen autoři málo významní a také beletrii postihovala válečná cenzura (např. z básně A. Sovy Rodnému bratru zbyla jen prázdná stránka). Mezi prozaiky se ze známějších autorů nově objevili jen F. K. Hejda, E. Lederer (pseud. Leda), J. Osten a Jan Vrba. Již 1919 (roč. 49) byla v O. zveřejněna úpěnlivá výzva ke čtenářům, aby pomáhali při rozšiřování okruhu odběratelů za času čtenářské krize, která nakonec – po neúspěšných pokusech o sloučení revue s Lumírem – způsobila její zastavení. Se čtenáři se v 10. čísle 51. ročníku (1921) rozloučil jeden z posledních žijících pamětníků začátku O. – E. Krásnohorská. Rekapitulovala historii časopisu, vyzvedla zásluhy V. Vlčka o jeho existenci a svůj nekrolog zakončila povzdechem, že „převaha tvrdé, nemilosrdné hmoty zavalila ideální cestu nepřekonatelným kamenem“.

LITERATURA: ● ref. O.: D. (J. Durdík), Světozor 1871, s. 150; E. Miřiovský, Pokrok 28. 12. 1883 + 1. 6. 1884; an., NL 22. 12. 1885; Č. Seifert, Hlídkka lit. 1886, s. 81; an., Čas 1, 1886/87, s. 202; F. Bý (Bílý), Hlídkka lit. 1888, s. 19; H. G. Schauer, NL 25. 4. 1890; -vb- (J. Voborník), Hlas národa 30. 11. 1890; J. Nk, Lit. lis-

ty 13, 1891/92, s. 113; V. E. Mourek, ČČM 1895, s. 133 a 326 ●; J. S. Machar in Knihy fejetonů 2 (1902); V. Dyk: V. Vlček, Lumír 36, 1907/08, s. 522; A. Vlčková: V prvních počátcích Vlčkovy O., Osvěta 1911, s. 133; A. Heyduk: Z mého bratrství s V. Vlčkem, Osvěta 1911, s. 518; F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); E. Krásnohorská: Památce V. Vlčka, Osvěta 1920, s. 279, 337, 399; T.: Literární odbor Umělecké besedy... (o zamýšleném sloučení O. s Lumírem), LidN 14. 12. 1921; E. Krásnohorská: Za Vlčkovou Osvětou, Osvěta 1921, s. 577; J. Máchal in Boje o nové směry v české literatuře (1926); vs: Vzpomínáme zakladatele O., LD 17. 8. 1948.

zp

Josef Ošmera

* 10. 3. 1899 *Loukovice* u Třebíče
† 20. 12. 1977 *Klobouky* u Brna

Lyrický básník inspirovaný především krajinou rodné Vysociny a jižní Moravy; autor a editor literárních učebnic, popularizačních brožur a výborů pro mládež; literární kritik a publicista.

Narodil se v rolnické rodině. Absolvoval jednotřídku v rodišti, měšťanskou školu v Jaroměřicích n. Rokytou (kde učil i O. Březina) a v Moravských Budějovicích, 1914–18 učitelský ústav v Brně. Po maturitě učil na obecných školách v Moravských Budějovicích (1918–19), Kojeticích u Třebíče (1919–21) a v Dětmarovicích-Koukolné na Karvinsku (1921–22). 1922–45 působil na měšťanské škole v Kloboukách na Moravském Slovácku (1927 se zde oženil). Na sklonku 20. let se začal soustavně věnovat literatuře a publicistice, 1930 spoluredigoval břeclavský časopis Stan, 1930–32 redigoval dětský časopis Paprsek (vydáváný v Břeclavi sokolskou župou slováckou); 1936 se stal členem Moravského kola spisovatelů. 1945 v Kloboukách založil a krátce řídil místní list Průkopník svobody, poté se přestěhoval do Brna, kde pracoval jako okres. a posléze krajský knihovnický inspektor a lektor v knihovnických kursech, od 1950 jako učitel na osmileté a jedenáctileté škole na Mendlově nám. (byl též spolupracovníkem redakce Zpravodaje Okres. pedagogického sboru v Brně, Ústavu pro další vzdělávání učitelů a Výzkumného ústavu pedagogického). Od 1959 žil jako důchodce v Kloboukách, stal se městským kronikářem a pokračoval v bohaté osvětové a přednáškové činnosti.

V O. poezii převažuje přírodní lyrika (s nevýraznými meditativními momenty), jejímž trvalým zdrojem bylo sepětí s krajem rodné Vysociny a jižní Moravy. Vychází ze smyslového (zejména vizuálního) okouzlení, nevýbojně a často v sentimentálním naladění zdůrazňuje jistoty domova, duševní vyrovnanost a pokoru, zamýšlí se i nad rodovou tradicí, charakterem krajiny, odvěkým lidským zápasem o zachování existence a lepší budoucnost. Po prvních sbírkách, zahrnujících skici a útržky intimních krajinných impresí, se O. postupně zbavoval sklonu k rétoričnosti a zdobnosti a volil spíše úsporné vyjádření a melodiku navazující na lidovou píseň. Výrazově jistější a obrazově osobitější soubory *Chvíle* a *Kapka rosy* přinesly též milostné a rodinné i sociální motivy, podobně jako kniha *Režnou nití* (s ozvuky okupačních prožitků i pocitů stárnutí a pomíjivosti, překonaných vědomím povinnosti a morálního poslání). 1977 rozeslal O. nejbližším přátelům strojopisný soubor veršů *Na splavu času*. – O. literární kritika a kulturní i odborná publicistika úzce souvisela s jeho pedagogickou činností. Pro mládež a školní potřeby vydal ve 30. letech sérii nerozsáhlých popularizačních profilů význačných českých spisovatelů (ve spolupráci se Státním nakladatelstvím), napsal učebnice s informativními přehledy vývoje české, slovenské i světové literatury, uspořádal a zběžnými medailony a komentáři doplnil výběry především z moderních českých i slovenských básníků, příležitostně překládal z němčiny, věnoval též pozornost regionální problematice a lidové slovesnosti. Pro rozhlas připravil v letech 1933–53 několik desítek pásem, přednášek a fejetonů.

ŠIFRY: J. O., JO, jo, -JO, O. J., Oš, oš. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollon (1923); Archa (1940–41); Bibliofil (Uher. Hradiště, od 1932); Cesta (1930); Čes. osvěta; Českosl. demokracie (1946, 1948); Českosl. noviny; Čes. dělník (od 1925); Čes. jazyk a literatura; Čin (1929–38, i lit. ref.); Domov (Ml. Boleslav 1918, deb.); Fujara (Břeclav 1926); sb. Hustopečsko (1928); sb. Jižní Morava (Brno 1973); sb. K poctě zbraň praporu! (1945); Klas (Brno 1931); sb. Klobouky u Brna. Minulost a současnost (Mikulov 1969); sb. Klobouky u Brna. Šedesát let muzea (Klobouky, b. d., 1967); Kolo (Brno, od 1938); Komenský (Zábřeh); Kulturní politika; Kulturní revue (Jihlava 1935); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1927–35, i lit. ref.); sb. Kyjovsko (1939); Lid. knihovna; Lid. noviny (1925–44); Lit. noviny (1927,

1941); Lit. rozhledy (1928–30); Magazin DP (1936); Malovaný kraj (Břeclav, od 1970); Měšťanská škola (Brno); Mladá fronta; Mládí (Brno); Mladý svět; Mojžírova říše (Náklo u Olomouce 1940); Mor. noviny (Brno); Mor. slovo (Brno 1939); Moravskoslezská osvěta (Brno 1946–48, i lit. ref.); Mor. jih (Břeclav); sb. Mrtvým vlastencům (Klobouky 1945); Nár. osvobození (1925–38, 1946, 1948; 1933 Román toulavého Tondy, pro ml.); Naše kniha; Naše zprávy (1939–40); Našinec (Olomouc 1936); Niva (od 1923); Nová svoboda (1939); Nové Čechy (1929); Nový lid (Brno); Nový život (Brno 1924); sb. Od Hradské cesty 1970, 1971–72 (Žarošice 1965, 1972, 1974); sb. Od Moravy k Dyji (Kroměříž 1941); Osvětová práce; Paprsek (Břeclav 1930–32); Pestrý týden; Práce; Propagace Moravy (Brno 1937); Průkopník svobody (Klobouky 1945); Rodina a škola; Roj; Rovnost (Brno 1967–70); Rozhledy (1936–37); Rozkvět (1920); Rudé právo; Ruch (Brno); Sever a Východ (Turnov 1930); Skautka (1947–48); Slovo národa (Brno); Stan (Břeclav 1929–30, i lit. ref.); sb. Strom (Soběslav 1941); Středisko (Brno 1932–33); Svob. slovo; Topičův sborník (1922); Tvar (1927); Tvořivá škola (Olomouc, Zlín); Učitelské noviny; Úhor (1927); Venkov (1937–42); Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě (Brno); Výchova a škola (od 1927); Země (1923–34); Zeměd. noviny; Zlatá brána; Zpravodaj Okresního pedagogického sboru v Brně; Zpravodaj sokolské župy slovácké (Hodonín); Zvon (1937–39). ■ KNIŽNĚ. *Belletrie a práce o literatuře*: Den i noc (BB 1928); Pod jilmem (BB 1931); Pět sonetů (BB 1933; 1935 in *Chvíle*); Josef Kajetán Tyl (medailon pro ml., 1935); Krátký přehled světové literatury (učebnice, 1935; 1937 upr. vyd. slovensky, s A. Hollým; 1948 přeprac. a rozšíř. vyd.); *Chvíle* (BB 1935); Karel Hynek Mácha (medailon pro ml., 1936); Krátký přehled české a slovenské literatury s dodatkem o slovesnosti pro měšťanské školy (učebnice, 1936; přeprac. a rozšíř. vyd. 1946); Otokar Březina (medailon pro ml., 1937); Jan Herben (medailon pro ml., 1937); Božena Němcová (medailon pro ml., 1938); *Kapka rosy* (BB 1938); Karel Jaromír Erben (medailon pro ml., 1939); *Režnou nití* (BB 1947); Rok do světa krok (lepirelo pro ml., 1948); Pokusný metodický text ke knize B. Polevého *Příběh opravdového člověka* (Výzkumný osvětový ústav Praha, 1953). – *Překlad*: Goethovy a Schillerovy balady (výbor pro ml., 1941, s jinými, i ed.). – *Ostatní práce*: T. G. Masaryk v Kloboukách (1936, bibliof.). ■ REDIGOVANÉ *časopisy*: Stan (1930, č. 7–8, s A. Kučíkem, J. Sekerou a J. Zamazalem), Paprsek (1930–32), Propagace Moravy (1937), Průkopník svobody (1945); *sborníky*: Krajem Portášů (1937), Od Moravy k Dyji (1941, s jinými), Klobouky u Brna. Šedesát let muzea (1967). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Československé básnictví novější doby (výbor pro ml., 1938); Malá lyra (Výbor z novodobé lyriky československé, pro ml., 1939); A. a V. Mrštíkové: Rok na vsi (upr. výbor pro ml., 1939); Pověsti z kraje Mrštíků a Herbenova

Otahal

(1940, s V. Bukovanským a V. Samcem); sb. Mrtvým vlastencům (1945); Recitujeme! Výbor z poezie a prózy k přednášení na školách 2. stupně (pro ml., 1946, s jinými). ■

LITERATURA: ● ref. Den i noc: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 14; K. Kapoun, Panoráma 6, 1928/29, s. 178; B. F. (Fučík), RA 4, 1928/29, s. 204; an. (J. Sekera, dub.), Stan 1929, s. 16; A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929 ●; ● ref. Pod jilmem: F. Neužil, Středisko 2, 1931/32, s. 211 (i ref. Den i noc); Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 224; J. B. Č. (Čapek), Čin 3, 1931/32, s. 856; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 546; V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 529; J. Knap, Venkov 4. 5. 1932; -zb- (Z. Bár), Iskra 1932, s. 78 ●; ● ref. Pět sonetů: Kp. (J. Knap), Rozhledy 1934, s. 16; J. B. Č. (Čapek), Čin 1934, s. 1196; ●; ● ref. Krátký přehled světové literatury: Kp. (J. Knap), Venkov 16. 5. 1935; j. t. (J. Taufer), Index 1935, s. 80 ●; ● ref. Chvíle: J. B. Č. (Čapek), Čin 1935, s. 236; B. Slavík, LidN 20. 7. 1935; B. Václavěk, Index 1935, s. 113; M. (E. Masák), Archa 1935, s. 237; V. H. (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 190; Kp. (J. Knap), Venkov 8. 2. 1936; va (K. Vach, dub.), Rozhledy 1936, s. 238 ●; Vch. (K. Vach): ref. Karel Hynek Mácha, Rozhledy 1936, s. 156; ● ref. Krátký přehled české a slovenské literatury...: K. Plecer, NO 3. 3. 1937; -nš- (J. Šnobr), Úhor 1937, s. 47 ●; ● ref. Kapka rosy: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 419; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 16. 7. 1938; B. Slavík, Zvon 39, 1938/39, s. 42 ●; ● ref. ant. Československé básnictví...: V. H. (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 162; jšp. (J. Šup), KM 1939, s. 142 ●; KACH. (K. Průcha): ref. Karel Jaromír Erben, Naše zprávy 1939, č. 33; ● ref. ant. Pověsti z kraje...: jms. (J. M. Slavík), Archa 1940, s. 271; kp. (K. Polák), Nár. práce 5. 1. 1941 ●; V. Samec in sb. Od Moravy k Dyji (1941); vpa (V. Pazourek): ref. překl. Goethovy a Schillerovy balady, LidN 7. 6. 1942; ● ref. Režnou nití: J. Pistorius, KM 1947, s. 411; Ný (J. O. Novotný), Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 39 ●; V. Stratil: Zastavení nad dílem J. O., sb. Od Hradské cesty (1964, s. 48); V. Richter: Nad dílem J. O., sb. Jižní Morava (1969); ● k 75. narozeninám: V. Richter, Čes. jazyk a literatura 24, 1973/74, s. 382; vl (Š. Vlašín), Tvorba 1974, č. 11 ●; an.: J. O., Malovaný kraj 1994, č. 2; J. Pavlík: Rukopisná sbírka J. O. Na splavu času, Naším krajem 1994, s. 70 + Už jen píseň zbývá, Alternativa nova 4, 1997/98, č. 3.

šv, lm

Antonín Otahal

* 13. 7. 1864 Plešovec u Kroměříže
† 9. 4. 1911 Opava

Básník a novinář, vlastivědný a národopisný pracovník spjatý se životem opavského Slezska.

Od počátku své literární činnosti též používal podle rodiště literárního přídomku Plešovský. – Studoval v arcibiskupském semináři v Kroměříži (mat. 1884), na bohoslovecké fakultě v Olomouci (1884–86) a na filoz. fakultě v Praze (1886–89), kde se přednáškami podílel na činnosti literárního odboru Matice moravské. Studium nedokončil, působil krátce jako učitel v Čechách a poté jako žurnalista v Kroměříži, Uherském Hradišti, v Ostravě a Olomouci. Od 1895 až do své smrti byl redaktorem (od 1902 též vydavatelem) Opavského týdeníku. Během opavského působení se horlivě věnoval spolkové práci, zejména v pěvecko-hudebním spolku Křížkovský a v Matici opavské. Byl spoluzakladatelem organizace moravskoslezských žurnalistů. Slezskou problematiku se snažil popularizovat rovněž přednáškovou činností v Praze, Plzni aj. Ke konci života trpěl těžkou chorobou (vysychání míchy). Pohřben byl v Opavě.

Z O. literárních prací mají trvalejší hodnotu jeho časopisecky publikované kulturněhistorické studie se slezskými náměty, které přispívaly k osvětlení historie národního obrození ve Slezsku. Ve Věstníku Matice opavské otiskl např. články *Národní garda r. 1848* (1909), *Slezská hymna* (1910), ve *Vlasti Vývoj slezského časopisectví* (1910). Jako beletrista psal povídky ze života prostých lidí ve Slezsku (*Jurka*, Opavský týdeník 1895) a vlastenecky laděné, melodické básně, prostoupené steskem nad národnostním i sociálním útlakem a nadějí ve změnu poměrů. Některé z nich zhudebnili E. Bartoniček (*Slezské květy*) a F. Černín. Jediná knižní práce *Ječmínek*, vydaná k příležitosti 25 let činnosti čtenářsko-pěveckého spolku Ječmínek v Chropyni, podává vedle přehledu o kulturním životě města různé verze moravské pověsti o Ječmínkovi. Překládal časopisecky (Opavský týdeník) ruskou a polskou prózu.

PSEUDONYM, ŠIFRY: A. O. Plešovský; a-a, -aa-, A. O., A. O. P., O. P...y. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1909); Čes. lid; Hlídka literární (Brno 1886); Mor. orlice (Brno); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno); Náš domov; Niva (Brno 1893–95); Opavský týdeník (1895–1911); Slezský kalendář na rok 1898; Vesna (1886–87); Věstník Matice opavské (1909–11); Vlasť (1885–1910); alm. Zora (1885). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ječmínek (P 1890). ■ REDIGOVAL *časopis*: Opavský týdeník (1895–1911). ■

LITERATURA: J. Vyhřídál: nekrolog, Věstník Matice opavské 1911, s. 58 + Dva redaktori Opavského týdeníku, sb. Vlastenecké vzpomínky slezské

(1935, s. 90); M. Rusinský in Bard první z Beskyd (1946, s. 41 a 127) + Z historie českých novin ve Slezsku, in Kapitoly ze Slezska (1946, s. 45).

mu

Otep myrhy viz 4. díl (Dodatky: **Lyrika středověká**)

Oto, opat viz in **Kronika zbraslavská**

V. Otomar

* 7. 11. 1867 *Požega* (Slavonie)

† 1. 12. 1946 *Přerov*

Autor realisticky laděných próz, dramatik, publicista a kritik; jeho literární aktivita byla spjata především s časopisem *Srdce*.

Podepisoval se i vl. jm. Otomar Viglic (zejména odborné práce). – Po maturitě na reálce v Pardubicích (1884) vystudoval obor stavby strojů na Čes. vysoké škole technické v Praze (Ing.), kam se po praxi v hutích v Král. Dvoře a v libeňské strojárně (Praha-L.) vrátil jako asistent na katedru mechanické technologie (1892–93). 1894–96 působil jako suplent na průmyslové škole v Brně a od 1896 jako profesor strojnické průmyslové školy v Přerově. 1901 založil s K. Rožkem časopis *Srdce*. Zabýval se též mezinárodním jazykem ido. Do 1904 byl členem Kruhu čes. spisovatelů.

O. zprvu tiskl v časopisech povídky a črty z moravského prostředí. Jeho prozaické práce se soustředily především na téma hledání vnitřní síly a rovnováhy rozumu a citu, vyznačovaly se realistickou popisností a střizlivostí výrazu, obsahovaly naturalistické i duševněpytné momenty. V souboru *Povídky* shrnul své pokusy o psychologizující pohled na milostnou problematiku. V próze *Dvě ženy* dovedl drama manželské nevěry (zachycené s důrazem na etické aspekty) až k překvapivě idylizujícímu závěru. Románem *Rezignace*, v němž hlavní postava překonává mladistvé duševní a milostné zmatky vyloučením extrémů a příklonem k prostému každodennímu životu (hraničícím však až s fatalismem) a k trpělivé praktické

činnosti, se nejvýrazněji přiblížil postulátům, jež vyjadřoval jako publicista (vyslovoval se pro umění „kladné syntézy“, proti kosmopolitismu, za návrat k tradičním hodnotám, proklamoval vzájemnou podmíněnost rozvoje národního života a literatury, v níž zdůrazňoval výchovné tendence). – V časopisech O. tiskl též dramata a recenze domácích novinek i překládané literatury, ojediněle psal melancholicky laděnou milostnou a přírodní lyriku. Některé prameny uvádějí jinak nedoloženou sbírku povídek *Z kouře, prachu a bláta* (1907).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: O. Valášek, Valášek, V. Havran; O. V., V., V. O. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na rok MCM (1900); Kalendář Lid. novin na přestupný rok 1904; Lid. revue moravskoslezská (1905); sb. *Morava svým Maticím* (Brno 1897); *Mor. orlice* (Brno 1894, P Mladé lásky); *Moravskoslezská revue* (1905–06); *Naděje* (Brno 1905); *Nár. obzor*; *Naše žně* (Přerov 1907, D Dohra); *Neděle* (Brno 1904); *Niva* (Brno 1893–95; mj. 1895 P Maloměstská silueta); *Niva* (1921–22; 1921 P Na samotě); *Nové proudy* (1893); kal. *Palucky* (1906); *Rozhledy* (1894–99); *Srdce* (1901–04; 1902 D Jan Hus, 1902–03 P Pomsta, 1904 P Provdzy sám); *Vesna* (1896–97; 1896 R Rezignace); *Volné směry* (1897–98); *Zdravotnické rozhledy*; *Ženské směry*. ■ KNIŽNĚ. *Beltrie*: *Dvě ženy* (P 1902); *Povídky* (1902); *Rezignace* (R 1904). – *Ostatní práce*: *Mechanická technologie* 1, 2 (1900–01). ■ KORESPONDENCE: in F. Skácelík: *Krásná setkání* (F. Skácelíkovi z 1901; 1970, s. 44). ■

LITERATURA: ● ref. *Dvě ženy*: *Ž.*, *Zvon* 2, 1901/02, s. 350; F. X. Zdařil, *Srdce* 1, 1901/02, s. 218; A. Novák, *Lumír* 30, 1901/02, s. 252; F. Sekanina, *Čes. revue* 5, 1901/02, s. 847; F. V. Krejčí, *Rozhledy* 12, 1901/02, s. 1224; O. Theer, *Srdce* 1, 1901/02, s. 249 (k tomu polemika V. Otomar, s. 256 a O. Theer, V. Otomar, s. 288); –lar. (K. H. Hilar), *Moderní život* 1902, s. 14; an. (J. Vodák), *Čas* 17. 5. 1902; *kzk.* (K. Z. Klíma), *LidN* 26. 9. 1902 ●; an. (J. Vodák): ref. Jan Hus, *Čas* 28. 6. 1902; ● ref. *Povídky*: an. (J. Vodák), *Čas* 19. 9. 1902; M. Marten, *MR* 1902/03, sv. 14, s. 168; S. (F. Sekanina), *Máj* 1, 1902/03, s. 294; F. X. Zdařil, *Srdce* 2, 1902/03, s. 25; *Ž.*-, *Zvon* 3, 1902/03, s. 139 ●; Neklan (J. Soukenka): *Pan Valášek v Srdci napsal...* (odsudek O. filipiky proti překladům), *Moderní život* 1903, s. 31; J. Staněk in *Vývoj literatury české ve střední a severní Moravě* (1934); F. Skácelík in *Krásná setkání* (1970); L. Merhaut in *Cesty stylizace* (1994).

lm

Jarmila Otradovicová

* 27. 8. 1908 Praha

† 16. 3. 1996 Praha

Autorka reflexivní lyriky, literárněhistorických studií, na dobové problémy reagujících esejů a veršovaných i prozaických knížek pro děti.

Otec byl stavbyvedoucí, padl v říjnu 1914 na srbské frontě. Dvouletou Veřejnou obchodní školu Ženského výrobního spolku českého O. absolvovala 1925, při zaměstnání úřednice pak navštěvovala večerní kursy na obchodní akademii (mat. 1926). 1924–34 pracovala u různých soukromých firem v administrativě (stenotypistka, samostatná korespondentka, vedoucí oddělení korespondence, sekretářka správní rady železářského kartelu). 1930 se provdala za básníka a esejistu K. Bodláka. Spolu s ním se za německé okupace účastnila odbojové činnosti, řízené výborem inteligence Nár. revolučního výboru v Praze, při níž se přátelsky sblížila s F. Halasem, jenž měl zásadní vliv na její literární činnost. 1940 se s K. Bodlákem podílela na přípravě časopisu Strom, kde začala publikovat básně, kritické glosy a eseje (vyšla jen dvě čísla). Po osvobození studovala na Filoz. fakultě UK v Praze srovnávací literární vědu a filozofii, studia však nedokončila. Zároveň působil jako literární lektorka pro min. informací a Svaz českosl. spisovatelů. Od 1949 se zapojila do tzv. sblížení tvůrčích pracovníků s dělnickou třídou, což se projevilo v její literární tvorbě; v rámci kulturní patronace mj. navázala kontakty s východočeskými horníky (*O svatoňovických dolech a jejich havířích*) a seznámila se s výstavbou velkokapacitního podniku (*Gigant*). V téže době připravovala pro Českosl. rozhlas reportáže a komentáře, 1954 napsala rozhlasovou hru Svárovoští tkalci. Byla členkou literární skupiny Pevný bod.

Nejvlastnější žánrovou polohou díla O. je reflexivní poezie, zrcadlící autorčino citové i duchovní hledání. Filozofující ráz a vzrušená emocionalita spolu se sklonem k abstraktní symboličnosti sblíží její válečnou prvotinu *Jezero* s poetikou K. Bednáře. Volné verše sbírky *Legendy a sny* hledají a nacházejí v civilních faktech a setkáních každodenního života rozměr touhy, snových předtuch a romantizujících osudových náповědí. Radikální výrazové oprostění charakterizuje rozsáhlou

skladbu *Listy matce*, citově apelativní lyrický deník, vyrovnávající se se smrtí milované bytosti a promítající osobní žal i do nadosobní, všelidské roviny. Pozdější básnická tvorba O. je poznamenána snahou o smír mezi obecně humanistickou vizí člověka a tendencí vyhovět tzv. společenské objednávce, o smír ústící do optimisticko-utopických iluzí o povaze socialistické přítomnosti. Společensky angažovaná příležitostná verše soustředila ve sbírce *Údery hodin*. Autorčina tvorba pro děti významně těží ze vzpomínek na vlastní dětství a často se jejím tématem stává vztah dětí a zvířat. Poválečné soubory úvah, esejů a aforismů *Otevřené listy*, *Slovo a svět* se zabývají česko-německými vztahy, apelují na společenskou sebereflexi křesťanství a církve a sledují kulturněpolitickou problematiku. Vždy emocionálně akcentovaný vztah k obdivovaným autorům vyjádřila O. v časopiseckých studiích o tvorbě např. V. Holana, J. Havlíčka, F. Kafky a především v knize *Básnický profil Jaroslava Durycha*.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Benda (čas. a sb. Strom); J. O., j. o., JOT, jot. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. *Básně a písně barikád* (1975); *Básnický almanach* 1974; *Beseda naší rodiny* (1953); *Beseda venkovské rodiny* (1949); *Čteme* (1943); sb. *Jasmínová noc a jiné básně českých autorek* (1983); *Jiskra* (M. Svatoňovice 1949, 1953); sb. *Jsm s tebou, Chile* (1973); *Květy* (1955); *Lid. kultura* (1946–47); *Listy* (1946–48); *Lit. měsíčník* (od 1974); sb. *Moravská Třebová Petru Bezručovi* (1957); sb. *Národní umělec V. Nezval 1900–1960* (Znojmo 1960); *Nové knihy* (1977, 1982); *Nový život* (1949, O svatoňovických dolech a jejich havířích); *Ohniček* (1953); sb. *Pevný bod* (1967); *Práce* (1972–73, 1981); sb. *Praha, to jméno samo zpěv* (1980); *Rozsévačka* (1952–54); *Rudé právo* (1981–83); sb. *Sborový zpěv* (1975); *Signál* (1981); sb. *Souhvězdí Aurory* (1977); *Strom* (1940, studie Cesta básníka Vladimíra Holana); sb. *Strom* (1941); *Svob. noviny*; *Svob. slovo* (1973); sb. *Tobě, Ostravo* (1978); *Tvorba* (1972); sb. *V pohotovosti* (1953); *Výběr z nejzajímavějších knih* (1981–86); sb. *Výbor z prací a překladů mladých autorů z okruhu Stromu* (1943); sb. *Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám* (1953); *Zeměd. noviny* (1956–57); *Zpravodaj Umělecké besedy* (1947–48); sb. *Žít v míru* (1983). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře: Jezero* (BB 1942); *Básnický profil Jaroslava Durycha* (studie, 1943); *Přítelkyně kočka* (P pro ml., 1943); *Otevřené listy* (kulturněpolit. stati, 1946); *Slovo a svět* (EE a aforismy, 1946); *Přátelé* (PP pro ml., 1946, obs. i Přítelkyně kočka); *Svět loutek* (4 básn. lepoprela, 1946); *O myšce, pejskovi a kočce* (verš. lepoprela, b. d., 1947); *Vichřičné dny* (BB 1949); *O svatoňovických dolech a jejich havířích* (P 1949); *Gigant* (D b.

d., 1950); Hrdinství je prosté (P 1960); Cestou bojů (PP 1961); O kavce, čápoři a holčičce s červeným míčem (pohádka a BB pro ml., 1967, s K. Bodlákem); Večer naděje (BB 1968); Krakonošova zahrádka (pohádka, 1969); Legendy a sny (BB 1970); Listy matce (B 1974); Podivuhodná setkání (BB 1977); Píseň Polabí (B 1982); Údery hodin (BB 1982); Mé dálky (BB 1988). ■ SCÉNICKY. *Melodram*: My havíři (1950, hudba F. Bartoš). ■ REDIGOVALA *sborník*: Pevný bod (1967, s K. Bednářem). ■

LITERATURA: ● ref. Jezero: Ns (J. Nečas), Čteme 1942, s. 141; j (J. Heyduk), LidN 20. 9. 1942; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1942, s. 214 ●; ● ref. Básnický profil Jaroslava Durycha: M. D. (Dvořák), Akord 11, 1943/44, s. 359; A. Vala, Řád 1944, s. 211 ●; ● ref. Přítelkyně kočka: bg (B. Golombek), LidN 10. 1. 1944; N. Č. – F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 73, 1948/49, s. 265 ●; A. Urbanová: ref. Gigant (insc.), LidN 4. 3. 1950; ● ref. Hrdinství je prosté: J. V. Pleva, Rovnost 10. 4. 1960; D. Moldanová, Plamen 1960, č. 5 ●; ● ref. Legendy a sny: rsk (M. Borský), Práce 10. 2. 1971; J. Otradovicová (rozhovor), Svob. slovo 24. 8. 1973; m (R. Matys), Týdeník Rozhlas 1973, č. 9 ●; ● ref. Listy matce: M. Slupecká, RP 27. 3. 1974; ku (J. Kutina), LD 21. 4. 1974; mat (R. Matys), Nové knihy 1975, č. 9; Š. Vlašín, Tvorba 1975, č. 9 ●; ● ref. Podivuhodná setkání: J. Otradovicová (ke vzniku knihy), Nové knihy 1977, č. 26; M. Blahynka, Rovnost 9. 11. 1977 ●; ● ref. Údery hodin: (v) (M. Vacík), LD 20. 10. 1982; J. Rumler, Lit. měsíčník 1983, č. 2 ●; J. Rumler: ref. Píseň Polabí, Lit. měsíčník 1982, č. 9; ● k 75. narozeninám: V. Ciml (rozhovor), Večerní Praha 26. 8. 1983; (v) (M. Vacík), LD 27. 8. 1983; (ýn), Svob. slovo 27. 8. 1983; D. Moldanová, Tvorba 1983, č. 32, příl. Kmen; Z. Heřman, Nové knihy 1983, č. 35; J. Rumler, Lit. měsíčník 1983, č. 7; J. Urbánková, O knihách a autorech 1983 – léto ●; (m) (R. Matys): Dvě podoby J. O., Týdeník Rozhlas 1987, č. 31; ● k osmdesátinám: A. Vrbová, Práce 26. 8. 1988; (as) (A. Fetters), Pochodeň 26. 8. 1988; A. Vernerová (rozhovor), LD 27. 8. 1988; -ku- (J. Kutina), Kulturní rozvoj 1988, č. 4; dp, Kmen 1988, č. 34; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1988, č. 7 ●; ● ref. Mé dálky: J. Hájková, Svob. slovo 26. 8. 1988; V. Píša, Lit. měsíčník 1989, č. 2 ●; V. Durych: Na okraj Boží duhy (o studii o J. Durychovi), Svob. slovo 2. 7. 1991.

mn

Sixt z Ottersdorfu viz Sixt z Ottersdorfu

J. Otto

Působnost 1871–1949

Pražské nakladatelství s rozsáhlou produkcí beletrie i naučné literatury, které svým působením a promyšleným edičním programem výrazně ovlivnilo český kulturní a vědecký život od 80. let 19. století do počátku 1. světové války; knihtiskárna, knihkupectví.

Založil je Jan Otto (* 8. 11. 1841 Příbyslav, † 29. 5. 1916 Praha). Pocházel z pěti dětí, byl druhorozeným synem původně vojenského lékaře, který provozoval praxi převážně v menších českých městech. J. O. se vyučil v Praze kupcem a soukromě si doplňoval obchodní vzdělání; 1862 byl přijat na přímluvu J. Fügnera do nového knihtiskařského podniku E. Grégra, kde působil nejprve jako účetní a koncem 60. let jako disponent firmy, 1867 se stal pokladníkem a jednatelem Spolku pro vydávání laciných knih českých Matice lidu, která byla fakticky podnikem Grégrova nakladatelství. 1869 se oženil s dcerou nakladatele J. Pospíšila Miladou; z jejich dětí se dožily dospělosti 4 dcery a syn. Počátkem 1871 odešel od Grégra, převzal a modernizoval tchánovu knihtiskárnu, která se stala základem jeho vlastního podniku. K němu 1874 připojil knihkupectví (obchodvedoucím se stal F. Kohout), které 1884 přenechal nově se utvořivší firmě Bursík & Kohout. Firmu soustředil do tří postupně zakoupených domů na Karlově náměstí, kde otevřel nové knihkupectví především pro prodej vlastního nákladu, od 1899 s filiálkou ve Vídni. Knihkárnu t. r. včlenil do nově tvořeného podniku Čes. grafické Unie, jež ho zvolila svým prvním předsedou. Po celý život se výrazně angažoval v profesním i společenském životě. Patřil k zakladatelům a pak dlouholetým členům výboru (1900–01 byl předsedou) Spolku čes. knihkupců a nakladatelů, od 1881 byl několik let starostou Grémia pražských knihtiskařů i oficiálním knihkupcem české univerzity. Pracoval v Pražském Sokole, v Umělecké besedě, ve Výboru pro postavení Nár. divadla, v Matici školské, v Průmyslové jednotě a ve správních radách několika peněžních ústavů. Stál v čele Sboru pro zřízení a vydržování Československé akademie obchodní a byl jejím protektorem, dále byl členem Kuratoria Uměleckoprůmyslového muzea a Technologického muzea v Praze, několik let přisedícím obchodního soudu, od 1880 aktivním členem sboru obecních starších, potom pražské městské rady. Obdržel titul dvorního rady a 1912 byl jmenován doživotním členem pan-

ské sněmovny. Vrcholu své činnosti dosáhla firma J. O. v posledním desetiletí 19. a prvním desetiletí 20. století (tehdy také získala na domácích i zahraničních výstavách řadu ocenění). Dlouholetým redaktorem nakladatelství byl J. Loukota, firmou prošlo několik dalších osobností oboru, budoucí nakladatelé (F. Borový, A. Hejda, Jan Laichter, V. Petr a J. Šváb) i knihkupečtí odborníci, zaměstnání v podniku našli i spisovatel a redaktor I. Herrmann, dramatikové F. Oliva a V. Werner, do úzkého kruhu spolupracovníků patřili E. Jelínek, A. E. Mužík, F. Schulz, J. V. Sládek, F. A. Šubert. Ve svém závodě O. zaměstnal i bratra Edvarda († 1908) a sestru Annu († 1924). Monografie J. Švehly J. O. – život a dílo z počátku 40. let 20. století zůstala nevydána (stránkové obtahy sazby z 1948 v LA PNP). – Po zakladatelově smrti vedli firmu jako plnomocníci dědiců syn Jaroslav Vladimír O. (1883–1942) a zetěové, původně bankovní úředník a pak ředitel Čes. grafické Unie G. Kugler a výtvarný kritik a historik K. B. Mádl, který převzal vnitřní vedení závodu. J. O. byl také tchánem malíře a grafika H. Böttingera a dědečkem tanečnice a choreografky M. Mayerové. Pro trvající neshody J. V. O. z podniku po vyplacení podílu odešel a zbylí dědicové přeměnili 1919 firmu na společnost s názvem *J. Otto společnost s r. o.* Jednatel společnosti a ředitelem firmy se stal R. Řivnáč (1881–1953), syn významného pražského knihkupce A. Řivnáče. Po krátkém působení v rodinné firmě pracoval nejprve v Berlíně, pak 1909–18 u nakladatelské, knihkupecké a tiskařské společnosti M. O. Volf v Petrohradě, kde se za 1. světové války zapojil do protirakouského odboje. Do Prahy se vrátil koncem 1918 a hned 1919 vstoupil do O. závodu, 1927 se stal společníkem firmy, 1933 z ní vystoupil, osamostatnil se a vydával propagační publikace a průvodce. Přestože za působení R. Řivnáče byla dokončena některá rozpracovaná díla a došlo i k oživení činnosti (1922 byla založena filiálka knihkupectví v Bratislavě a zrušena ve Vídni), nenašla firma, stagnující již v posledních letech života svého zakladatele, v poválečných podmínkách nosný program a dostala se do finančních potíží. Na podzim 1930 zahájila rozsáhlé výprodeje skladu, 1931 prodala domy na Karlově nám. (1937 je nahradily novostavby) a do 1936 postupně rozprodávala zbytky nákladů jednotlivých knižnic, souborů spisů i rozpracovaných vícesvazko-

vých děl jiným firmám, z nichž jen některé pokračovaly ve vydávání dosavadních řad. Bratislavskou filiálku převzala 1934 firma Jos. R. Vilímek, 1935 proběhlo vyrovnání s věřiteli. 1939 koupilo zbytky skladu a do firmy přeneslo činnost bývalé Vojenské odborné knihkupectví, postižené na počátku okupace zákazem činnosti a nucenou likvidací. Tehdy s využitím popularity firemního jména byla obnovena nakladatelská činnost (za války byl ředitelem K. Vomáčka, na redakci publikací se podíleli B. Mencák a M. Novotný), která po válce intenzivněji pokračovala až do zániku soukromých nakladatelství 1949. – Nakl. J. O. sídlilo 1871–79 na Václavském nám. 24, 1879–83 v Jungmannově tř. 22, 1883–1936 na Karlově nám. 34, 1937–39 v paláci Lucerna ve Vodičkově ul., 1939–49 v Sokolské tř. 29 (dnes 33); knihkupectví 1874–82 na Václavském nám. 14, 1883–1936 na Karlově nám. 34 (od 1903 též s prodejnou reprodukcí v č. 36), od 1937 na Karlově nám. 29 (dnes 27, též Žitná 2); knihtiskárna 1871–79 na Václavském nám. 24, 1879–83 v Jungmannově ul. 22, 1883–99 na Karlově nám. 34.

Snahou o univerzální nakladatelský profil, jenž by zahrnoval jak široký výběr české i světové beletrie, tak literaturu naučně vzdělávací z filozofie, estetiky, politiky, sociologie, historie, práva, přírodovědy, pedagogiky, zdravotnictví, ekonomiky, průmyslu i zeměpisu, O. nepřímě navázal na nakladatelský program I. L. Kobra. Vydával i časopisy, naučné slovníky, hudebniny, výtvarné publikace i reprodukce obrazů, učebnice a učební pomůcky, kalendáře. Ve svém cílevědomém a systematickém budování edičního profilu spojoval O. náročné projekty s obchodní zdatností i opatrností. Ve svých knižnicích i časopisech toleroval různé umělecké směry i protikladné názory, úzkostlivě se však snažil zamezit ostrým politickým i uměleckým střetům. Ve snaze získat co nejširší odběratelskou základnu vydával jednotlivé tituly nejprve po sešitech a teprve po ukončení spisu nabízel odběratelům desky a současně uváděl na trh celý titul v původní nakladatelské vazbě, často v různých cenových relacích. V počátcích samostatné nakladatelské činnosti vycházel O. ze svých zkušeností při řízení Matice lidu. V jejím duchu se první knižnice *Ottova laciná knihovna národní* (do 1883 *Laciná knihovna národní*, 1872–1930, 271 sv., red. postupně J. O., O. Mok-

ry, A. Jirásek a J. Loukota) obracela k širokým lidovým vrstvám s cílem získat je pro soudobou hodnotnou četbu a tak postavil hráz „poutřeštěným fantaziím a krvákům“. Po desítky let jim poskytovala kontakt s obecně přístupnou původní prózou domácí i přeloženou. V knižnici publikovali: P. Albieri, J. Antoš, J. Arbes, V. Beneš Šumavský, V. Beneš Třebízský, B. Benešová, J. Braun, K. M. Čapek Chod, K. Červinka, Václav Červinka (pseud. Q. F. Renatus), J. Dunovský (i pseud. J. D. Hradištský), J. V. z Finberka, J. Formánek Činoveský, B. Fridová, J. S. Guth-Jarkovský (pseud. S. Jarkovský), B. Havlasa, J. Havlasa, J. Havlík, J. Č. Havlín, F. K. Hejda, S. B. Heller, J. Herben, F. Herites, I. Herrmann, V. Hladík, I. Hořica, J. M. Hovorka, J. R. Hradecký, M. Jahn, J. Jahoda, J. Janča, E. Jelínek (i pseud. E. J. Pražský), R. Jesenská, A. Jirásek, K. Jonáš, K. Kálal, B. Kaminský, J. D. Konrád, F. J. Košťál, F. V. Krejčí, R. J. Kronbauer, Z. M. Kuděj, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), Jos. Laichter, H. Malířová, K. Mašek, J. Merhaut, E. Miřiovský, O. Mokřý, A. Mrštík, V. Mrštík, A. E. Mužík, G. Náchodská, A. Nečásek, J. Osten, V. Pittnerová, G. Preissová, F. Procházka, K. V. Rais, K. Rožek, V. Řezníček, K. Sabina, F. Schulz, V. Schwab (i pseud. P. List), R. Schwarzová, R. Sicha, F. Sláma, A. H. Sokol, F. Sokol-Tůma, J. J. Stankovský, A. Stašek, L. Stroupežnický, J. Sumín, K. Světlá, F. X. Svoboda, K. Šípek, J. Šír, J. Štolba, J. Tesař, A. Tesková (i pseud. V. Jiskra), F. Těver, T. E. Tisovský, J. Vávra, V. Vlček, J. Vrba, Z. Winter, R. K. Zahálka, B. Zahradník Brodský, E. Zítek, v nových vydáních i V. Hálek a G. Pflieger Moravský. Z cizích autorů byli v knižnici zastoupeni: P. A. Alarcón, F. Beciá, A. Belot, B. Björnson, H. Conway, F. Coppée, G. P. Danilevskij, A. Daudet, G. Deledda, Ch. Dickens, J. Diniz, G. Eliot, Th. Gautier, Ks. Š. Gjaliski, E. a J. de Goncourtové, H. Gréville, S. Grudziński, L. Gualdo, K. Hamsun, N. Hawthorne, W. von Heidenstam, F. Herczeg, V. Hugo, S. Hurban Vajanský, V. Cherbuliez, M. Jókai, A. L. Kieland, R. Kipling, J. I. Kraszewski, E. Kumičić, Z. Kvederova-Jelovškova, S. Lagerlöfová, M. a A. Leblondové, N. A. Lejkin, M. J. Lermontov, J. Lie, P. Loti, J. van Maurik, A. Michajlov, Z. Miłkowski (pseud. T. T. Jež), V. I. Němirovič-Dančenko, E. Orzeszkowa, I. N. Potapenko, B. Prus, H. Raffi, J. H. Rosny, W. Scott, H. Sienkiewicz, J. F. Smith, F. R. Stockton, A. Šenoa, A. Theuri-

et, L. de Tinseau, A. P. Valdés, I. Vazov, J. Verne, M. E. Wilkinsová, S. Žeromski. Jejím protějškem, prozrazujícím názvem, jednotnou módní úpravou i vazbou náročnější program a reprezentační roli, se stala *Salonní bibliotéka* (1876–1908, 120 sv., red. zprvu anonymně B. Havlasa, 1883–94, od sv. 31 F. Schulz aj.). Orientovala se takřka výhradně na soudobé české básníky i prozaiky, z cizích literatur přinesla jen díla Z. Krasinského a P. Mériméa. J. Vrchlický sem soustavně zadával své nové sbírky z tohoto období, několik sbírek tu tiskl i J. V. Sládek, verše i prózy J. Zeyer, prózy také S. Čech a Z. Winter. K dalším autorům v edici patřili J. Arbes, K. M. Čapek Chod, J. Červenka, K. Červinka, J. Dunovský, F. Herites, A. Heyduk, V. Hladík, I. Hořica, F. Chalupa, M. Jahn, J. Jakubec, O. Jedlička, B. Jelínek (posmrtně), E. Jelínek, R. Jesenská, A. Jirásek, K. Kálal, B. Kaminský, A. Klášterský, F. Klement, J. D. Konrád, R. J. Kronbauer, K. Kučera, F. Kvapil, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), J. Lier, O. Mokřý, A. E. Mužík, J. Osten, S. Podlipská, G. Preissová, F. S. Procházka, F. Schulz, K. Světlá, J. K. Šlejhar, F. Táborský, O. Theer, B. Zahradník Brodský. Z románové přílohy časopisu *Paleček Ozvěna* vznikla *Bibliotéka humoristická* (1874–76, 9 sv.), do které svými texty přispěl zejména L. Stroupežnický, dále mj. J. Hubáček, A. Melišová-Körschnerová, A. Nevšimal, J. Štolba, J. Vrchlický a anonymně O. Hostinský. V nevelké knižnici *Nejlacinější zábavné čtení pro lid* (1880–81, 9 sv.) vyšla obálková vydání starší beletrie, převážně z Ottovy laciné knihovny národní. Nákladem O. vycházela významná edice vydávaná ČAVU a věnovaná výlučně poezii a dramatu s titulem *Sborník světové poezie* (1891–98, 1903–34, 169 sv., red. J. Vrchlický, později postupně J. V. Sládek a A. Klášterský). O. měl knižnici nejprve jen v komisi, sv. 62–77 vydal nakladatel A. Wiesner, sv. 78–169 O., od sv. 170 z 1935 pokračovala ve vydávání Čes. grafická Unie. Spolu s časopisem Lumír sehrála edice zásadní úlohu v přibližování předních děl světové literatury českému čtenáři a širokou škálou překládání autorů podstatně přispěla k rozmachu českého překladatelství, a to zvláště v poslední třetině 19. století. Vůdčí osobností projektu se stal J. Vrchlický (Zuřivý Roland L. Ariosta, Faust J. W. Goetha, Tryzna A. Mickiewiczze, výbor z Květů zla Ch. Baudelaira s J. Gollem, verše S. Petöfiho s F. Brábkem, A. Aškerc,

R. Hamerling, hry Voltaira, W. Shakespeara, F. Schillera aj.). Jemu po boku stál J. V. Sládek (hry W. Shakespeara, nově přepracovaná H. W. Longfellowa *Píseň o Hiawatě*, Konrad Wallenrod A. Mickiewicze, písně a balady R. Burnse, S. T. Coleridge). Dále se na knižnici výrazněji podíleli: V. A. Jung (A. S. Puškin: *Evžen Oněgin*, G. G. Byron: *Don Juan*), E. Krásnohorská (A. S. Puškin: *Boris Godunov* a verše, G. G. Byron: *Childe Haroldova pouť*, A. Mickiewicz: *Pan Tadeáš*), L. Quis (A. V. Kolcov, J. W. Goethe), O. Mokřý (J. Słowacki), F. Táborský (A. S. Gribojedov, M. J. Lermontov), F. Kvapil (A. Mickiewicz, J. Słowacki, Z. Krasíňski, A. Asnyk, K. Przerwa Tetmajer, dvoudílný soubor *Polská moderní poezie*), A. Klášterský (G. G. Byron: *Věžeň chillonský*, P. B. Shelley, N. Lenau, W. Shakespeare a zejména dvousvazkový výbor *Moderní poezie americká*), S. Bouška (F. Mistral, J. Verdager), J. Král (Sofokles), K. Pražáková (Euripides), F. Loukotka (Aischylos), R. Dvořák (Knihla Rút, *Píseň písní*), J. Š. Kubín (*Píseň o Rolandovi*), J. Hudec (I. Vojnović: *Smrt matky Jugovičů*, P. P. Njegoš: *Horský věnec*), J. Holeček (Srbská národní epika 1–3, *Národní epika bosenských mohamedánů* 1, 2), A. Kurz (Byliny), A. Pikhart (Starošpanělský zpěvník), J. Vinař (Národní zpěvy albánské, I. Gundulić), M. Kalašová (M. Maeterlinck, K. Kučera (H. Ibsen). Z angličtiny pro knižnici ještě překládali V. Černý (P. B. Shelley), J. J. David (pseud. A. Zvičinský; J. Milton), J. Franke (pseud. J. Skalický; W. B. Yeats, W. Blake), F. Krsek (G. G. Byron, T. Moore, A. Tennyson, H. W. Longfellow); z francouzštiny J. Borecký (T. Banville), J. Haasz (Th. Gautier), M. Jiránek (A. de Musset), F. Sekanina (P. Verlaine), J. Spáčil Žerarovský (J. M. Hérédia); z němčiny L. Arietto (L. Uhland), A. Breska (H. Hofmannsthal), B. Kaminský (F. Schiller), J. Sutnar (F. Hebbel), O. Vaňorný (J. W. Goethe); z ruštiny P. Křička (V. Brjusov), Z. Spilka (N. Gumiljev); z maďarštiny F. Brábek (I. Madách); z literatury jihoslovanských národů Ad. Černý, J. Kolář; z literatury polské J. Borecký (S. Wyspiański), J. Karník (J. Kochanowski); z italské B. Frida (V. Alfieri); z holandské M. Seifert; ze sanskritu J. Zubatý (Kálidása). Národním literaturám byly věnovány dvě knižnice. *Ruská knihovna* (1889–1930, 115 sv., red. J. V. Kalaš, od 1891, sv. 8 J. Hrubý, od 1902, sv. 35 P. Papáček, od 1919, sv. 71 Vinc. Červinka) byla koncipová

vána jako rámec souborných vydání beletristických spisů předních ruských klasických a po 1918 i soudobých, zejména exulantských autorů. Zastoupení v nich měli L. N. Tolstoj (1889–1909, 15 sv.), I. S. Turgeněv (1891–1902, 8 sv.), N. V. Gogol (1891–1921, 4 sv.), F. M. Dostojevskij (1891–1922, 18 sv.), M. J. Saltykov-Ščedrin (1893–1910, 4 sv.), A. F. Pisemskij (1894–1927, 7 sv.), A. S. Puškin (1899, 1 sv.), I. A. Gončarov (1900–22, 6 sv.), N. S. Leskov (1903 a 1926, 2 sv.), D. V. Grigorovič (1906, 1 sv.), I. N. Potapenko (1908 a 1927, 2 sv.), V. G. Korolenko (1909–25, 5 sv.), V. M. Garšin (1911, 1 sv.), A. P. Čechov (1911–20, 10 sv.), A. I. Gercen (Hercen) (1913–26, 3 sv.), P. D. Boborykin (1921–25, 4 sv.), L. N. Andrejev (1923–28, 5 sv.), J. N. Čirikov (1924, 1 sv.), I. S. Šmelev (1924–26, 2 sv.), N. G. Garin-Michajlovskij (1924–27, 2 sv.), A. K. Tolstoj (1925, 1 sv.), D. N. Mamin-Sibirjak (1925, 1 sv.), A. V. Amfitěatrov (1925, 1 sv.), V. I. Němirovič-Dančenko (1925–26, 3 sv.), P. I. Melnikov-Pečerskij (1926–30, 4 sv.), V. Krestovskij (1927, 1 sv.), I. Bunin (1928, 1 sv.), A. A. Jablonovskij (1929, 1 sv.), G. I. Uspenskij (1929, 1 sv.). V rámci knižnice založená *Nová řada děl kritických, literárněhistorických a vzpomínkových* (1928, red. Vinc. Červinka) obsáhla pouze dva svazky: A. L. Bém: *Tajemství osobnosti Dostojevského a soubor studií věnovaný L. N. Tolstému*. Vedle redaktorů J. Hrubého, P. Papáčka a Vinc. Červinky (jinde též pseud. E. Adámek) k nejpilnějším překladatelům edice patřili P. Durdík, G. Foustková-Laglerová, K. V. Frypés, K. V. Havránek (jinde i pseud. Vladislav Sluka), B. Herbenová, B. Holečková-Seidlová, I. Hošek, M. Kalašová, J. Mikš, S. Minařík, V. Mrštík, J. Pelíšek, Ž. Pohorecká (-Šebková), V. Prach, J. K. Pravda, B. Prusík (jinde i pseud. Jiří Ščerbinský), H. Růžičková-Váňová, K. Špecingerová-Baušová, K. Štěpánek, A. Tesková (i pseud. Akim-Set), A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín). Druhou knižnici představovala *Anglická knihovna* (43 sv.: 1. řada 1899–1901, 7 sv.; 2. řada 1902–13, 36 sv., red. Jos. Bartoš), jež však přinášela i literaturu americkou; vyšel v ní Mark Twain: *Dobrodružství Frantika Finna*, N. Hawthorne: *Rudé písmeno*, L. Sterne: *Sentimentální cesta po Francii a Itálii*, W. M. Thackeray: *Knihla snobů*, H. G. Wells: *Stroj času*, *Neviditelný*, prózy R. Kiplinga, pohádky O. Wilda aj. Jako její nová řada byla koncipována *Ottova anglo-americká knihovna*

(1929–34, 9 sv.) s díly soudobých autorů (A. Bennett, E. Hemingway, S. Lewis, H. G. Wells aj.). Spolu s redaktorem první knižnice J. Bartošem se na překladech obou knihoven zvláště podíleli J. J. Benešovský-Veselý, J. J. David, M. Jesenská, S. Jílovská, K. Kolman, B. Koppová, A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), P. Moudrá, K. Mušek, B. Prusík, E. Vajtauer, F. Žilka. Nejrozsáhlejší knižnicí nakladatelství byla *Světová knihovna* (od 1926 jako *Ottova světová knihovna*, 1896–1931, 1905 čísel, 512 sv., do 1925 red. J. Kvapil, naučnou část od 1906 red. Z. V. Tobolka), inspirovaná typem populární německé knižnice Reclams Bibliothek. Převažovala přeložená beletrie, přibližně pětinu z 468 titulů od 335 autorů však představovala literatura naučná z různých oborů společenských i přírodních věd; mnohé svazky vyprovázejí úvody či studie. Vycházely zde překlady z beletrie anglické, bulharské, dánské, finské, francouzské, gruzinské, chorvatské, indické (Buddhistické pohádky, R. Thákur), islandské, italské, latinské antické i středověké, lotyšské, lužickosrbské, maďarské, německé, norské, polské, rumunské, rusínské, ruské, řecké antické i nové, slovenské, slovinské, srbské, španělské, švédské, turecké a výbory z literatury čínské, hebrejské, japonské a litevské. Z nejvýznamnějších děl zde vyšly: Aischylos: Oresteia, V. G. Bělinskij: Kritické články, E. G. Bulwer: Poslední dnové Pompejí 1–5, G. G. Byron: Manfred, L. de Camões: Lusovci, M. de Cervantes y Saavedra: Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha, P. Corneille: Cid, Dante Alighieri: Božská komedie 1–3, Ch. Dickens: Klub Pickwickův, Erasmus Rotterdamský: Chvála bláznovství, Euripides: Foeničanky, J. W. Goethe: Utrpení mladého Werthera, F. R. de Chateaubriand: Atala a René, G. E. Lessing: Mína z Barnhelmu, J. Macpherson: Básně Ossianovy, J. Milton: Ztracený ráj, Molière: Lakomec, Tartuffe, A. F. Prévost: Manon Lescaut, E. Rostand: Cyrano de Bergerac, P. B. Shelley: Odpoutaný Prometheus, Staroskotské balady, J. Swift: Gulliverovy cesty, L. N. Tolstoj: Kreutzerova sonáta, Volttaire: Candide aneb Optimizem. Z významnějších literárněvědných publikací zde vyšly Česká prozodie J. Krále a Bájėsloví slovanské J. Máchala. V domácí tvorbě byla dále věnována soustavná pozornost novým edicím starší literatury (zejména J. Hus a dále Bible kralická, Cestopis tak řečeného Mandevilla, M. Dačický

z Heslova, J. Hasištejnský z Lobkovic, Historia o životu doktora Jana Fausta, M. Kabátník, Karel IV., Karel st. ze Žerotína, J. A. Komenský, Š. Lomnický z Budče, Hynek z Poděbrad, Vavřinec z Březové); častým editorem byl zejména Č. Zíbrt. Z novější literatury se v edici vyskytli převážně v dalších vydáních téměř všichni reprezentanti tvorby 19. století. Zbytky nákladu knižnice zakoupilo Nakladatelské družstvo Máje, které vydávalo její 2. řadu s díly laureátů Nobelovy ceny. Některé knižnice dostaly pojmenování podle časopisů, které O. vydával a při nichž jako jejich přílohy knihy edice v sešitech vycházely. Knižnice též zachovávaly ráz daný zaměřením časopisů a vlastně pouze obměňovaly rozdíly mezi prvními O. beletristickými edicemi, Lacinou knihovnou národní a Salonní bibliotékou. *Knihovna Zlaté Prahy* (1893–1921, 77 sv.) směřovala k náročnějšímu čtenáři, jemuž vedle ojedinělých českých prací (F. V. Krejčí, H. Malířová, J. Matějka z pozůstalosti) přinášela široký výběr z klasické i soudobé tvorby předních světových spisovatelů, hlavně prozaiků. Několikrát v ní byli zastoupeni G. Flaubert, A. France, K. Hamsun, P. Loti, I. N. Potapenko, E. Rod, S. Žeromski a dále mj. P. Altenberg, L. Andrejev, A. Averčenko, H. Bahr, H. de Balzac, R. D. Blackmore, W. Blake, P. Bourget, A. Bouvier, I. Cankar, A. P. Čechov, F. Herczeg, R. Huch, V. Cherbuliez, R. Kipling, J. Leskovar, J. London, J. H. Mackay, D. N. Mamin-Sibirjak, H. Mann, Mark Twain, G. de Maupassant, E. Orzeszkowa, E. Pardo-Bazánová, H. Pontoppidan, H. de Régnier, J. Richepin, R. M. Rilke, Ch. Sealsfield, M. Seraová, G. B. Shaw, A. Strindberg, A. Thierry, G. Zapolska, S. Zweig. Proti tomu širšímu a méně náročnému čtenářskému okruhu byla určena jen prozaická *Knihovna Besed lidu* (1894–98, 120 sv., red. A. E. Mužík). Obsahovala hlavně menší útvary, povídky a novely, soudobých i klasických autorů, nejčastěji I. N. Potapenka a É. Zoly; k dalším autorům mj. patřili E. Castelnuovo, A. P. Čechov, Ch. Dickens, I. Franko, F. Bret Harte, V. Hugo, M. Jókai, M. Kukučín, N. S. Leskov, Mark Twain, G. de Maupassant, G. Ohnet, E. Orzeszkowa, E. Pardo-Bazánová, H. Pontoppidan, E. Souvestre, L. N. Tolstoj, I. Vazov. Aby si získala čtenáře pestřejším výběrem, často sdružovala kratší prózy do větších celků podle žánru (Veselé historky ze severu, Z anglického humoru), tématu (Dvě povídky štedrovečerní, Z bojů za vol-

nost otčiny – z novorečtiny) nebo národní literatury (Vybrané novely španělské, Trojlístek ruských povídek) apod. V novém století na tradici knižnic provázejících časopisy navázaly ještě *Knihovna Lumíra* (1902–16, 21 sv.) s převahou domácí původní tvorby. Vyšlo v ní šest děl K. M. Čapka Choda, po dvou R. Svobodové a J. K. Šlejhara a dále knížky V. Dyka, V. Hladíka, R. Jesenské, K. Kamínka, S. Kovandy, V. Mrštíka. Podobně se na soudobou domácí beletrii (s jedinou výjimkou) orientovala ilustrovaná *Obrázková knihovna Besed lidu* (1907–09, 4 sv., sv. 4 s tit. *Obrázková knihovna Světozora a Besed lidu*) s pracemi P. Albieriho, R. J. Pšenky a V. Řezníčka, zatímco *Obrázková knihovna Světozora* (1912–14, 2 sv.) obsáhla jen román A. Dumase st. Ze dvou řad *Ženské bibliotéky* ta první, obsahově pestrá (1872–78, 18 sv., red. S. Podlipská), zahrnovala vedle pojednání o roli ženy ve společnosti vyzývajících k jejímu zrovnoprávnění a vedle prací estetických (H. Taine) a psychologických (J. Durdík) převážně původní beletrii českou (G. Dörfel, A. Jirásek, E. Krásnohorská, S. Podlipská, K. Světlá) a též paměti B. Rajske a její korespondenci s F. L. Čelakovským a B. Němcovou. Druhá řada (1897–98, 6 sv., red. T. Nováková) se zaměřila pouze na beletrii ženských autorek sledující osud žen (E. Maróthy Šoltéssová, Neeira, M. Konopnicka, z domácích S. Podlipská, A. Řeháková a K. Světlá). Soustavnou pozornost věnovalo nakladatelství od začátku cestopisné literatuře. Vedle jednotlivých prací domácích i cizích autorů vycházela také v edičních řadách. Knižnice *Z našich a cizích vlastí* (1883–1915, 21 sv., red. 1883–84 F. A. Šubert, 1884–91 F. Schulz) zahrnovala převážně práce českých autorů (P. Albieri, J. V. Prášek, F. Sláma, J. Štolba, F. A. Šubert) a v překladu zejména dílo S. Hedina. *Knihovna ilustrovaných cestopisů* (1913–22, 5 sv., red. B. Benešová, vydavatel Uměleckovýchovná sekce Pedagogického muzea Komenského) přinášela jen práce domácích autorů – T. Novákové z východních Čech a dále K. V. Adámka, Vinc. Červinky, O. Pertolda. Od B. Z. Nekovaříka převzalo nakladatelství edici knih o přírodě *Walden* (1927–30, 15 sv., red. J. S. Procházka). V jejím rámci vycházela nová vydání starších svazků knižnice, jako Spisy E. T. Setona (1927–29, 11 sv.), které doplnily Spisy W. J. Longa (1928–29, 2 sv.). Jen krátce vycházela i 2. řada edice (1930, 2 sv.). Pozdní pokus oživit

produkcí firmy tvorbou mladších spisovatelů znamenala knižnice *Ottovy nové knihy* (1934–35, 5 sv., red. M. Novotný), v níž vyšli Č. Jeřábek, F. Křelina, J. Mařánek, V. Neff, J. J. Paulík. Po obnovení činnosti nakladatelství koncem 30. let vznikla ještě velmi různorodá *Malá Ottova knihovna* (1940–47, 99 čísel, 11 sv., red. M. Novotný). Vedle drobných beletristických titulů domácích (F. Hampl, R. Nekola, A. M. Tilschová, Ant. Veselý) i cizích autorů znamenala i Vodňanské vzpomínky F. Heritese, E. Lešehrada edici korespondence K. Tomanova s E. Haunerem a průhledy na mládí K. Světlé a J. Nerudy od A. Čermákové-Slukové. Další pokus představovala knižnice *Ohlasy války* (1946, 4 sv.) s časovou produkcí (mj. memoáry M. Bláhové, provd. Honzlikové, Bojovola jsem). – Specializované knižnice pro mládež zahájilo *Zábavné čtení pro mládež* (1874–82, 9 sv.) mj. s příspěvky S. Podlipské a V. Kredby. *Laciná bibliotéka pro mládež* (1875–78, 30 sv., red. J. L. Mašek) přinášela pohádky, pověsti a povídky českých autorů, zejména J. L. Maška, a dále tu publikovali F. Andrlé, J. Formánek Činoveský, V. Kryšpín, A. Machač, B. Peška, V. Pok Poděbradský, S. Podlipská, F. Tesař; v menší míře se objevily překlady z angličtiny, francouzštiny, němčiny, chorvatštiny a srbštiny. V knižnici *Bibliotéka mládeže studující* (2. řada, 1888) vydal O. jen 1 sv. (reedici Vrchlického Legendy o sv. Prokopu) a v jejím naplňování pokračovalo nakl. I. L. Kober. Práce ze společenskovedních i přírodovědných oborů i původní a přeloženou beletrii zahrnovala *Česká knihovna zábavy a poučení* (1894–1918, 36 sv., red. F. Bílý, od 1910, sv. 26 J. Satranský), jejímž vydavatelem byl Ústřední spolek čes. profesorů. Edice byla určena studující mládeži a obsahovala z literární historie zejména monografie V. Vávry o B. Němcové a J. Voborníka o K. H. Máchovi, soubor studií F. Bílého Od kolébky našeho obrození a A. Nováka Myšlenky a spisovatelé, F. Rutha Bájesloví řecké i římské, dále edice F. Bartoše Sto lidových písní, V. Ertla Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, K. Hikla výbor z Jungmannových spisů. Z domácích beletrii převažovaly výbory z děl básníků 19. století, J. F. Hruška tu vydal své chodské bajky, A. Sedláček Sbíрку pověstí historických lidu českého. Později podobně domácí i školní četbu naučnou i beletristickou přinášela knižnice *Ottovy zlaté klasy* (1915–20, 5 sv., red. J. Horčíčka). Vedle povídek G. Preissové a vý-

boru z knih Z. Wintra obsahovala životopisy F. L. Čelakovského, J. Husa a J. Kollára od J. Horčíčky, doprovázené úvodí F. V. Krejčího. Ve 40. letech vycházela volná nečíslovaná řada bližící se charakteru edice *Knihy (též Ottovy knihy) pro mládež* (1942–48, red. B. Mencák) obsahující původní i přeloženou poezii a prózu (mj. F. Běhounek, J. Hubálek, A. Jaroš, J. Š. Kubín, J. Lada, K. Michl, H. Rudlová). O. vydával též knižnice jinojazyčné. *Slawische Romanbibliothek* (1904–11, 13 sv., red. J. Kamper) měla propagovat vybraná díla česká a drobná díla slovanských literatur v německých jazykových oblastech. Z českých autorů byli do ní zařazeni I. Herrmann, A. Jirásek, Jos. Laichter, K. V. Rais, J. K. Šlejhar a J. Zeyer. Zejména pro školní potřebu ruské emigrace byla určena produkce vydávaná u O. pod firmou *Slavjanskoje izdatelstvo „Krem!“*. Knižnice *Izbrannyje proizvedenija russkich pisatelej* (1920, 1. série 14 sv., 2. série 10 sv., red. A. M. Jelagin) přinášela základní díla klasikých ruských autorů v originále, knižnice *Izbrannyje proizvedenija francuzskich pisatelej* (1921, 1 sv., red. A. M. Jelagin) začala vydávat díla ve francouzském originále. Několik ruských titulů vyšlo též mimo knižnice a nakladatelství se pokusilo i o obnovení měsíčníku *Russkaja mysl* (1922, jen 7 čísel, red. P. B. Struve). – Současně s beletristickými řadami vycházely u O. i knižnice zájmové a poučné. *Osvěta lidu* (1871–1903, 1. řada 1871–76 s podtit. *Bibliotéka prostonárodních přednášek*, 18 sv., red. J. Barák; 2. řada 1903 jako *Knihovna laciných spisů, přednášek a rozprav*, 1 sv., red. J. B. Zyka) zahrnovala naučné spisy z různých oborů a životopisy významných osobností (J. Hus, Jiří z Poděbrad, J. Jungmann, M. Kopernik, G. Washington, Jan Žižka). Popularizační vědy v rámci univerzitních extenzí se zabývala *Sbírka přednášek a rozprav* (1879–1915, 58 sv. v 6 sériích, red. J. Goll a O. Hostinský, od 1907, 5. série F. Drtina). Dostupnější formou soustřeďovala naučné práce z literární historie (J. Vrchlický o G. Leopardim, J. B. Košut o Háfizovi, J. Janko o W. Shakespearovi, V. Tille o M. Maeterlinckovi, A. Kraus o B. Björnsonovi a H. Ibsenovi), estetiky (O. Hostinský: Umění a společnost), uměnovědy (K. Chytil, K. B. Mádl, Z. Nejedlý, M. Tyrš), filozofie (J. Durdík, R. Dvořák, O. Fischer, T. G. Masaryk), historie (J. Goll, K. Krofta), klasické filologie a archeologie (J. Král, J. Wünsch), medicíny (E. Albert), národohospodářství (A.

Bráf, J. Kaizl) aj. *Politická bibliotéka česká* (1880–88, 5 sv.) obsahovala především J. Malého *Naše znovuzrození a řeči F. L. Riegra*. *Ottova naučná knihovna* (1915–26, 10 sv., red. Z. Tobolka) zahrnovala spisy různých oborů (mj. F. Loliée: *Obraz světových dějin literárních*). Do edičních řad sice nepatří, nicméně jistý soubor tvoří portréty českých spisovatelů vytvořené J. Barákem *Přednášky Josefa Baráka* (1884–85, 8 čísel, ed. J. Podlipný a V. Rezníček), představující F. L. Čelakovského, K. J. Erbena, V. Hála, P. Chocholouška, B. Jablonského, K. H. Máchu, B. Němcovou a G. Pflagra Moravského. – Zvláště kolem Světové knihovny se O. podařilo soustředit množství kvalitních překladatelů jak univerzálních, tak specializovaných na určitou jazykovou oblast (např. A. Koudelka pod pseud. O. S. Vetti jen v této jediné řadě prostředkoval díla z literatury estonské, islandské, finské, lotyšské, novořecké i ukrajinské, i v ní J. Vrchlický uváděl verše a dramata ze všech významných evropských jazyků, i J. V. Sládek tu uplatnil převody z angličtiny, španělštiny, norštiny a polštiny, atd.). Vedle již dříve zmíněných překladatelů u jednotlivých edic se na převodech pro Světovou knihovnu a další řady ještě podíleli z angličtiny F. J. Andrlík (i pseud. Jaroslav Lipovský), F. Flos, Z. Franta, E. Hácha, D. Hanušová, R. Jiřík, O. Klazar, K. Mašek, J. Pšenička, F. X. Šalda (J. Ruskin), J. E. Šlechta, O. Theer (O. Wilde), E. Valenta (pseud. Jan Snášel), J. Vaňa (J. Swift), K. Zahradka; z ruštiny L. Baudyšová, M. Beňa, M. Gebauerová, E. A. Görlich, N. Mrštík, J. V. Sterzinger, Am. Šlechtová, V. Unzeitig; z francouzštiny J. Arbes, B. Bauše, V. Durych, O. Fischer, M. Fučík, A. Gottwald, J. S. Guth-Jarkovský (i podp. Jiří Guth), J. Hájek, H. Jelínek, F. V. Krejčí, O. Kunstovný, E. Lešehrad, M. Majerová, M. Marten, A. Muřovský (i pseud. V. Rovinský), P. Projsa, A. Schulzová, F. Šamberger, O. Šimek, Aug. Šlechtová, K. Titz, J. Vobrubová-Koutecká (podp. Vobrubová-Veselá), Jindř. Vodák, J. Zeyer (Molière); německou literaturu překládali L. Arleth, K. Augenthaler, A. B. Dostal (pseud. Anna Böhmová), Z. Hostinská, K. Kamínek, O. Klein, J. Löwenbach, E. Mířiovský, A. E. Mužík, T. Nováková, A. Řeháková, K. Šípek, K. Švanda ze Semčic, F. Tichý (pseud. Z. Broman); italskou A. Bačkovský (pseud. Jean Rowalski), V. Hanus, V. Jiřina, A. Ostenová, E. Řeháková, N. Tučková, M. Votrubová-Haunerová, G. Žďárský; španělskou J.

Jetmar a Jul. Vodák; polskou B. Beneš Buchlovan, E. Čech, A. Kotík, V. Kredba, J. F. Kuhn, J. J. Langner, P. Maternová, J. Novotný (pseud. Jaroslav Lipenský), K. V. Rypáček, V. Sommer (pseud. Jakub Rydvan), K. Vika, F. Vondráček; ze severských literatur H. Hackenschmied, H. Kosterka, J. Kvapil (H. Ibsen, B. Björnson), J. Osten, G. Pallas, V. Petrů (i šifra V. P.), V. Šuman, K. Vetter, E. Walter; z jazyků jihoslovan-ských národů L. Brtnický, Ad. Černý, J. Doležal (pseud. J. K. Pojezdny), T. Dubrovská, M. Fabkovičová, F. Fahoun, R. Nasková, J. Páta, J. Z. Raušar, K. Schulz, F. Veverka (pseud. F. Vever); z ukrajinské literatury F. Hlaváček, J. Rozvoda, T. Turnerová; z bulharské K. Drož, J. Koněrza; z maďarské B. Anders, G. N. Mayerhoffer; z latiny F. Hoffmeister, R. Kuthan, A. Macek, A. Novák, J. Sedláček, R. Schenk; z řečtiny J. Hrabák; z litevštiny V. Vážný; z turečtiny J. Rypka. – Souborná vydání spisů českých autorů zahájil J. V. Frič: Sebrané spisy veršem i prózou (1879–80, 4 sv.). Následoval A. Jirásek: Sebrané spisy (1890–1930, 45 sv.; nové uspořádání 1927–34, 47 sv.), J. Vrchlický: Souborné vydání básnických spisů (1895–1913, 65 sv.; Nové souborné vydání 1913–30, 21 sv., red. B. Frida a J. Voborník, pak v nakl. F. Růžička), A. Heyduk: Spisy (1897–1926, 62 sv.), S. Podlipská: Romány (1899, 2 sv.), G. Pflieger Moravský: Romány (1899–1900, 3 sv.), K. Světlá: Sebrané spisy (1899–1904, 30 sv.), J. Arbes: Sebrané spisy (1902–16, 40 sv.), V. Štech: Knihy (1904–22, 13 sv.) a Spisy (1925–34, 28 sv.) a Dramata (1911–31, 13 sv.), K. J. Erben: Veškeré spisy básnické (1905, 1 sv., red. J. Sutnar), J. V. Sládek: Spisy básnické (1907, 2 sv.), F. Herites: Sebrané spisy (1908–20, 15 sv.), G. Preissová: Spisy sebrané (1910–15, 18 sv.), Z. Winter: Sebrané spisy z beletrie a kulturních studií (1911–25, 16 sv.) a Výbor ze spisů (1928–30, 13 sv.), E. Krásnohorská: Básnické spisy (1920–25, 4 sv.), A. a V. Mrštíkovi: Sebrané spisy (1920–26, 14 sv.), J. Vrba: Sebrané spisy (1926–33, 41 sv., pak v nakl. L. Mazáč). Soubory cizích autorů byly zpravidla vydávány v rámci knižnic. Výjimku tvoří dramata W. Shakespeara v překladech J. V. Sládka a A. Klášterského (1898–1922, 37 sv.) a Výbor lyriky T. Tassa v překladu J. Vrchlického (1906, 3 sv.). – Vyvrcholením O. nakladatelského úsilí byl Ottův slovník naučný (1888–1909, 28 sv.), demonstrující vospělost české vědecké obce konce 19. století. Po rozvrhu J. Malého, opíraje

se o koncepci hesláře vypracovaného pod vedením T. G. Masaryka a vzápětí pod vlivem V. V. Tomka, ustavil O. odbornou redakci (F. J. Studnička, J. Čelakovský, E. Maixner, O. Feistmantel, J. Šolín, K. Borový, F. Krásl, red. tajemníci J. J. Kořán 1887–92, R. Dvořák a P. Sobotka 1898–1908), s níž spolupracovalo přes tisíc sto autorů. Dodatky, koncipované současně jako samostatný Ottův slovník naučný nové doby (1930–43, 12 sv., v nakl. J. O. jen 6 sv., vedoucí redaktor B. Němec, od 1934 sbor vrchních redaktorů), převzalo od 1936 nakl. Novina, které je však rovněž nedokončilo (po písmeno U včetně). Torzem zůstal rovněž Ottův divadelní slovník (jen A–G, 1914–20), který po několikaletých přípravách J. Ladeckého redigoval K. Kamínek a později jeho spolupracovník K. Engelmüller. V oblasti vzdělávacích slovníků vydal O. dále pro běžnou potřebu Malý Ottův slovník naučný (1904–06, 2 sv., red. F. A. Šubert) a Ottův kapsní slovník naučný (1908, s doplňky 1926). K nim se řadí Slovník zdravotní (1899, red. K. Chodounský a J. Thomayer), Ottův obchodní slovník (1924–25, red. J. Pazourek) a několik jazykových slovníků. Naučnou literaturu doplňovaly mapy, plány, průvodce a atlasy, zejména Ottův zeměpisný atlas (1924). Vlastivědné encyklopedii se zpracováním některých částí přibližovalo reprezentativní dílo Čechy (1883–1908, 14 sv. v 15 dílech), vzniklé „společnou prací spisovatelů a umělců českých“ (red. F. A. Šubert, od 1884, sv. 2 s F. A. Borovským, od 1892, sv. 7 F. A. Borovský, od 1896, sv. 10 A. Jirásek, red. obrazové části K. Liebscher). Základní obrazovou dokumentaci k dějinám české a slovenské literatury shromáždil B. Vavroušek s příspěvím A. Nováka v díle Literární atlas československý (1. díl 1932, 2. díl vydalo 1938 nakl. Prometheus). – V období největšího rozvoje firmy vydávalo nakladatelství výtvarná díla, zejména alba reprodukcí (Album Zlaté Prahy, Česká galerie, Sborník moderních reprodukcí, V. Brožík, A. Chittussi, L. Marold aj.), jednotlivé reprodukce, portréty českých osobností, dopisnice, plastiky aj. Ojedinele též vycházely výpravné, bohatě ilustrované knihy beletristické (např. Alšův Špalíček), později i bibliofilské tisky. Nejčastějšími ilustrátory byli M. Aleš, E. Boháč, H. Böttinger, J. Dědina, F. Engelmüller, V. Jansa, A. Kašpar, K. L. Klusáček, A. J. Levý, A. a K. Liebscherové, L. Marold, V. Oliva, A. Scheiner, G. J. Schulz, J. Wenig aj. Výjimku

z celkově konvenční a tradiční grafické úpravy knih nakladatelství tvoří Písmo svaté s ilustracemi G. Doréa a vydání Pohádky máje V. Mrštíka v grafickém pojetí Z. Braunerové (1897). Po 1. světové válce byl kmenovým knižním grafikem nakladatelství K. Svolinský. – Prvním periodikem, které firma vydávala, se stal humoristický *Paleček* (1872–78, 6 roč.). Od 1878 (roč. 6, č. 27) jej od O. převzal nakrátko Fr. Borový. Záhy zanikla jeho románová příloha (a příloha Pražských hospodářských novin) *Ozvěna* (1878, 1 roč., red. B. Frida, odp. red. I. Herrmann; od č. 14 u F. Borového). Mezi nejznámější a nejoblíbenější periodika náležely dlouhá léta vycházející ilustrované rodinné časopisy popularizující dobrou beletrii a mající současně široký rozhled po světovém dění, což se projevovalo přílivem různorodých a zajímavě podaných informací. Typologickým předchůdcem těchto žurnálů byl čtrnáctideník *Domácí krb* (1881–84, 3 roč., zpočátku jako příl. Pražských hospodářských novin, od 1883 samostatně, red. J. Dumek, od 1883 O. Mokřý). Vycházel jen krátce a pak uvolnil prostor reprezentativnímu, na křídovém papíře velikého formátu tištěnému týdeníku *Zlatá Praha* (1884–1929, 46 roč.). Jeho protějšek, čtrnáctideník *Besedy lidu* (1892–1921, 29 roč.), plnil obdobnou funkci, ale pro širší publikum (jeho náplň často obstarávaly ukázky z děl, která právě v nakladatelství vycházela). Podstatně rozšířenou obrazovou složkou oba časopisy ještě doplňoval týdeník *Světozor* (1901–33, 33 roč., poté do 1941 v majetku P. Altschula); první čtyři ročníky vycházely s názvem *Ilustrovaný svět*, od něhož se odvíjí také číslování ročníků (časopis není totožný se Šimáčkovým *Světozorem*, který 1900 splynul se *Zlatou Prahou*). Tyto žurnály vytvářely základní profil nakladatelství v oblasti periodického tisku. Ostatní časopisy literárně orientované našly u O. útulek jen na přechodnou dobu. Z nich nejdéle vycházel a pro rozvoj literatury byl nejvýznamnější *Lumír* (založen 1872, u O. jmenovitě od 1898, fakticky od 1893, do 1932, roč. 21–58; od 1928 jen ve vlastnictví O., přičemž vydatelem byl Literární odbor Umělecké besedy a Kruh českých spisovatelů). Posledním měsíčníkem byla *Osvěta* (u O. 1909–21, roč. 39–51), která vedle literární části poskytovala úvahy kulturního, politického i společenského rázu v tradičním duchu. Beletristický ráz měly ještě *Ženský svět* (1897–99, 3 roč.), časo-

pisecská varianta k *Ženské bibliotéce*, a poučně zábavný měsíčník pro mládež *Budečská zahrada*, kterou O. převzal 1874 a měl v nákladu do 1889 (roč. 6–20). Druhou skupinu tvoří časopisy vědeckého charakteru a sborníky. Přechodně to byl měsíčník *Athenaeum* (1883–86, 3 roč.), který jeho redaktor T. G. Masaryk po vystoupení k RKZ a konfliktu s nakladatelem převzal do vlastní režie. Dále přírodopisný měsíčník *Živa* (1891–1914, 24 roč.) a pedagogický týdeník *Posel z Budče* (1892–1909) s přílohami *Věstník literární* (1893) a *Literární obzor* (1892–96). Další obory pokrýval měsíčník *Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života* (1881–87), čtrnáctideník *Sborník historický* (1883–86, 4 roč.) a měsíčník *Zeměpisný sborník* (1886–90, 5 roč.). Z Vídně k O. přešly *Akademické listy* (1880–81, 2 roč.). O. byl též nakladatelem několika časopisů odborných a zájmových korporací. Prvním pokusem o nakladatelský věstník byl *Literární zpravodaj* (1892, red. Jan Laichter), obnovený po několika letech (1898–99, anonymně red. L. K. Žižka). Ambice přesáhnout úzký rámec ryze propagačního věstníku měl měsíčník *U Ottů* (1926–28, 3 roč., red. Ad. Veselý). Po jeho zániku pokračovala pod stejným názvem rubrika v časopisu *Světozor*. Od 1898 vydával O. také hudebniny a nejrůznější kalendáře (např. *Velký slovanský kalendář na rok 1872–1915*).

KNIŽNICE. *Beletrie*: *Ženská bibliotéka* (1872–78, 1897–98); *Ottova laciná knihovna národní* (též *Laciná knihovna národní*, 1872–1930); *Bibliotéka humoristická* (1874–76); *Zábavné čtení pro mládež* (1874–82); *Laciná bibliotéka pro mládež* (1875–78); *Salonní bibliotéka* (1876–1908); *Nejlacinější zábavné čtení pro lid* (1880–81); *Z našich a cizích vlastí* (1883–1915); *Bibliotéka mládeže studující* (1888); *Ruská knihovna* (1889–1930) a *Nová řada děl kritických, literárněhistorických a vzpomínkových* (1928); *Sborník světové poezie* (1891–1934); *Knihovna Zlaté Prahy* (1893–1921); *Knihovna Besed lidu* (1894–98); *Česká knihovna zábavy a poučení* (1894–1918); *Světová knihovna* (též *Ottova světová knihovna*, 1896–1931); *Anglická knihovna* (1899–1913); *Knihovna Lumíra* (1902–16); *Slawische Romanbibliothek* (1904–11); *Obrázková knihovna Besed lidu* (též *Obrázková knihovna Světozora a Besed lidu*, 1907–09); *Obrázková knihovna Světozora* (1912–14); *Knihovna ilustrovaných cestopisů* (1913–22); *Ottovy zlaté klasy* (1915–20); *Izbrannyje proizvedenija russkich pisatelej* (1920); *Izbrannyje proizvedenija francuzskich pisatelej* (1921);

Walden (1927–30); Ottova anglo-americká knihovna (1929–34); Ottovy nové knihy (1934–35); Malá Ottova knihovna (1940–47); Ohlasy války (1946). – *Ostatní*: Osvěta lidu (1871–1903); Sbírka přednášek a rozprav (1879–1915); Politická bibliotéka česká (1880–88); Prostonárodní právní knihovna (1882); Sbírka spisů filozofických (1895–96); Sborník spisů politických a národohospodářských (1898–1905); Lidové rozpravy lékařské (1900–31); Knihovna Posla z Budče (1907–08); Knihovna Pražských hospodářských novin (1907–12); Ottova naučná knihovna (1915–26); Dobré Ottovo dílo (1940). ■ **SOUBORNÁ VYDÁNÍ**. *Čeští autoři*: J. Arbes, K. J. Erben, J. V. Frič, F. Herites, A. Heyduk, A. Jirásek, E. Krásnohorská, K. H. Mácha, A. a V. Mrštíkové, G. Pfeleger Moravský, S. Podlipská, M. Z. Polák, G. Preissová, J. V. Sládek, K. Světlá, V. Štech, J. Vrba, J. Vrchlický, Z. Winter. – *Cizí*: A. V. Amfitěatrov, L. N. Andrejev, P. D. Boborykin, I. Bunin, A. P. Čechov, J. N. Čirikov, F. M. Dostojevskij, N. G. Garin-Michajlovskij, V. M. Garšin, A. I. Gercen, N. V. Gogol, I. A. Gončarov, D. V. Grigorovič, A. A. Jablonovskij, V. G. Korolenko, V. Krestovskij, N. S. Leskov, W. J. Long, D. N. Mamin-Sibirjak, P. I. Melnikov-Pečerskij, V. I. Němirovič-Dančenko, A. F. Pisemskij, I. N. Potapenko, A. S. Puškin, M. J. Saltykov-Ščedrin, E. T. Seton, W. Shakespeare, I. S. Šmelev, T. Tasso, A. K. Tolstoj, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, G. I. Uspenskij. ■ **ENCYKLOPEDIÉ**: Ottův slovník naučný (1888–1909); Slovník zdravotní (1899); Malý Ottův slovník naučný (1904–06); Ottův kapesní slovník naučný (1908, s doplňky 1926); Ottův divadelní slovník (1914–20); Ottův obchodní slovník (1924–25); Ottův slovník naučný nové doby (1930–35). ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE**. *Původní práce*: E. Holub: Sedm let v jižní Africe 1, 2 (1880, 1881) + Dra Em. Holuba rakousko-uherská výprava do Afriky (1881) + Kolonizace Afriky (1882) + Druhá cesta po jižní Africe (1890); Almanach Matice divadelní (1881, red. J. V. Frič, J. L. Turnovský); F. A. Šubert: Národní divadlo v Praze (1881); sb. Čechy 1–15 (1883–1908); Přednášky Josefa Baráka (1884–85, ed. J. Podlipný a V. Řezníček); V. V. Zelený: Tomáš Pešina z Čechorodu (1884, správně asi 1887); Pismo svaté (1888–92); J. Durdík: O poezii lorda Byrona (1890); sb. Černá hodinka. Vzpomínky členů Máje 1, 2 (1892, 1893); J. Kořenský: Cesta kolem světa 1, 2, 1893–1894 (1896, 1897) + Nové cesty po světě 1–9 (1907–10); J. Voborník: Alois Jirásek (1901) + O Boženě Němcové (1920); A. Čermáková-Sluková: Vzpomínky na Karolínu Světlou (1909) + Karolína Světlá ve stycích s Janem Nerudou (korespondence, 1912); Zlatá Praha památce Lva Nikolajeviče Tolstého (1910); Ottův literární almanach (1912, ed. A. Macek); F. Strejček: Jos. Václav Sládek, jak žil, pracoval a trpěl (b. d., 1915); F. Tichý: Adolf Heyduk a jeho dílo (1915); K. Čapek: Boží muka (1917); ant. Mířtíř novelistiky severské 1, 2 (1920, 1921, ed. G. Pallas); V. Nezval: Abeceda (1926) + Nápis na hroby (1927); K. Domin: 20 000 mil po souši a po

moři 1–4 (1928–31); E. Bass: Potulky pražského reportéra (1929); Z. Braunerová: Kolem Pohádky máje a prvního jejího vydání (1930); B. Vavroušek: Literární atlas československý 1 (1932); sb. Paměti českých spisovatelů z dětství (1946, ed. F. Pražák); sb. Přátelský kruh Boženy Němcové (1946); D. Stránská: Lidové kroje v Československu 1 (1949). – *Překlady*: A. E. Brehm: Život zvířat 1–4 (1881–90); C. Flammarion: Konec světa (1894); G. Brandes: Hlavní proudy literatury století devatenáctého (1895); A. Jensen: Jaroslav Vrchlický (1906). ■ **PERIODIKA**: Paleček (1872–78); Budečská zahrada (1874–89); Ozvěna (1878); Pražské hospodářské noviny (1878–1914); Samosprávný obzor (1879–1908); Akademické listy (1880–81); Hlasy řemeslnické (1881–82); Domácí krb (1881–83); Listy průmyslové (1881–83); Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života (1881–87); Athenaeum (1883–86); Sborník historický (1883–86); Zlatá Praha (1884–1929); Zeměpisný sborník (1886–90); Živa (1891–1914); Literární zpravodaj (nakl. věstník, 1892, 1898–99); Posel z Budče (1892–1909, příl. Literární obzor 1892–96 a Věstník literární 1893); Besedy lidu (1892–1921); Obzor národohospodářský (1896–1932); Ženský svět (1897–99); Lumír (1898–1932); Ilustrovaný svět (1901–04, pokr. Světozor (1905–33); Osvěta (1909–21); Válka (1912–13); Russkaja mysl (1922); U Ottů (1926–28). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vyšlých nákladem knihtiskárny a knihkupectví J. O. (1878); Seznam knih vydaných nákladem knihkupectví J. O. v Praze (1880); Seznam knih a časopisů, hudebnin a uměleckých prací, jež vlastním nákladem vydal J. O. (1896, 1899, 1902, 1905, 1908); Seznam knih, časopisů, hudebnin a uměleckých děl, které vlastním nákladem vydal J. O. v Praze (1898, 1912); Úplný přehled knih, časopisů, hudebnin a uměleckých prací... J. O. (1900); Seznam knih, časopisů a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal J. O. v Praze 1871–1911 (1911) + ... 1871–1916 (1916); Stručný seznam knih, které vydalo nakladatelství J. O. (1924, 1931); Seznam Světové knihovny podle čísel (1926) + ... podle autorů (1926) + ... podle literatur (1926) + ... podle oborů (1926); Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, které vydalo nakladatelství J. O. (1927). ■ **LITERATURA**: Konfiskace u Ottů ve válečných letech 1914–1918 (1928, ed. J. Medek a Ad. Veselý); Soudné a neuzajaté veřejnosti na uvážení! (leták, 1931, s citacemi z článků o výprodejní akci). ■ ● **prospekty**: Náš Jirásek (1904, 1911); O Jaroslavu Vrchlickém (b. d., 1910); J. Arbes: Sebrané spisy (1912) ●; an. (J. Neruda): J. O., Humorist. listy 1887, s. 30 → Podobizny 3 (1954); an.: Dvacet let nakladatelství J. Ottova, Zlatá Praha 8, 1890/91, s. 273, 283, 295; an.: J. O., vynikající knihtiskař a nakladatel český, Besedy lidu 10, 1901/02, s. 33; ● **ref. a vzpomínky k O. slovníku naučnému**: F. Sekanina, Máj 2, 1903/04, s. 712; J. Sekanina, J. Loukota, J. Guth (-Jarkovský), vše Zlatá Praha

25, 1907/08, s. 418; an. (L. K. Žižka), Knihkupecké rozhledy a zprávy 4, 1908/09, č. 3 ●; ● 40 let nakladatelství a sedmdesátiny J. O.: A. M. (Macek), Čes. bibliofil 1910, s. 87; K. P. (Pelant), Besedy lidu 19, 1910/11, s. 156; an. (L. K. Žižka), I. Herrmann (→ O živých, o mrtvých 3, 1940), J. M. Hovorka, F. Kučera, J. Laichter, K. Pešek, J. Šváb, K. Simon, J. Záruba, vše Knihkupecké rozhledy a zprávy 5, 1910/11, s. 37; E. Krásnohorská, A. Pražák, J. L. (Loukota), J. Janča, vše Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 267; F. A. Šubert, Osvěta 1911, s. 176; an., I. Herrmann, J. V. K-š (Kalaš), vše NL 1. 3. 1911; A. Pražák in Seznam knih, časopisů a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal J. O. v Praze 1871–1911 (1911) ●; an.: Co psali spisovatelé p. J. Ottovi k jubileu, Máj 9, 1910/11, s. 468, 479; A. Macek: Kulturní práce českého nakladatele, sb. Ottův literární almanach (1912); ● 1000 svazků Světové knihovny: A. Pražák, Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 365; A. Novák, NL 14. 4. 1912; K. Pichl (L. K. Žižka), Knihkupecký oznamovatel 1912, s. 81 ●; ● nekrology o J. O.: M. (A. E. Mužík), Světozor 16, 1915/16, č. 41; F. Bílý, F. Herites, R. Jesenská, A. Jirásek, vše Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 422; an., NL 30. 5. 1916; an., LidN 30. 5. 1916; an., Nár. politika 30. 5. 1916; an., Knihkupecký oznamovatel 1916, s. 88, 92; A. S. (Srb), Osvěta 1916, s. 394; V. Dyk, LidN 8. 6. 1916 + (V. D.) Lumír 1916, s. 326; E. Krásnohorská, NL 21. 6. 1916 ●; K. Pichlová (L. K. Žižka): J. O. a česká literatura ženská, Ženské listy 1916, č. 8; J. Pešek: Z galerie českých nakladatelů 5, Lit. rozhledy 10, 1925/26, s. 379; ● k 10. výr. úmrtí J. O.: an., Světozor 26, 1925/26, s. 348; an. (A. Novák), LidN 29. 5. 1926; Gd. (J. Gotthard), Českosl. knihkupec 1926, s. 207 ●; J. Loukota: Před čtyřiceti lety, U Ottů 1926, s. 10 a pokr.; M. Hyšek: Jubileum Ruské knihovny, NL 26. 11. 1926; F. Borový: O velkém nakladateli, LidN 5. 12. 1926; G. (F. Götz): Nakladatelský problém, NO 3. 4. 1927; E. Bass: Radosná událost u Ottů (Dodatky k O. slovníku naučnému), LidN 8. 3. 1929; J. Loukota: Moje styky s profesorem Masarykem v nakladatelství Ottově, Památník Světozora k 80. narozeninám prvního prezidenta Českosl. republiky T. G. Masaryka 1 (1930, s. 41); Č. (E. Čapek): Výprodej literatury, Nové Čechy 13, 1930/31, s. 219; ● k padesátinám R. Řivnáče: Mdk (J. Medek), Světozor 31, 1930/31, příl. s. 262; Gd. (J. Gotthard), Českosl. knihkupec 1931, s. 301 ●; an.: Památce J. O., Českosl. knihkupec 1931, s. 89; Dr. F. K. (Kocourek): Hovory s nakladateli (s R. Řivnáčem), Přítomnost 1932, s. 474; L. K. Žižka: Jedenapadesát let, Českosl. knihkupec 1932, s. 358; Mdk. (J. Medek): Z činnosti nakladatelství J. O., Typografia 1935, s. 331; J. Gotthard: Včera a dnes, Českosl. knihkupec 1935, s. 338; F. Novotný: „Kdo chvíli stál, už stojí opodál...“, LitN 8, 1935/36, č. 8; Gd (J. Gotthard): O nakladateli J. O., Českosl. knihkupec 1936, s. 36 + Smutné jubileum, tamtéž, s. 91; J.: Konec Ottova nakladatelství?, LidN 5. 3. 1936; A. N. (Novák): Český nakladatel, LidN 29. 6. 1936; M. Novotný: Konec Ottových domů, LitN 9,

1936/37, č. 12 + Dílo nakladatele J. O., Čes. bibliofil 1937, s. 53; Jago (J. Gotthard): Poslední kapitola románu, Českosl. knihkupec 1937, s. 131; Ž. (L. K. Žižka): O Vrchlického, tamtéž 1938, s. 49; J. Švehla: K nové činnosti nakladatelství J. O., LidN 3. 12. 1939; an.: Ottovo nakladatelství – do nového života, Knihkupec a nakladatel 1940, s. 110; ● 70 let nakladatelství: M. N. (Novotný), LidN 26. 2. 1941; V. Hánek, Venkov 1. a 8. 3. 1941 ●; ● k 100. výr. narození J. O.: L. K. Žižka, Knihkupec a nakladatel 1941, s. 425 a pokr.; E. Bass, LidN 8. 11. 1941 ●; J. Švehla: Básník a nakladatel (J. V. Sládek a J. O.), Knihkupec a nakladatel 1941, s. 454 + Nakladatel a spisovatel (J. O. a V. Mrštík), Nár. politika 8. 11. 1941; an.: nekrolog o J. V. O., Knihkupec a nakladatel 1942, s. 116; E. Adámek (V. Červinka): U Ottů před 40 lety, Nár. politika 10. 10. 1942; J. Švehla: Začátky nakladatelství J. O., LD 2. 3. 1946; H. Jelínek in Zahučaly lesy (1947, s. 344); J. Švehla: V cizích službách, Knihkupec a nakladatel 10, 1948/49, s. 81, 91 + Nakladatelská reklama před šedesáti lety, tamtéž, s. 147 + Když vyšel Ottův slovník naučný..., tamtéž, s. 178; O. Štorch-Marien: Dluh by měl být splacen (k Švehlově chybané monografii o J. O.), Kulturní noviny 1968, č. 10; J. Špět: K počátkům Ottova slovníku naučného, sb. Strahovská knihovna 4 (1969, s. 226); J. Švehla: J. O., Kmen 1969, č. 9; J. Šnobl: Dva domy, LD 2. 12. 1970; J. Švehla: Ottův divadelní slovník, Prolegomena Scénografické encyklopedie, část 18 (1973, s. 45) + Tuskulum českých nakladatelů, sb. Zbraslav (1977, s. 63); (L. P.): Život a dílo J. O. (o Švehlově monografii o J. O. v LA PNP), Knihy 93, 1993, č. 18; F. Kolář: J. O., knihtiskař a nakladatel, Historický obzor 1997, s. 91.

oh, az

Alexandr Oujezdský

* po 1500 Újezd u Plzně
† 1577 asi Litomyšl

Knihhtiskař.

Psal se i Aujezdecký, Plzeňský; též jen Alexandr. – Byl vyučencem plzeňských tiskařů, pracoval v litomyšlské tiskárně P. Olivetského, s jehož dcerou se oženil. Po jeho smrti pokračoval v jeho činnosti: 1539–45 tiskl sám bratrskou literaturu i významné spisy celospolečenského zájmu (Práva městská Brikciho z Licka, J. Cariona Kniehy kronik v překladu humanisty Buriana Sobka z Kornic). Předstíraný přestup ke katolictví po stavovském povstání 1547 nezabránil jeho pronásledování; odešel do Polska a do Královce, kde 1549–56 tiskl polské knihy

(Rejův spis Kupiec, 1549, Seklucjanovo vydání polského Nového zákona, 1552–53, kancionál zpracovaný polsky podle českého kancionálu J. Roha, 1554). Po krátkém působení v Prostějově 1558 se stal v novém exilu v letech 1561–64 tiskařem polského šlechtického přívržence jednoty bratrské Lukáše z Górký v Šamotulách. S jeho souhlasem tam pro jednotu vytiskl 1561 proslulý Šamotulský kancionál, upravený J. Blahoslavem, jako nákladně vypravené a graficky vynikající dílo. Po návratu do Čech tiskl 1565 opět v Litomyšli. Podle tradice se jako odborník účastnil budování bratrské tiskárny v Ivančicích. Některé své tisky opatroval vlastními předmluvami a podílel se na nich jazykově a redakčně (sborníček o Turcích a válkách proti nim s Historií neb kronikou tureckou M. Konstantinoviče z Ostrovice, 1565).

Z PRODUKCE: Brikcí z Licska: Práva městská (1536); M. Kabátník: Cesta z Čech do Jeruzaléma a Ejipta... (1539); J. Augusta: O závazcích křesťanských zákona Kristova (1540) + Pře Jana Augusty a kněžstva kališného ... (1543); J. Carion: Knieha kronik... (1541); N. Rej: Kupiec (Královec 1549); Testament Nowy zupełny (Královec 1552–53); Cantional albo Księgi chwal Boskich... (1554); Piesne chval božských... (Šamotuly 1561); M. Konstantinovič z Ostrovice: Historia neb Kronika Turecká... (1565). ■

BIBLIOGRAFIE (sopis tisků in): P. Buchwald-Pelcowa: Alexander Augezdecky, Królewiec – Szamotuly 1549–61 (?), Polonia typographica saeculi sedecimi, seš. 8 (Wrocław 1972); M. Bohatcová: Knihtiskařská linie Olivetských, ČNM 1982, s. 152. ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 1 (1875); J. Bidlo in Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1900); J. Volf in Dějiny českého knihtisku do roku 1848 (1926) + Z kterého Újezdu na Plzeňsku pocházel slavný knihtiskař Alexandr Plzeňský či Oujezdský?, Typografia 1933, s. 161; A. Birkenmajer: Augezdecky Alexander, Polski slownik bibliograficzny (Varšava 1935); F. Horák in Česká kniha v minulosti a její výzdoba (1948); M. Daňková in Bratrské tisky ivančické a kralické (1951); A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa: Drukarze dawnej Polski od XV do XVII wieku, t. 4: Pomorze (Wrocław 1962, s. 17); K. Chyba in Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do r. 1860, samost. příl. sb. Strahovská knihovna 1, 1966 – 18–19, 1983–84; P. Buchwald-Pelcowa: Alexander Augezdecky, Królewiec – Szamotuly 1549–61 (?), Polonia typographica saeculi sedecimi, seš. 8 (Wrocław 1972); M. Bohatcová: Knihtiskařská linie Olivetských, ČNM 1982, s. 129 + in Česká kniha v proměnách staletí (1990).

jk

Dagmar Outratová

* 14. 5. 1905 Praha

† 12. 9. 1968 Praha

Autorka lyrických próz a básní, překladatelka z ruštiny.

Roz. Šimáčková; podepisovala se též Darča Outratová a Dagmar Atratová. – Vnučka žurnalisty a nakladatele Františka Š. (1834–1885), dcera nakladatele B. Šimáčka (1866–1945), sestra spisovatele R. Šimáčka (1908–1982). 1920–22 absolvovala Státní odbornou školu grafickou, obor umělecké knihvazačství, u V. H. Brunnera a L. Bradáče. Poté působila jako průmyslová výtvarnice, zejména v oboru knižní vazby (krátce též v dílně L. Bradáče); byla také autorkou několika plastik. 1925 se provdala za gymnaziálního profesora J. Outratu. Po ovdovění (1935) absolvovala zdravotnický kurs; za války byla nasazena v malostranské Fragnerově lékárně. Od 1953 pracovala jako sekretářka v Hygienicko-epidemiologickém ústavu.

Do literatury O. vstoupila souborem literárních parodií *Tak jako...*, v němž (většinou zdařile) motivicky a stylově napodobila básnickou a prozaickou tvorbu domácích i zahraničních autorů (J. Zeyer, O. Březina, V. Nezval, J. Karásek, A. Jirásek, J. Durych, A. Loosová, M. M. Zoščenko). V dalších knihách těžila ze svého lyrického naturelu. Sentimentálně laděné a líbivě psané povídky (*Pastely*) zachycují často bolestné milostné příhody a sny sedmi dívek a žen, zasazené do exkluzivních prostředí. Veršovaný deník *Cestou močálem* z let 1938–45 dokumentuje úzkostné, nadějeplné i radostné prožitky a duševní reflexe válečných událostí a osvobození. – Jako překladatelka z ruštiny se věnovala rozmanitým žánrům (milostná próza A. A. Verbické, historické a válečné prózy M. A. Aldanova a V. Ivanova, teoretické stati M. Gorkého).

PŘÍSPĚVKY in: Českosl. žena (1945); Lid. demokracie (1945–46); Lid. noviny (1940); sb. Památce hrdinů in memoriam dílny Praha-Bubny (1947); Svob. zítřek (1945, 1947); Zvon (1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tak jako... (PP a BB 1936); *Pastely* (PP 1944); *Cestou močálem* (BB 1946); Filmový festival (BB 1947, dub.). ■ *Překlady*: A. A. Verbickaja: Matka nebo dcera? (1928); M. A. Aldanov: Spiknutí (1929) + Svatá Helena, malý ostrov (b. d., 1930); V. Ivanov: Na Borodinském poli (1947); M. Gorkij: Stati o literatuře a umění (1947). ■

LITERATURA: ● ref. Tak jako...: drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 491; K. P. (Polák), PL 27. 1. 1937; m. n. (M. Novotný), LidN 20. 5. 1937 ●; kp. (K. Polák): ref. Pastely, Nár. práce 6. 3. 1945.

bs

Jaroslav Ovečka

* 26. 12. 1882 *Litenčice* u Kroměříže

† 29. 9. 1953 *Moravec* u Žďáru nad Sázavou

Překladatel španělské katolické literatury, zejména vrcholných mystických děl 16. století, autor teologických pojednání.

Podepisoval se i Jaroslav Štěpán Ovečka, k vl. jménu připojoval iniciály S. J. (tj. Societas Jesu) nebo T. J. (tj. Tovařystvo Ježíšovo). – Narodil se v rodině rolníka jako první z pěti dětí. Pět tříd obecné školy (od 1888) vychodil v rodišti. Poté vstoupil do arcibiskupského semináře v Kroměříži, vystudoval zde gymnázium a po maturitě 1902 se přihlásil do kněžského semináře v Olomouci, pro mimořádné nadání byl arcibiskupem vyslán na studia do Říma (kolej Germanikum, obor filozofie a teologie). Po prvním roce alumnátu (v říjnu 1903) vstoupil do jezuitského řádu. Dvouletý noviciát prodělal v Castel Gandolfo u Říma (první řeholní sliby složil v říjnu 1905); 1905–06 absolvoval rétoriku ve Sv. Ondřeji v Korutanech, 1907–09 křesťanskou filozofii v Bratislavě, 1910–13 bohovědu v Innsbrucku (vysvěcen v červenci 1912), 1913–14 studoval ještě v Tullamore v Irsku a vykonal tzv. třetí probaci (poslední řeholní sliby složil 1915 v kostele sv. Ignáce v Praze). Po návratu do Čech byl vybrán za budoucího profesora na arcibiskupském katolickém gymnáziu v Praze-Bubenči. Potřebnou profesorskou aprobaci získal 1914–18 studiem klasické filologie na Filoz. fakultě UK v Praze (doktorát 1918 prací *Quomodo imperatoris Augusti potestas orta sit*). 1918–38 vyučoval latinu, řečtinu, češtinu, němčinu (nepovinně také angličtinu a italštinu), 1928–29 též filoz. propedeutiku a 1937–38 filozofii na gymnáziu v Bubenči. V meziválečném období podnikl za studijními účely nebo jako účastník katol. shromáždění několik zahraničních cest (1923 katol. sjezd v Birminghamu, 1926 Španělsko, 1928 sjezd katol. studentstva Pax romana v Londýně, Cambridge a Oxfordu, 1935 Belgie

aj.). V srpnu 1938 přesídlil na Velehrad, kde jako profesor klasických jazyků působil na jezuitském gymnáziu až do jeho zavření nacisty (1942), pak se věnoval přednáškové činnosti pro laiky a duchovenstvo. V srpnu 1945 byl provinciálem řádu povolán na prozatímní jezuitské gymnázium v Brně, kde přednášel dějiny filozofie; 1946 přesídlil s tímto ústavem do Děčína. 1949 se vzdal profesury a působil v duchovní správě při kostele sv. Ignáce v Praze. Zde byl v dubnu 1950 spolu s dalšími členy řádu zatčen a deportován do Bohosudova, v září byl internován v Oseku u Duchcova, od konce t. r. byl v soukromé péči své neteře v nedaleké Krupce. Od října 1951 žil v charitním domově řeholních důchodců v Moravci u Žďáru n. Sázavou.

Veden zájmy jezuitského řádu a duchovenstva vůbec i ohledem na laické čtenáře, zaměřil se O. na překlady a interpretaci náboženské literatury, která dosud vůbec či dostatečně nebyla zpřístupněna v češtině. K této práci přistupoval nejen s teologickou erudicí, ale i jako poučený filolog uplatňující moderní překladačské a ediční zásahy. Podle kritických vydání i s využitím vlastních materiálových studií ve španělských archivech pořídil první kompletní český překlad spisů zakladatele jezuitského řádu, sv. Ignáce z Loyoly (exercicie s tit. Duchovní cvičení, k nimž jako 2. díl připojil parafrázované světcovy výroky *Návod k rozjímavé modlitbě...*, dále *paměti a listy*). Literárně významný byl především první český překlad spisů sv. Jana od Kříže. Toto vrcholné dílo španělské mystické literatury 16. století tlumočil O. podle nejnovější kritické edice, obsahující i více redakcí některých zachovaných opisů, a posléze je uspořádal do čtyřdílného souboru (*Výstup na horu Karmel, Temná noc, druhá redakce Duchovní písně, druhá redakce díla Plamen lásky žhavý ve spojení s Drobnými spisy; původní projekt počítal ještě s vydáním prvních redakcí posledních dvou spisů, mimoto do tisku již připravený doplňující 5. svazek, Život sv. Jana od Kříže, nemohl z politických důvodů po 1948 vyjít*); originalitu předlohy, v níž se po- jí metaforicky bohatá kontemplativní lyrika s obsáhlými prozaickými reflexemi jejího transcendentního obsahu a smyslu, usiloval O. vystihnout co neadekvátněji (zachováním stylistických i prozodických zvláštností, např. strofických útvarů zvaných *lira*, *romance*, *glosa*) a přiblížit ji úvodními studii a dopro-

vodními poznámkami. Obdobným způsobem připravil i soubor spisů sv. Terezie od Ježíše, jehož vydání se však po 1948 již nemohlo realizovat. Problematiku křesťanské mystické a asketické filozofie pojednal O. ve studii *Mystika, literatura, metafyzika, víra* (stala se pak součástí knihy *Úvod do mystiky...*), v níž se dotkl i otázky mysticismu O. Březiny, popíraje oprávněnost snahy spojovat básníka inklinujícího k panteismu s křesťanskou mystickou extází. O. překlad románu pro mládež *Mílek z Kampionu* od amerického jezuitu F. J. Finna stejně jako několik teologických pojednání určených i laikům (o sv. přijímání) sledovaly výchovné cíle. O. též autorsky přispěl do Čes. slovníku bohovědného.

ŠIFRA: Očka. (Čes. slovník bohovědný). ■ PŘÍSPĚVKY in: Acta Academiae Velehradensis; Amerika (1928, Agrární reforma v ČSR, t. r. i sep.); Časopis katol. duchovenstva; Hlasy svatohostýnské (Kroměříž, od 1921); Hlídka (Brno 1922–23); Květy mládí (Brno, od 1923; 1923 Vznik a prameny Duchovních cvičení sv. Ignáce z Loyoly, i sep.); La civilta catholica (Řím 1929, La riforma fondiaria cecoslovacca, i sep.); Posel božského srdce Páně; Rádce duchovní; sb. Roma sacra (Viedeň 1925); SS. Eucharistia (Kroměříž, od 1913; 1913 Dva různé názory o povolání, i sep.); sb. Školy duchovního života (Olomouc 1938); Ve službách Královny (1922);

Vlast (1937, Mystika, literatura, metafyzika, víra, i sep.); Vychovatelské listy (Ivančice 1926); Zprávy z Bubenče (1924–29). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Duchovní cvičení sv. Ignáce z Loyoly 1, 2 (1921–22, 2. díl s tit. Návod k rozjímavé modlitbě podle Duchovních cvičení...); Paměti sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova (1929); F. J. Finn: Mílek z Kampionu (1931); Výbor z listů a instrukcí sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova (1940); Spisy sv. Jana od Kříže, učitele církevního 1–4 (1940–47; 1940 Výstup na horu Karmel, 1941 Temná noc, 1942 Duchovní píseň. Druhá redakce, 1947 Plamen lásky žhavý. Druhá redakce, Drobné spisy, zde oddíl Básně s A. Fuchsem). – *Ostatní práce*: Chléb náš vezdejší. Poučení o častém svatém přijímání (1911); Nechte dítek přicházeti ke mně! (1913, 1940 společně s pojednáním Chléb náš vezdejší s tit. Svaté přijímání); Exercicie (1926 → Čes. slovník bohovědný); Úvod do mystiky, zvláště sv. Jana od Kříže a sv. Terezie od Ježíše (1940, 1948 rozšíř. vyd.). ■

LITERATURA: ● ref. Duchovní cvičení...: J. Durych (o 2. dílu), Rozmach 1923, s. 150; t-m, Muzeum 55, 1923/24, s. 26 ●; an.: ref. překl. F. J. Finn, Hlídka 1923, s. 131; ● ref. Úvod do mystiky...: ček, Muzeum 71, 1939/40, s. 125; dr. F. Cinek, Hlídka 1940, s. 188 ●.

mhs

Ozvěna viz in Paleček (2)